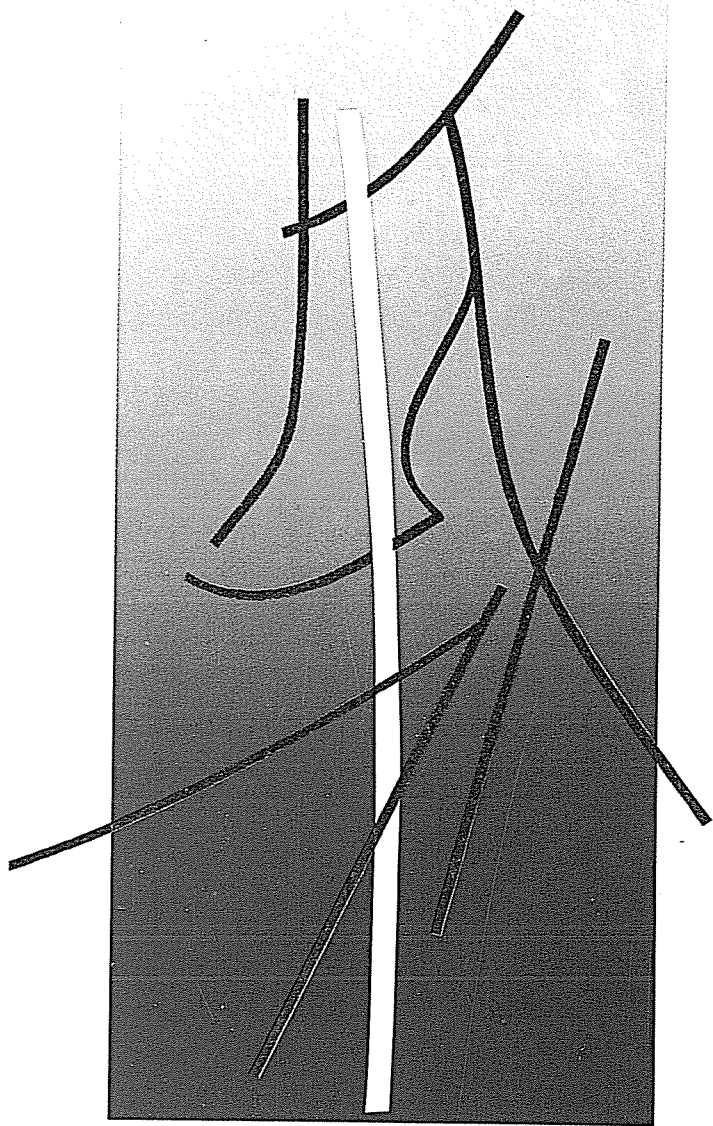

ДРАМЕ

ПЕТАР МИЛОСАВЉЕВИЋ

Рецензенти: др ДУШАН МИХАИЛОВИЋ и ЛУКА ХАЈДУКОВИЋ

Коректор: аутор

Корице: МИРЈАНА ИСАКОВ

Компјутерски слог и прелом: МИКРОНОВА ПРИНТ

Штампа: АРТПРИНТ, Сремски Карловци

Тираж: 500 примерка

Петар Милосављевић

Д Р А М Е

Издавачка књижарница Зорана Стојановића

Сремски Карловци

1991.

СР — Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице Српске, Нови Сад

886. 1/ .2-2

МИЛОСАВЉЕВИЋ Петар. - Сремски Карловци :
Издавачка књижарница Зорана Стојановића,
1991 (Сремски Карловци :Артпринт), - 176 стр. : 22 см.

ISBN 86 -7543-019-1

5584391

ТЕБАЊЦИ

Учествују:

ЕДИП, краљ Тебе
ЛОКАСТА, краљица
КРЕОНТ, Локастин брат
ЕУРИДИКА, Креонтова жена
ТИРЕСИЈА, пророк
ХОРОВОЋА
ИЗАСЛАНИК КОРИНТСКИ
ПАСТИР I
ПАСТИР II
СТРАЖАР I
СТРАЖАР II
ДИОНИС
ГРАЂАНИ ТЕБАЊСКИ
СИЛЕНИ, САТИРИ, БАХАНТКИЊЕ, НАЈАДЕ

Радња се догађа у Теби.

Сцена има два нивоа. На вишем нивоу се крећу представници тебанске власти. На нижем – грађани, Дионис и његови пратиоци.

СЦЕНА I

ПОВИЦИ

Едип! Едип! Е-дип! Е-дип! Е-дип!

ХОРОВОЋА

Смирите се грађани тебански!
Нека Савет мудрих на миру донесе одлуку
Шта да чинимо за спас државе.

ПОВИЦИ

Е-дип! Е-дип! Е-дип!

ГЛАС

Хоћемо да чујемо краља!

ПОВИЦИ

Е-дип! Е-дип!

ГЛАС

Само Он, који нас је једном
Од невоља спасао,
Моћи ће опет да нас спасе.

ПОВИЦИ

Хоћемо краља! Е-дип! Е-дип!

ХОРОВОЋА

Теганци! Велика невоља
Опет нам је земљу задесила.
Краљ се сад са доглавницима саветује.
Мудрост краљевска му налаже
Да одлуке донесе тек пошто их саслуша.
Зато вас за тишину молим, грађани.
Треба све да учинимо
Да Он на миру може да одлучује.

ХОР

Нека нас премудрост Његова
И овога пута од зла избави,
Снага његове мисли
Нек продре у корене несреће.
Воља Његова

Нека нас правим путем поведе.
 Оче отаџбине,
 У мир и у спас од зла
 Поведи нас.

ГЛАС
 Ено, врата се отварају! Сад ће Он да изађе.

ГЛАС
 Тишина! Мир! Пст!

ГЛАСОВИ
 Е-дип! Е-дип! Е-дип!

ГЛАС
 Престани тамо! Не брундај!

ГЛАС
 Гледај! Подигао је руку! Пст!

ЕДИП
 Очекујете од мене
 Решење судбине свих нас,
 И овог драгог града нам, Тебанци!
 Очекујете да кажем:
 Зашто нас је несрећа снашла
 И како да је савладамо.
 Креонта, свог врлог шурака,
 Мог и вашег поштовања достојног,
 Био сам послао у Делфе
 На оба та питања да измоли одговор.
 Брат драге ми краљице
 Отуд се вратио с поруком:
 Несрећа неће мимоићи краљевство
 Докле год је у граду нашем оцеубица.
 Ал пророштво ускрати одговор:
 Не рече ко је оцеубица.
 Нит рече да ли је то убиство
 Већ учињено, или тек да се догоди треба.
 Савет стараца Тебе
 Пажљиво је разматрао поруку.
 Казујем са тешком муком:
 У двору нашем, испод скута наших,
 Постојао је висок службеник,

Командант гарде краљевске,
Који је заверу против оца отаџбине ковао:
С очитом намером да ме живота лиши
И да се мог престола докопа.
Тог човека,
Коме ни име да споменем не могу,
Ја сам на двор свој довео
И очинском га бригом окружио.
На моје добро,
Злим је намерама одвратио.
Тебанци! Ви знате најбоље
Како је он према вама поступао.
Како је умео да буде суров,
Да злоставља и да отима.
Па ипак, не понесимо се на исти начин
И ми према њему, Тебанци!
Допустимо да он,
Кога сви презиремо,
Из наше земље мирно у прогонство оде.
И да нам се више никад не врати.
А кад се ова куга смири
Наставићемо као и досле што смо.
Срећа, ред и мир
Нек опет Тебом завладају.

ГЛАС

Живео краљ Едип!

ПОВИЦИ

Е-дип! Е-дип! Е-дип!

ХОР

Такав не постоји више
Ни у једној држави грчкој!
Сфингу је да надмудри умео!
Пророштвима раван да буде!
Пријатеље да надвиси пријатељством,
Непријатеље да надвиси достојанством!
Од смрти се бојао није,
Срећа му је вазда наклоњена.

ХОР ДРУГИ

Две кћери: Исмена и Антигона,
Два сина: Полиник и Етеокле,
Лепота су његова дома.
А Јокаста, краљица му,
Узор је свима Тебанкама.
Нека су богови на страни
Дома благоугодног Едипова!
Нека су богови на страни
Народа Едиповог, потомства Кадмовог!

ХОР ТРЕЋИ

Из земље нам болештино,
Из града нам немаштино,
У прогонство лупештино.
Док је нама Едипа,
Нек нас слава засипа
Док је нама Едипа!
Сунце нек нас посипа
Док је нама Едипа!

СЦЕНА II

ГЛАСНИК

Несрећа! Несрећа! Несрећа!

ХОРОВОЂА

Казуј која је? У многим видовима
Она се сад појављује.
Мртви и болесни по улицама –
То је већ постало обично.
А може ли бити још шта страшније?!

ГЛАСНИК

Несрећа! Ој, несрећа!
Менекеј часни, отац краљице Јокасте
И Креонта, личног брата јој,
Скочио је са зидина Тебе.
Ено тамо – људи скупили се.
Ал живота у њему више нема.

Стари Менекеј, здробљеног тела,
Мртав лежи.

КРЕОНТ

Све чух што рече.
Ал неко још бржи од тебе,
Носећи исте гласе о злу, дојави ми.
Био сам остао без сина,
Сад ето остах и без оца.
Тебанска општа несрећа
Посебно је насрнула на мој дом.
Но сад шта је – ту је:
Ни сина ни оца повратити не могу.
Зато нека се о овом случају говори као о несрећном.
Стари Менекеј, шетајући бедемима града,
У једном тренутку се оклизнуо и пао.

ЕУРИДИКА

Не може се тако говорити, Креонте.
Мој свекар се већ потрудио да обзнани
Своју намеру: да ће свесном жртвом
Учинити нешто за спас града.

КРЕОНТ

Не разумем те, Еуридико!
Какву опет жртву помињеш?!

ЕУРИДИКА

Ниси, на жалост, једини
Који не зна што први треба да зна.
По граду се шушка, у по гласа,
Да су Делфи опет незадовољни
Тебом и њеним двором.
Тебанци, прича се, неће да виде оцеубицу,
Нити што чине да га међу собом открију.
Зато је, веле, пророштво поручило
Да се неко од оснивача града
За његов жртвује спас.
Зато отац твој, Менекеј,
Желећи добро граду, ћерки својој и зету,
И теби, мужу мој, одлучи се на скок.
Радије он један него цели град.

И пре него што ико покуша да га спречи
Он своје изведе дело.

КРЕОНТ

Зар то?! Зар Теба њега уби?!
И то крај мене живог,
Доглавника краљевог
Он тако да оде у смрт!
Та он је живео због Тебе!
Он јој је зидине зидао!
А сад, да спасе народ,
Да моју неспособност надокнади,
Мој отац се опет узиђује у град.
Вај! Греха оцеубиства
Од сад ни ја нисам лишен.
Ако га не убих својом руком,
Убих га непажњом.
Ако га не убих непажњом,
Ипак је кривица ту:
Убих га тиме што Тебу не спасох.
То ми је био и јесте дуг.
О оче! Још већи терет свалио си ми на плећа.
Неокајани грех тек сад ме притиска.
Шта сад да радим, одакле да почнем
А да почетак бар води исходу?

СЦЕНА III

ЈОКАСТА

О, оче! О, Менекеју!
Да помогнеш хтео си, а одмогоа си веома!
Жртвовав си себе, али та жртва не изазива понос!
Несмислени кораци на краше ни оца ни државника
А само постиђују његове најближе.
Само си још једна несрећа, и моја, и овога града!
Ал, ипак – отац си, доброхотан:
Укотвио си се као трајна бол.

КРЕОНТ

То што се, сестро моја, деси оцу нашему

Није већ само судбина тебанска.
То је несрећа нас, Менекејића.
Потомство Менекејево изложено је тешким казнама.
Не дајмо да се још понове!

ЈОКАСТА

И ти зар стално носиш несреће
Хајмона, мога драгог нећака и наде твоје,
Што га је Сфинга, растргавши га, унаказила.
И Лаја, што на путу за спас Тебе би ненадно убијен.
Ни Лај, тако, до пророштва не дође,
Нити пут у спасење отвори.

КРЕОНТ

И на те несреће, сестро, мислим.
Покушавам и ја одгонетку да нађем
За све што се у нама и око нас збива,
А не налазим је.
Зло је велико у Теби
А порекло је његово неодгонетнуто.
А ову загонетку морамо да решимо
Пре свих ти и ја, деца Менекејева.

ЈОКАСТА

А Едип?

КРЕОНТ

И он, наравно. Али он није Менекејић.
А сем тога: преморен је, забринут и одсутан.
Осећа и он ове наше невоље:
прете да му славу ослободитеља Тебе помраче.

ЈОКАСТА

За спас Тебе, и за спас рода нашега,
Као и досле, све што треба чинићу.
То важи, сигурна сам, и за Едипа.

КРЕОНТ

Он одгонетку нађе за химеру, спасе град.
Али, на жалост, не задуго: болест је тебанска.
Изгледа непролазна.
Видиш: опет нас морија тешка кажњава.
Да ли још неко треба да се жртвује?

Ил опет треба одгонетку наћи,
Дубљу од оне коју Едип учини?

ЈОКАСТА

Шта онда предлагеш да се учини, Креонте?
Предлажи, ако имаш шта!

КРЕОНТ

Ни сам не знам, сестро, шта ваља чинити.
Ал знам да треба ићи до у корен несреће.
Све објаснити, све расветлити. Одгонетнути
Загонетке које су се око Тебе сплеле.
И око рода нашег. Можда најпре то.

ЈОКАСТА

А је ли то прави пут, брате мој?!
Да на том путу не повредимо богове?
Да не изазовемо Мојре да нам се свете?

КРЕОНТ

Зашто би истина била неугодна Олимпљанима?

ЈОКАСТА

Ех, Креонте, Креонте!
Зато што они хоће да мутно – мутно остане.
Јер су га они тако замутили.
Јер и несреће, као и среће, они стварају.
Једно без другог у њиховом свету не иде.
Само се стрпљењем и стрпљењем
Човек са Олимпљанима може носити.
У снази су снажнији, а у ударцима јачи и окрутнији.

КРЕОНТ

Остави сад, Јокаста, богове.
Учини само да Едип дозволи
Да одгонетке нашим несрећама тражимо.
Пророчишта да посећујемо, врачеве да питамо,
Сами своје греху да се досећамо.
То, мним, да је пут из ове невоље.
Без знања о себи препуштени смо руци судбине.
Знајући, можемо бити и њени творитељи.

ХОР

У сваки кут Тебе да загледамо,

У сваког од нас поглед да бацимо,
Око према оку да поставимо,
Да питамо, да говоримо, да казујемо,
Одгонетке несрећама да тражимо,
Стари мир Теби да повратимо,
Лепо име граду да стекнемо.

СЦЕНА IV

ЈОКАСТА

Ово није она стара Теба, Кадмова.
Има у њој људи, ал су им лица смркнута.
Има у њој разговора, ал не много гласних.
Нешто кочи речи и покрете. Несрећа се
Увукла међ нас. Бојим се да може
Незадовољство неко да плане. Осећам
Млак ваздух у граду.
Некаква освета над нама постоји.

КРЕОНТ

И сам видиш, о краљу,
Да није све најбоље у краљевству твојему.
Несреће, које су заредале, не мимоилазе нас
А одговор за њих још не налазимо.
Пророчиште је и даље неумољиво.
Исказ не мења, а он је и даље загонетан.
Знамо да нешто треба чинити.
Али шта? То мудрост твоја може знати.
Са свога места видиш сигурно боље него ми.

ЕДИП

Народу ништа не треба крити.
И сам ће, најзад, све што треба сазнати.
Чиста срца и ума, као и увек,
Ја ћу му се обратити.
Нек људи знају за наше невоље
И покушаје да излаз нађемо.

ЕДИП

(са балкона, народу)

Учинили смо све, Тебанци,
 Да нас и ова несрећа мимоиђе.
 Посахрањивали смо мртве.
 Забрањили смо кретање из места у место,
 Одстранили могуће заверенике са двора.
 Најважније још нисмо учинили:
 Оцеубицу нисмо открили и казнили.
 Крај мене је овде Креонт, краљичин брат,
 Први помоћник у пословима краљевским.
 Једна му је несрећа однела сина Хајмона,
 Ова му је сад однела оца Менекеја.
 Сви знамо како. И знамо да грех оцеубиства
 Он нити носи, нити може носити.
 Чист је пред вама и преда мном.
 Надајмо се да је чист и пред онима што све виде.
 Њему поверавамо да нађе грешника.
 Помозимо му сви у томе, Тебанци.
 Што је скривено нека на видело избије!
 Што није познато нека се свима обзнани!
 Тако смо и ми химеру победили.
 Невољама у зеницу морамо гледати!
 Само нас истина, и овога пута, спасти може.

ПОВИЦИ

Е-дип! Е-дип! Е-дип! Е-дип!

КРЕОНТ

Народ к'о народ: увек једнако реагује.
 Ободри се кад чује да има излаза.
 Нико као Едип не уме тако присно с народом.
 Као да је стварно овога града син.

ЈОКАСТА

Није ту посредни вештина никаква.
 Едип говори оно што мисли, осећа.
 Зато и надмашује све учене реторе.

ЕДИП

Истина је: увек говорим како треба и морам.
 А баш ми није мило што сам и сад

Морао пред народ – радије то чиним
Кад је каква весела прилика.
Радо бих то чинио на свадби наше деце,
Зар не, Јокаста?

ПОВИЦИ

Е-дип! Е-дип! Е-дип! Е-дип!

ХОР

У истини је излаз за Тебу!
У истини је њен спас!
Тражећи спас истину тражимо.
Ако је нађемо, и спас ћемо наћи.
Отворите очи, Тебанци!
Срца своја отворите!
Излази у будућност су отворени.
Сами свој пут треба да нађемо.
Душе своје отворите, Тебанци!
Сва своја чула отворите.
Богови нас наши нису оставили.
Али прегнућа траже од нас.
Напрегните се, напрегните, Тебанци.
То овај тренутак од вас тражи.
У истини је излаз за Тебу.
У истини је наш спас.

СЦЕНА V

КРЕОНТ

Надам се да вести данас нису
Као јуче, тужне.
Прво ми оне најгоре реци.

СТРАЖАР

Поред реке смо два мртва нашли бачена
Као животиње да су.
Није имао ил није хтео ко да их покопа.

КРЕОНТ

Пожари? Убиства? Самоубиства?

СТРАЖАР

Дан је протекао углавном мирно.

КРЕОНТ

Гунђања? Подбадања? -

СТРАЖАР

И даље се о пророштву делхијском говори.
Сви мисле да је пророчиште у праву,
Али нико ниједно име не спомиње.
Као да је сенка оцеубиства притисла државу.

КРЕОНТ

Добро, војниче. Нек будност
Ни даље не попушта у стражарима.
Све што треба виша власт да зна
Дојави одмах.

СТРАЖАР

У војнике најмање треба сумњати.
Судбина Тебе им је свима у срцу. (Оде)

КРЕОНТ

Ово трагање за пореклом несреће већ умара.
Довитљиви људи свашта измишљају.
Један човек тврди да је наш град
На месту проклетом саздан.
Један пак други – да је на раскршћу злих ветрова.
Има их који погледају на звезде:
Лош стицај небеских прилика нас је сустигао.
Сви су орни да помогну, а само одмажу.
Чини ми се: што више трагам – даље сам од истине.
Много одговора, а ниједан прави.
А куга и даље узима своје.
Проклетству као да краја нема.

ХОРОВОЋА

Много се шкољки мора отворити
Док се бисер отуда не појави.
Посао који ти је поверен тражи стрпљиву руку
И срце које ништа не предвиђа.
Није лако сад бити Лабдаков потомак
Нити Локастин брат.
Твоје је да издржиш: зарад Тебе.
Зарад предака и потомака.

КРЕОНТ

Издржати, издржати, то и ја себи говорим.
Ал тешко ми је. Не знам већ више
Шта тражим, а морам да тражим.
Ко је у овом граду оца убио?
Ко би оца уопште могао убити?
Многи и – нико. Пророштво је
Као и досле недоречено.
Приступи изасланиче Краљевства коринтског.
Дојавили су да имаш нешто важно да саопштиш
О породичним стварима краља нашег, Едипа.
Какво је здравље краља Полиба?
Какво је здравље лепе ваше краљице?
Новости из моћног Краљевства коринтског
Увек су код нас радо биле слушане.

ИЗАСЛАНИК

Овога пута нису сасвим добре, господине.
Краљ Полиб, на велику жалост нашег народа,
Отишао је са овог света.
Сасвим напрасно престало је срце да му купа.

КРЕОНТ

Примите моје саучешће и саучешће народа тебанског.
На тако моћним краљевима, као Полиб
Што беше, свет се држао.

ИЗАСЛАНИК

Захвални на саучешћу морамо да изјавимо
Да се смрт нашег краља тиче и вас.
Грађани Коринта, слободне воље,
А ношени сазнањима до којих држе,
Поручују да хоће Едипа за свога краља.
Да ту поруку пренесем и да штогод
Око порекла његовог расветлим, ја сам дошао.

КРЕОНТ

Почашћени смо веома захтевом Коринћана –
Краљу тебанском тај глас ће свакако бити мио.
Ипак, дужност нам налаже питање:
Зар се слава нашег владара тако прочула
Да се и друга краљевства добровољно
Стављају под скуте његове?

ИЗАСЛАНИК

Слава краља Едипа се заиста далеко рашчула.
Ал грађани коринтски имају још већи разлог
Да им Едип буде краљ. Сви они мисле,
Да је Едип Полибов рођени син.

КРЕОНТ

Едип Полибов син? Знаш ли шта говориш, Изасланиче?
Никад нам Едип тако што и не наговести.

ИЗАСЛАНИК

С разлогом се тако понео.
Све околности његовог порекла нису расветљене,
А верујем ни њему самом нису познате.

КРЕОНТ

Постајемо радознали веома.
Реци, у чему је та чудна прича?

ИЗАСЛАНИК

Едип је, прича се у Коринту, од пророштва чуо
Да ће оца свог убити
И мајком се, рођеном, оженити,
Па се из града склонио
Да те грехе не почини.
Сад, како је Полиб умро,
Перибоја га назад зове
Да краљује и да се
Немогућег греха више не плаши.

КРЕОНТ

Говориш ли ти то озбиљно, Изасланиче?
Едип Велики скривену бољку на срцу носи?
И она га је овамо довела?
А ми мишљасмо да је наш благочестиви краљ
Један од оних јунака, попут Јасона, Тезеја, Херакла,
Што у победе над неманима иде.
Јер нас је од једне такве немани он спасао.
Има нешто наднаравно у краљу нашем и зету Едипу.
Чудовиште му се само на путу створило,
Нама да донесе спас а њему трајну срећу.
Савладавање чудовишта тебанског
Његова му је срећна звезда донела...
Сад, ето, ненадно, и нова га срећа чека:

Још му се један пут отворио.
На краљевски престо, уз који одрасте, зову га:
Коринтски да буде краљ, моћног Полиба наследник!

ИЗАСЛАНИК

То је, државниче тебански, сасвим природно.
За Коринћане Едип је Полибов син
Који има сва права на престо.
Та истина је истина и за самог Едипа.
Чак и да није телесни, он је Полибов духовни син.
Све његове особине има.
Полибу ће бити достојан наследник.
Таквога Полиб у сродству и у близини није имао.

ХОР

Наш Едип је дете судбине.
Два народа је собом повезао.
За краља га два краљевства хоће.
Славан и у једном и у другом граду,
Од потребе и једној и другој држави.
Знамење свегрчког света,
Херој чији ће се име памтити.
Радуйте се, Тебанци, и сви Хелени радујте се.
Таквога Гркиња још није родила.
Највећи међу Хеленима он је.

СЦЕНА VI

СТРАЖАР I

Чујеш ли неку буку, галаму, свирку,
Отуд преко брда.

СТРАЖАР II

Ништа не чујем још.

СТРАЖАР I

Напрегни уши, послушај.
Сигурно ми се није причуло.

СТРАЖАР II

Сад знам шта је то.

То је Дионис са оном својом групом.
Најаде, баханткиње, сатири, силени.
Ваљда неће овамо.
Сада се већ сасвим јасно чује. Они су!
Шта да радимо!?

СТРАЖАР I

Владара хитно треба обавестити.
Није наше да просуђујемо.
Ја одмах идем да јавим
А ти напрегни очи четворе.

СТРАЖАР II

Сад нам је још само ово требало.
У земљи измореној глађу, кугом,
Убивствима и самоубиствима,
Само нам је још Диониос фалио.
Ако је реда још имало – он ће га разрушити.
Ако су се људи поштовали – престаће.
Баханткиње никоме добра нису донеле.
У њиховом присуству људи су какви нису:
Постају раскалашни, распусни,
Главе губе, очи пред свиме затварају.

ДИОНИС

(одоздо)

Ехеј, стражари, зашто су капије затворене?!

СТРАЖАР II

Тако је код нас по закону.
Да нико непозван у град не уђе.

ДИОНИС

Никога и не пуштајте.
Али ја нисам Нико. Ја сам Неко.

СТРАЖАР II

Неко ће морати мало да причека
Док одозго не дође заповест.

ДИОНИС

Ја сам ипак одозго,
Иако сад стојим испод бедема.
Само ти то добро не видиш.

ХОРОВОЋА

(дојури)

Краљ је замолио да останете ван града.
Није сад време за светковине.
Куга нас је поморила. Било је много мртвих
И много жалости у последње време.
Граду сада весео карневал не би добро дошао.
Мирољубиво краљ умољава
Да нас овога пута мимоиђете.

ДИОНИС

А зна ли твој краљ шта чини?
Ускраћује ми улазак у Тебу!

ХОРОВОЋА

Краљ овога пута моли
И рачуна на разумевање.

ДИОНИС

Питај ти те твоје властодршце,
Који са мношвом само посредно опште,
Где се родио Дионис?
Ко му је био отац, мајка, ко?
А ко деда и баба његови!?
Питај: има ли Дионис права
Да се свом родном дому враћа?
Да буде весео ту где веселја нема?
Шта је сад Хелада без Диониса?
Шта су поља без ветрова и киша?
Хајде стражару: деклемуј!
Нек овај весео народ још једном послуша.

ХОРОВОЋА

Памте се у Теби, Дионисе,
И твој отац Див, и твоја мајка Армонија.
О томе свако од детињства зна.
И поносни смо што ти се слава
Надалеко рашчула. И срећни смо
Кад из даљине чујемо за тебе.
Ал ово није најбољи трен
Да у свој родни град долазиш.
Много се невоља на њега сручило.
Од твоје дружине и од тебе

Само весеље можемо да очекујемо,
Али нам оно сад најмање треба.

ДИОНИС

Дружино моја весела!
Чујете ли овог препредењака!
На све начине избегава
Да ме у родни град пусти.

ХОР СИЛЕНА

Зар он нас може зауставити?!
Зачас ћемо врата провалити.
Зидове зачас можемо да разметнемо.
Камење да повадимо, разбацамо.
Само нам ти знак дај:
Лако ћемо Тебу растурити.

ХОР БАХАНТКИЊА

Да се по кућама разлетимо.
Све мушкиње да похватамо.
Да се у јахању утркујемо.
Да се натичемо и убадамо,
Лежећи и стојећи, спреда и остраг.
Како коме како ко
Како коме као што
Кад колики колико ко
Ком колико колики кад.

ХОР СИРЕНА

Велики фалус да сачинимо
Па да се преко њега на бедеме успнемо,
Свуд око града да се начичкамо,
Па да певамо, певамо, певамо.

ХОР САТИРА

Да и ми по кућама зађемо.
Свуд је скривеног ића и пића.
Лепе су жене испод спуштених капака,
Само су им ноге покрите сукњама.
Кад се ије нек се пије.
Кад се пије нек се сије.
Кад се сије нек се смије.
Кад се смије нек се вије.
У друштву је веселије.

ДИОНИС

Стој! Ни речи више док ме не чујете!
У Тебу насилиу нећемо. Не враћа се
Дионис насилиу у место рођења свог.
Тај грех ја себи не бих опростио.
Али ја могу и мимо силе
Да будем и овде и тамо,
У граду и под градом.
Па кад могу – што да улазим
Незван тамо где већ ионако јесам.

ЗБОР

Е, то не можеш!
Да будеш и овде и тамо,
Е, то не може нико од мајке рођен.

ДИОНИС

Велите да не могу?!

ЗБОР

Не можеш!

ДИОНИС

Зашто кажете да не могу?

ЗБОР

Не можеш!

ДИОНИС

Је л' не могу?

ЗБОР

Не можеш!

ДИОНИС

Па стварно – не могу!

ЗБОР

Да продремо у Тебу!
Да је притиснемо, да је раздрмамо,
Да је расплачемо и распевамо,
Раздрндамо и здркеамо,
Расцврцкамо и закркоримо.

ДИОНИС

Стој! Ни речи!
Руке на уши!
Шта чујете? Чујете ли што?

ЗБОР

Некаква је музика у граду!
Некакво певање, вика?

ДИОНИС

Опа! Па то су наши. У граду су.
То јест: у граду смо. И овде и тамо.
Ми који вино и све друго волимо:
Да једемо, пијемо, ваљамо се и јашемо.
Хеј ви, Тебанци, што вино уз свирку волите!
То сам ја, Дионис, пред градом сам засео.
Или ми капије отварајте,
Да уђем са својом дружином,
Или ви изађите да се сјединимо, помешамо.

ИЗ ГРАДА ГЛАСОВИ

С тобом смо, весели боже.
Из дремежа си нас пробудио.
Били смо као заспали, сасвим утихнули.
Пуна нас је Теба. Ево их још излазе
Из разних сокака. Више нас је горе него доле.
Заповедај шта да радимо.

ДИОНИС

Пијте и једите! Све поједите!
Све попијте!

ИЗ ГРАДА ГЛАСОВИ

Све смо попили и појели.

ДИОНИС

Онда пијте и једите још.

ИЗ ГРАДА ГЛАСОВИ

Нема више!

ДИОНИС

А ви певајте и играјте!

СЦЕНА VII

ДИОНИС

Пастире ми доведите
Штоно смо их заробили
У Хемонској гори мрачној.

ЗБОР

Ту су.

ДИОНИС

Приђи, пастиру. Знаш ли с ким говориш?

ПРВИ ПАСТИР

Знам.

ДИОНИС

А знаш ли да не смеш да ме обманеш?

ПРВИ ПАСТИР

Знам.

ДИОНИС

А имаш ли језик?

ПРВИ ПАСТИР

Имам.

ДИОНИС

Да му га одмах ишчупамо?

ЗБОР

Ту смо! Ту смо!

ДИОНИС

Полако, полако.

Да чујемо прво шта то они знају

А никоме не казују.

Између вас двојице је била некаква трговина,

С неким дететом. С детенцетом заправо.

Јесам ли погодио?

ПРВИ ПАСТИР

Није било никакве трговине.

ДИОНИС

Баш да ти верујем! Било је!
Ти њему дете, а он теби – шта?
Паре? Овце? Шта?

ПРВИ ПАСТИР

Ништа.

ДИОНИС

Како ништа!

ПРВИ ПАСТИР

Тако, ништа.

ДИОНИС

Само добра воља? Је ли тако?

ПРВИ ПАСТИР

Тако је.

ДИОНИС

А шта смо оно у почетку рекли о језику.
Да га одмах ишчупамо? Да? Не? Још не.

ЗБОР

Ми смо ту! Ту смо!

ДИОНИС

Полако, полако. Још има времена.
А ти, пастирчино краљевска,
Зашто свог господара ниси послушао?

ПРВИ ПАСТИР

Увек сам га слушао.

ДИОНИС

А тад на Хемонској гори ниси.
Не говорим ли истину?
Што ћутиш кад ти је језик још у устима?
А ти? Чуо си свог пријатеља.
Је ли говорио истину?

ДРУГИ ПАСТИР

Потпуно.

ДИОНИС

Реци, зашто си ти дечака прихватио?

ДРУГИ ПАСТИР

(Над судбином сам се његовом сажалио.

ДИОНИС

Јеси ли штогод знао о пореклу дететовом?

ДРУГИ ПАСТИР

О томе нисмо разговарали.

ДИОНИС

А ни ти се ниси распитивао!?

ДРУГИ ПАСТИР

Мислио сам да га је невоља нека нагнала
Да дете од себе отуђи. Зашто и како,
О томе се не пита.

ДИОНИС

Зашто си онда дете однео Полибу?
Што га ниси за себе задржао?

ДРУГИ ПАСТИР

Зато што се у земљи коринтској
Без Полибовог знања ништа није смело десити.
Дете сам однео краљу да га обавестим.
На краљу је даље било шта ће са њим чинити.
Он је, међутим, одлучио да дете посини.

ДИОНИС

Ни Полиб, дакле, није знао ништа о пореклу дететовом?

ДРУГИ ПАСТИР

Од мене није могао чути оно што ни сам не знам.

ДИОНИС

А није се ни распитивао
За ране дететове на стопалама?
Реци ко је први дечака Едипом, тј. шепавцем прозвао?
Ко га је први тим именом обележио?

ДРУГИ ПАСТИР

Не могу на то питање да дам тачан одговор.
Али је то име и Полиб прихватио.
Иначе се оно не би смело ни изговорити.
Сви су се трудили владару да угоде.

Дечака су сви на двору волели.
Мали шепавко је свим радост причињавао.
А Полибу је био прави миљеник.

ДИОНИС

Сад опет тебе питам пастирчино краљевска.
Ко је и зашто дечаку пробио стопала?

ПРВИ ПАСТИР

Ја сам то учинио. По наредби краљевој.

ДИОНИС

Али зашто би он тако што наредио?
Не видим ни краљевску злобу ни памет у томе.
Та новорођенче је тек шака меса!
Могло се и у шапи до наврх горе носити.

ПРВИ ПАСТИР

О краљевским наредбама ни тада ни касније нисам
размишљао.
Што ми је било заповеђено чинио сам.

ДИОНИС

Да ли има икога живог да твоју причу потврди?
Да је поткрепи новим доказима?

ПРВИ ПАСТИР

Сведока није могло нити требало да буде.

ДИОНИС

Сведока није могло да буде. И сад од тебе зависи:
како кажеш, тако ће и бити.

ПРВИ ПАСТИР

Немам више шта да кажем.

ДИОНИС

Видите ли ово чудо, дружино!
На причи ова два пастира држи се сад краљевство.
Трулеж се некад ширио Тебом,
Ни сада она од трулежи није далеко.
У приче ових биографа неко ће веровати, неко неће.
Али ће се оне, сасвим сигурно, по Теби раширити.
И јао ли га онда Едипу! И јао ли га Теби!
Садашњост тебанска о њеној прошлости виси.

А прошлост јој је мутна. Пуна места за
Скривена оцеубиства и синоубиства,
За сакаћења и блаћења.
У прошлости овога града доста је оних
Који су криво наређивали и оних који су криво
слушали.
А сад мемоари ове двојице верних
Краљевских пастира треба све да разрепе.
Губи се одавде, багро пастирска.
Са ваше горе више не силазите.
Да вам више никад не падне на памет
Да своје пастирске носеве
У краљевске послове забадате!

ЗБОР

Губи се, губи, багро пастирска!
Машто што си себи на вољу пустила,
Злобо што си језик развезала.
Напоље са вашим замршеним причама!

СЦЕНА VIII

КРЕОНТ

Шта тражи дух твој, о Дионисе,
У овом несрећном граду?
Што си у овај час, најнесрећнији, дошао?
Чиме Теба може да ти узврати?

ДИОНИС

Не кори ме без разлога, Креонте!
Теба је сад болесна. Ето разлога
Зашто сам у месту свог рођења.

КРЕОНТ

Ал болесној Теби
Весела дружина твоја
Најмање је сад потребна.
Склони се, о Дионисе,
И не отежавај родном граду
Да се из невоље спасава!

ДИОНИС

Моја дружина заиста Теби да помогне не може.
Али она може да одмогне оним Тебанцима
Чије су намере против Мојра
Па не дозвољавају да се судбина сама одвија.
Моја дружина и ја
Чинимо оно што је требало ви да учините.
А требало је да разаберете
Откуд толике несреће баш сад Тебу притискају.
Ви, садашњи управитељи Тебе,
Затварате очи, затварате уши,
Међусобно се надигравате
А не знате како да до излаза дођете.

КРЕОНТ

А ти? Што се бакћеш с пастирима?
Шта од пастира хоћеш да сазнаш?

ДИОНИС

Од пастира се има шта чути.
У њиховим причама понекад су
Најдубље тајне похрањене.

КРЕОНТ

Пастирске приче?! Оне су
За пастирице и сељаке скројене,
Време да им најлакше прође.

ДИОНИС

А ти, мудри државниче,
Од краља задужен да нађеш истину,
Јеси ли тајну делфијског пророштва одгонетнуо?

КРЕОНТ

Делфи су Аполоново пророчиште.
А нећеш ваљда ти, Дионисе,
Да тајну делфијског пророштва тумачиш?

ДИОНИС

За ниједно божанско око није тајна
Шта се све у Теби збива. Да вас на спасавање потакнем
Ја сам дошао.

КРЕОНТ

Па што нам онда не кажеш оцеубицу?

Упри прст у њега и реци: он је.
Или бар име његово изговори.

ДИОНИС

Не заvaraвај се, Креонте!
Не тражи оно што не можеш добити.
Тебу могу да ослободе развезани језици,
Могу да је загреју отворене очи.
Овом граду треба веселих осмеха,
Игре у грудима, топлоте у срцу.
Боље да се фалусу клањате
Него што овом краљу чините.
Укрућена ће вас озбиљност сатрти.
Мркилина вам некаква из очију
Ствара атмосферу напетости.
У вама је зло државниче.

КРЕОНТ

Зло нас је на зло нагнало.

ДИОНИС

Ваше се унутрашње зло
На опште добро преноси. Ви га сејете
Јер у вама клија, па га после
По овој несрећној земљи расипате.

КРЕОНТ

Лако је теби, споља, тако говорити.
Доказа немаш, а и не требају ти.

ДИОНИС

Мој доказ је моје знање.
Несрећу тебанску треба изнутра лечити.
Почев од горе па до доле.
Много шта треба опрати, истругати, издељати,
Здрдекати и збрбекати,
Да би се Теба чистим ваздухом испунила
Који је једино од куге спасти може.
Зато Тебанцима треба ослободити очи,
Одвезати им руке, ослободити језике.
Тебанци треба да говоре.
Да укрштају руке једни с другима.
И ноге да укрштају. И погледе.

Чујеш ли ме, Креонте? Без укрштања
Нема промаје, а куга иде с нечистим ваздухом.

СЦЕНА IX

ТИРЕСИЈА

То сам ја, Тиресија, Аполонов пророк.
Стојим овде на бедемима града.
Из мира у којем живим, позвали су ме, старог,
Да видим шта хоћеш, о Дионисе!
Зашто си баш сад дошао да нам град узнемираваш?
Невоље су нас склониле многе,
А твоја раскалашна дружина
Може још само да их увећа.

ДИОНИС

И ја сам Тебанац, Тиресија.
По рођењу сам то, и по праву
Да дођем кад год хоћу у свој град.
Ал невоље, о којима причаш,
И моје су невоље. Као Тебанца
И мене погађају.
Ту сам, јер има невоље. То је бар јасно.

ТИРЕСИЈА

Остави сад право рођења, Дионисе.
Нико ти га, као Тебанцу, не оспорава.
Ал твоје присуство сад...

ДИОНИС

Моје присуство сад може само
Да учини да се замршено распетља.

ТИРЕСИЈА

Али по скупу цену, Дионисе.
За Тебанце скупу, не за тебе.

ДИОНИС

Нема разрешења по јефтину цену, пророче.
Зар те томе твој бог није научио?!

ТИРЕСИЈА

Ти, као Тебанац, не би требало
Да будеш неосетљив за величину жртава
Које су могуће, али не и неопходне.

ДИОНИС

За оно главно још сам осетљивији.

ТИРЕСИЈА

Главно је сад да Теба мир сачува.
Да не буде преврата којекаквих,
Метежа и нереда.

ДИОНИС

Главно је да се пронађе
Стварни узрок невољама тебанским.

ТИРЕСИЈА

На томе и ми радимо.

ДИОНИС

Али радите тако да ништа не учините.
Шта сте досад учинили?
На незнању хоћете спас да градите.
У незнању хоћете да живите.
Па се питате још шта ће ту Дионис?!
Шта ће ту његови силени, његови сатири,
Баханткиње и најаде његове?
Ми смо ту да све раздрмамо,
Све да раздрузгамо: да се покаже
Сва трулеж тебанска што се нагомила
А нема ко да је очисти.

ТИРЕСИЈА

Па шта ће бити кад све раздрндате?
Хоће ли се Тебанцима очи отворити?
Кад се у Теби све узде покидају,
Кад у њој више не буде реда и закона,
Хоће ли се тада спас појавити!
Шта нам то снујеш, о Дионисе?

ДИОНИС

Треба постојећи тебански ред нарушити,
Да би се нови и бољи створио.

Треба такав ред и закон створити
Који ће Теби коначан спас донети.

ТИРЕСИЈА

На преврат и буну циљаш, Дионисе.
На смену власти на престолу.
Та смена се већ десила.
Кад је Едип Ослободилац на трон дошао
Мишљаше се да је и разрешење
Од свих невоља дошло. Али је нови ред
Само старе невоље отклонио.
Нове су се невоље опет појавиле.
Лако би било спас наћи
Кад би се до њега превратом стизало.

ДИОНИС

Ти лепо причаш, Тиресија,
Док куга Тебом хара.
О реду причаш и о закону,
А умире се без реда и без закона.
Нисам овде незван дошао.
Мене су невоље ваше дозвале.

ТИРЕСИЈА

Опет ти кажем, Дионисе:
Не распаљуј ватру међу Тебанцима.
Никакав преврат, никакву буну нећемо.
Ево ти пољане испод града:
Играјте, певајте, башкарите се,
Па онда у неки други град отиђите.
Али у Тебу не улазите,
У Тебу не дирајте.

ДИОНИС

Јесте ли чули, ви из дружине,
Што ми овај слепи пророк с висине казује.
Да у Тебу, његову, не улазимо.
Да у његов ред не дирамо.
Само да, безбрижни, певамо и играмо.
Па дедер онда, послушајмо га!
Једну веселу песму као за њега.

ХОР СИЛЕНА

Човек један слеп и сед

Позива нас на мир и ред,
Погледа празна, у лицу блед,
Све хоће да нас утера у ред, у ред.

ХОР БАХАНТКИЊА

Човек један, на власт лаком,
Позива нас на ред и закон.
Подиге глас, прети сваком.
Највише што зна – то је закон.

ХОР САТИРА

Човека једног невоља тера.
А он само зна: ред и мера.
Највећа његова јесте вера:
Мера и мера, мера и мера.

ЗБОР

Мера и мера, вера и вера,
Тера и тера, тера и тера.
Мера и закон, закон и мера,
Све по реду.... Али претера!
До невоље све дотера
Мера и вера, вера и мера!

ДИОНИС

Стој! Нећемо више.
Да не прекршимо закон и ред.
Колико нам је губер дугачак,
Толико да се пружимо.

ТИРЕСИЈА

Губите се! Из Тебе се губите!
Из целе наше државе!
Да вас више никад не чујемо.

ДИОНИС

Јесте ли га чули, моја држино!?
Са висине свога реда
Слепи тебански пророк заповеда:
Да из његовог краљевства одемо
Како би он и даље
Краљевство ово водио.

ЗБОР

Ха! Ха! Ха! Ха! Хо! Хо!
Ха! Хо! Хо!

ТИРЕСИЈА

Губите се! Из краљевства мога губите се!
(Изненадни врисак, прасак, топот)

ХОР САТИРА

Једног нашег дохватише и одведоше.
Дионисе, чујеш ли? Чујеш ли?!

ДИОНИС

Шта се десило? Шта се десило?
Брже казујте!

САТИР

(дерући се)

Спас, Дионисе, спас!
Пустите ме, зликовци!

ХОР САТИРА

Живог хоће да га одеру!
То су Аполонови свештеници.
Дионисе! Дионисе! Аполон!
То је Аполон!

БАХАНТКИЊЕ, НАЈАДЕ, СИЛЕНИ, САТИРИ

Бежимо! Бежимо!
То је препад! Превара!
Бежимо! Куд који!

ДИОНИС

Чујеш ли ме, Тиресија!
Опет си ме преварио.
Ти и твој бог реда и закона.
Замку сте ми поставили.
Твоји су људи иза леђа радили
Док си ме ти заговарао.
Али вратићу се ја, Тиресија!
Овако или онако. Кад тад.
Дионис је Теби потребан.
Ваше ће ме невоље опет дозвати.

Други део

СЦЕНА X

ЕУРИДИКА

Што си се, Креонте, тако повукао!?
Данима ми не прилазиш, не примећујеш ме.
Лежиш крај мене у постељи као човек туђ,
Ил ноћу устајеш, луташ одајама.
Не ваља кад држава толико обузме човека
Па више није човек већ државин службеник.
Шта тебе мучи? Ови тмурни облаци
Што не одлазе нит кишу пуштају?
Реци твојој жени да ти души одлане.
Дођи! Уз мене као некад прибиј се.

КРЕОНТ

Нисам нервозан само због овог пасјег времена,
Мада и оно моју напетост подстиче.
Због судбине Едипове и наше сам узнемирен.
Исход прави моје истраге не видим.
А бојим се, о Еуридико.
Много се око нас и око Тебе запетљало,
А распетљати се једноставно више не може.

ЕУРИДИКА

Део си мене као што сам и ја твој.
И овога пута заједнички колач судбе делимо.
Преда мном бар можеш бити слободан.

КРЕОНТ

Две приче ми не дају мира, Еуридико.
Обе су пастирске, и обе машту голицају.
Један пастир прича да је Едип нико други
До онај мали усвојеник Полибов
Што га је, тобоже, краљица нашла на перилу.
А други пастир исто тако с убеђењем
Говори да је Едип нико други до оно
Мртворођено дете Лајево и Јокастино
Што га нико не виде.

Те две приче се међусобно повезују
 Као два одломка исте судбине.
 А пастири су се, изгледа, и раније познавали.
 Као да су били спроводници нечије више воље.
 Те приче ме сад плаше. Не знам шта је истина.

ЕУРИДИКА

И ти зар, мудри човече мој,
 Због тих си пастирских прича забринут!
 Откад је пастира било, било је и прича пастирских.
 А пастирски су митови увек маштовити; Догодовштине
 свакакве у њима се збивају.
 Приче о јаловим краљевима честе су.
 О нађењој деци, о усвојеницима још чешће.
 Јалов краљ – то је трагедија народна!
 Усвојеник краљев – нередован гест судбине.
 Неку сличну причу су ти пастири испричали.
 Бар пола од те приче је чиста измишљотина.
 Два докона пастира, жељни и сами
 Да земљу спасавају, у центру пажње да буду,
 Много су тога доконали, надодали, спојили.
 У ово несрећно време лако је у те митове поверовати.
 Не треба се око њих толико мајати, Креонте!

КРЕОНТ

Лајев син, а Полибов посинак, на престолу Тебе,
 То звучи као оправдање Едипове успешности.
 Но та прича не би била страшна кад би се ту завршила...
 Она има и другу страну. Ако је Едип
 Заиста Лајев и Јокастин син, који је нестао,
 Онда је он исти сад Јокастин муж.
 Ето објашњења тебанских несрећа.
 Биће невоље ако се те приче прошире
 И ако у њих прости пук поверује.
 Од тих прича, и од истине зебем, Еуридико.

ЕУРИДИКА

Од истине не треба зепсти, Креонте,
 Каква је да је – она је излаз некакав.
 Грехови нису толики да се не би утолили.
 Зато мирно можеш да спиш. Истрага даља
 На коју те краљ обавезао све ће разјаснити.
 Твоје је да задатак извршиш.

Што више пустиш да се ствари расплићу
Без твога удела, биће мудрије и боље.
Зато спавај, Креонте. Мир нек ти је у срцу.
И без тебе ће се десити што је писано.

КРЕОНТ

То мудрост збори из тебе. Слушам те
Јер ме спокој твој подупиरे у нади.
Али и да саме лудости збориш, Еуридико,
Ја сад никакав излаз да нађем
Не бих могао.

ХОР

Нема одустајања више, Креонте!
Што се замотало, нек се одмота.
Што је скривено било нек се покаже.
На овом коњу ти мораш јахати.
Загризао си дубоко, зајазлио веома.
Из овога кала мораш испливати.

СЦЕНА XI

ЈОКАСТА

Ти, краљу, и ти Креонте,
Почели сте, видим, ствар озбиљну,
Подстакнути речима пророштва делфијског
И тумачењима мудрог Тиресије,
Гурнути још и од Диониса,
Стрмоглав у неко трагање.
Хоћете да дођете до истине
О пореклу зла које Тебу притиска,
Да неко оцеубиство откријете
Које је у темељима наше несреће.
Бојим се таквог вашег наума
И још већу несрећу предосећам.
Оканите се посла опасног.
Не изазивајте судбину.

ЕДИП

Нека се, краљице,

У твој мир неспокој не усељава.
Ти само гледај децу, пород наш умилни,
А нама препусти мушке послове.
Кад откријемо оног што некажњен уби,
Кад се истина у пуном светлу објави, срећа ће опет
Тебом завладати.
То је порука пророштва,
А то је и уверење наше.

ЈОКАСТА

Истина ка којој тежите, мужу мој,
Спада у ствари божанске.
Оно што су богови запетљали,
Само они и могу да размрсе.
Ову несрећу треба отрпети.
Није само излаз у истини, Едипе.
Истина је сваки пут другачија,
Свако је другачије види и зна.
Излаз је у помирењу:
Судбине су нам већ давно испредене.
Јер људи смо. А то је – да носимо
Терет судбине. И да волимо – да себи
Налазимо место међу другима.

ЕДИП

Чујеш како Тебанци говоре, чак певају:
Да ће се спас у истини наћи, да до краја ићи треба.
Па ко ће други вољу мог народа следити
Ако то нећу учинити ја, његов краљ!?
У строгост начела твог брата верујем.
Он треба да одгонетне тајну садашње невоље,
Као што претходну одгонетнух ја.

ЈОКАСТА

Ја мним, ипак,
Да даљу истрагу треба обуставити.

ЕДИП

То се више не може, чак и кад бих хтео.
У питању је част.

ЈОКАСТА

Још није касно да се спречи најгоре.
Повуци заповест о истрази, Едипе.

Повуци заповест – то те молим ја
Која свим бићем осећам и тебе,
И овај град, и децу нашу. А моја крв се,
Томе што ти сад чиниш, опире.

ЕДИП

Народ Тебе прихватио је краљевску реч
И он од мене истину очекује.
Том очекивању ја одговорити морам
Ма и по цену љубави рад које ме опомињеш.
Ја, који сам краљ Тебе,
Морам да испуним вољу судбине.
Тебанци морају, најзад, сазнати
Ко је виновник њихових многих страдања.

ЈОКАСТА

Од Едипа, од краља, не добих подршку.
Могу ли се више надати од брата рођеног?
У нешто тамно срљамо сви ми Лабдаковићи
Али и цела Теба с нама.
Ти, Креонте, који си сушта разумност,
Извуци се макар начас из страсти трагалаштва.
Одговори ми најпре
Може ли истина зла да донесе?
Може ли она некога да сахрани?

КРЕОНТ

Смири се сестро, несрећну крв зауздај.
У нашем свету све је могуће.
Али се у добар исход надајмо.

ЈОКАСТА

Све ми се ових дана уздрмало, преокренуло.
Зебња ме, мука ми је и страх ме је.
Међу многим истинама једну ћете одабрати
И учиниће вам се да је она права.
На све ћете друге истине заборавити...
И шта ако вас та једна одабрана истина
У још већу несрећу ували?!
Разумеш ли ме, Креонте,
Или тек моје речи олако слушаш?

КРЕОНТ

Бојим се да сад више

Ни краљ ни ја немамо куд.
Да се повучемо – то би још једна бољка
Била на нашем нездравом огњишту.

ЈОКАСТА

Био си ми, Креонте, задња узданица,
Последњи стуб на који се могах ослонити.
Више ни то не могу. Силе јаче од добра
И од мене отргле су те.
Немоћна, сад сасвим се предајем.
Од нас самих сад заштитите нас богови
Кад ни у најбољим више разбора нема.
И они су, видим, упрегнути у кола судбине.
Та кола више нико зауставити не може:
Ка свом понору свеудиљ хитају.

ХОР

На распућу смо, Тебанци.
Ово је расап нашег града, свих нас.
Који пут да изаберемо?
Онај што мудри Креонт предлаже
И часни наш краљ Едип?
Или пут што га довра краљица предлаже?
Наше су судбине залог,
Али и судбина брата и сестре,
Судбина жене и мужа,
И судбина деце њихове.
Ово је расап свих нас, Тебанци.
Који корак да учинимо?
Судбина се још не открива,
Речи пророка су нејасне,
Сами смо себи остављени,
На хриди, крхки, насукани.

СЦЕНА XII

ГЛАСОВИ

Пожар! Пожар! Пожар!

СТРАЖАР

У једном делу града
Велики је пожар избио.
Неколико кућа је изгорело,
Неке су још ватром захваћене.

КРЕОНТ

Откуда пожар у један овако тмуран дан?!
Имаш ли одговор?

СТРАЖАР

Све се, веле, збило изненада.
На неколико места је синило одједном,
Мисли се да је пожар подметнут,
Али нико не зна ко је паликућа.
Можда је и међу онима што пожар сад гасе.

КРЕОНТ

Зашто би неко сад пожар подметао?!

СТРАЖАР

На то није тешко одговорити.
Проносе се гласови да куга
Само ватром може да се отера.

КРЕОНТ

Али то је лудост! Цео град може да изгори!

СТРАЖАР

Очајници, изгледа, баш то и хоће:
Нек цео град изгори кад они пропадају.

КРЕОНТ

Грађанима и војницима нареди
Да се пожар што пре угаси.
Све сумњиве похапси. Да видимо
У позадини свега шта је.

ГЛАСОВИ

(из даљине, све ближи)

Хоћемо оцеубицу! Хоћемо оцеубицу!
Оце-убицу! Оце-убицу!
Хоћемо оце-убицу!

КРЕОНТ

Шта је то?

СТРАЖАР II

Гомила људи иде ка двору!

КРЕОНТ

Колико их је?

СТРАЖАР II

Много. Цела улица.

Ал колона сваког тренутка постаје све већа.

ГЛАСОВИ

Хоћемо оце-убицу! Хоћемо оце-убицу!

КРЕОНТ

Ово је сад опасно.

Све војнике позовите.

Нека се попречне улице запрече.

ЕДИП

Шта се то, Креонте, дешава?!

КРЕОНТ

Поред куге сад имамо пожаре и побуне.

(војницима)

Штитовима затворите улицу.

Никога не сакатите ако не морате.

ГЛАСОВИ

Оце-убицу! Оце-убицу! Хоћемо оце-убицу!

ЕДИП

Ја бих да говорим народу.

КРЕОНТ

Сад то није народ, то је руља.

Као и оне куће, лако је и њих доле запалити.

Сем тога, неко би те још могао и устрелити.

А сад и није време за говоре већ за делање.

ГЛАСОВИ

Хоћемо оце-убицу! Хоћемо оце-убицу!

Оце-убицу! Оце-убицу!

КРЕОНТ

Нек народ каже ко је оцеубица;
Војска ће га одмах изручити.

СТРАЖАР

Народ мисли да војска и двор
Треба да га пронађу.

ГЛАСОВИ

Спас за Тебу! Те-ба! Те-ба!
Откријте оцеубицу!

ЕДИП

Сад нешто треба предузети.
Каменице већ ево и до нас долећу.
Треба брзо нешто да смислимо.

КРЕОНТ

Али шта? Али шта?
Грађани тебански! Грађани тебански!
Док се ви по улицама дерњате,
Лопови и пиромани, ено, вршљају по вашим кућама.
Куће ваших отаца сад пале пробисвети.
Оцеубиство је у свима вама
Што сте домове своје напустили.
Када ватра по граду хара
Свако своју кућу треба да чува
Ако хоће да му дом очински не изгори.

ГЛАС

Немој да изврћеш ствар
Нисмо ми оцеубице.

ХОРОВОЋА

Него ко је?

ГЛАС

То ви треба да нам кажете.

ХОРОВОЋА

Док ти овде галамиш
Твоја кућа већ сигурно гори.

ГЛАС

Откуд ти то знаш?

ХОРОВОЋА

А откуд ти знаш да не гори
Кад ниси тамо где треба да јеси!

ГЛАСОВИ

Не одвраћај пажњу од главнога!

ХОРОВОЋА

Сад је најважније да се од пожара сачувамо.
Ако свако своју кућу сачува
И град ће бити спасен.

ГЛАС

Можда је он у праву.
Свако своју кућу треба да надгледа.

ГЛАС

Разиђимо се, народе,
Докле се пожар не смири.

ХОР

Разиђимо се, људи.
Пожар је у Теби,
Ватра је и у нашим кућама.
Паликуће су међ нама
Као што су међ нама и оцеубице.
Разиђимо се људи.
Свако нек зна на чему је.
Шта има да брани – нека зна.
У опасности су и наши домови.

СЦЕНА XIII**СТРАЖАР**

То је тај младић, заповедниче,
Који је баханалије изводио
Окупљајући младе на тргу
Упркос твојој строгој заповести.
Сматрам да је он по мир тебански опасан.

КРЕОНТ

Подигни главу, младићу,

Да видими шта ми твоје лице казује.
Јеси ли се кадгод дружио
Са мојим Хајмоном?

МЛАДИЋ

Јесам. Још као деца играли смо се.
А после смо се надметали у ратничким играма.

КРЕОНТ

Да је Хајмон жив,
Сад би имао година колико и ти.
У теби као да самог њега гледам,
Њега што га давно Сфинга растрже
И остави нам неисцелив јад.
Шта сад да радим с тобом?

МЛАДИЋ

Чини што ти служба налаже.

КРЕОНТ

Служба ми моја налаже
Да онемогућавам непријатеље тебанске.
Ал ја у теби не видим непријатеља.
Чији си?

МЛАДИЋ

Филипа дрводеље сам син.

КРЕОНТ

Отац ти је честит грађанин.
Требало би и ти да будеш честит.
Ал нешто с тобом ипак јесте.
Шта то? Неспоразум с градом?
С родитељима? Видим ти у очима
Опирање према власти, бунт и пркос.
Исти ми такав бејаше син.
Али он не беше непријатељ тебански,
Као што, верујем, ниси ни ти.

МЛАДИЋ

Непријатељи Тебе се на двору налазе.
Све мутно, нездраво, тамо је запретано.
Отуда зли ветрови дувају.

КРЕОНТ

Само ти казуј, младићу.
Иако с болом, погнуте главе, слушах те.

МЛАДИЋ

Двор се тебански високо горе
Попео над градом, који је остао
Одвојен од власти највише.
Ви из двора отуђили сте се од Тебе
Отуђили сте се и од Тебанаца.
Сами сте се у свој котао затворили.
Рад власти над градом и над краљевством
Отац на сина диже руку и син на оца.
Ко је од вас горе крив
Не знам и не могу да знам.
Али знам да је корен све невоље
Тамо горе код вас.

КРЕОНТ

Сине мој, ужагрелих очију!
Видим ти у њима добру намеру
Ал видим и докле ти видиш.
Можда си у праву: у двору је грех.
Но земља без двора, без краља, без тиранина —
То не постоји! Чим се направи држава,
Ствара се власт, а ту је одмах и двор.
И шта би ти с њим?!

МЛАДИЋ

Разорити га!

КРЕОНТ

Зар кућу? Шта она смета?

МЛАДИЋ

Разорити дух.

КРЕОНТ

Али како? Кад је неухватљив?

МЛАДИЋ

Пустите Диониса с дружином унутра.
Нек се неред и ред сукобе.
Нек град потресе вриска и певање,
Разголићавање и смех.

КРЕОНТ

Зашто Диониса? Та он би одмах
Многе људе навео на грех.
Његово присуство делује заразно.

МЛАДИЋ

У Теби треба сахранити грехове
О којима се ћути. Тебу треба
Изнутра обновити. А обнову треба
Почети од најглавнијег, од двора,
Од дворског реда и закона.
Док је двора биће и оцеубистава
И самоубистава, макар симболичних.

КРЕОНТ

Младићу,
Знаш ли зашто си овде приведен?

МЛАДИЋ

У име реда и закона.

КРЕОНТ

Мислиш ли да тај ред треба поштовати?

МЛАДИЋ

Мислим да не треба.

КРЕОНТ

А који ред и и закон онда поштовати?

МЛАДИЋ

Никакав ред. И никакав закон.

КРЕОНТ

Па што се онда буниш?
Оце-убиство је не-ред.
Због њега сад цела Теба испашта.

МЛАДИЋ

Нисам на такав не-ред мислио.
Мислио сам на порицање вишег реда.

КРЕОНТ

Сви ми, младићу, боље од постојећег хоћемо.
Нико не каже да је против добра,
Ни они на власти, ни они против ње.

Верујем да мало ко и хоће против добра да је.
Али се то добро различито схвата.
На један начин га видиш ти,
Који си младић и дрводељин син,
А сасвим на други начин ја.
Отуда борбе и сукоби, мржње и отрови.
Ал чим си се побунио против власти,
То значи да и ти власти хоћеш:
И она је тебе магичном снагом дотакла.
Додуше, ти нећеш ову власт. Бољу хоћеш од ове.
Али ти што власти хоћеш, значи
Већ си у власти власти;
Значи да ниси више човек слободан
За каквог сам себе држиш.
Мислиш ли ти другачије?

МЛАДИЋ

Мислим да нека друга власт
Не би оволико зла урочила, као ова Едипова.
Из тога логично следи:
Да би постојећу власт променити требало.

КРЕОНТ

А ја у почетку мишљах, младићу,
Да ти нешто ново имаш да кажеш.
А ти? Само променити краља!
Ниси, додуше, једини који тако мисли.
Оне друге већ смо осуђивали као злонамернике.
За тебе ја ипак мислим да си само наиван.
Кад будеш нешто стварно ново имао да кажеш,
Дођи, радо бих с тобом разговарао.
А сад, иди с миром. А ти, стражару,
Немој га ни тући ни затварати више.
Ако не буде потребно.

СЦЕНА XIV

ЕДИП

Дуго си, Креонте, са том истрагом зачамио.
Народ и даље од куге умире,

Слутим већ многа нескривена гунђања.
Нека опасна тишина је око нас завладала.
Где су они младићи што су доскора
На главном градском тргу играли?
Где су оне девојке, они старци из града где су?
Зар не видиш како град постаје пуст
И како нема сивоћа над њим бди.

КРЕОНТ

Ништа значајно, досад, мој краљу, нисам сазнао
О коренима наше невоље.
Неважно се лако открије, а важно остаје у тами.
Ал има једна прича о два краља, и о два пастира,
И о једном, ил можда о два детета, што сам успут сазнао.
Мислим да ће те две поучне историје разонодити,
Мада су обе тешке и нимало веселе.

ЕДИП

Ах, знам. Чуо сам већ и ја за њих.
О тим необичним причама заиста вреди размислити.
А зна ли краљица Јокаста за њих?

КРЕОНТ

Нисам сигуран да их је чула.
Мада су оне доста чудне и тамне
Да би се без зазора могле испричати.

ЕДИП

А пастири који те приче причају
Јесу ли још живи? Јеси ли их ти видео?

КРЕОНТ

Живи су обојица. Али стари веома.
И један и други се заклињу
Да су обе приче у свему истините.
Мада ми више личе на приче него на истину.

ЕДИП (*дуго ћути и шета*)

КРЕОНТ

Но, манимо сад те приче. Дирљиве су.
Срачунате да човека ухвате за срце,
Да му ране душу. Ништа тако не боли
Као зла судбина у деце.

Ал има један догађај, не тако давни,
Који би требало расветлити. То је смрт Лајева.
У несрећи која нас је тад задесила
Нисмо се ни снашли да све околности
Тог грозног убиства расветлимо.
И ту се опет јавља трећи пастир са причом.
Он тврди да је он једини од Лајеве пратње
Остао жив, скривши се од разјареног краљоубице.

ЕДИП

А шта тај твој пастир каже:
Где се то убиство десило?

КРЕОНТ

У кланцу између Делфа и Даулиде,
А не тамо где су Лаја мртвог под кочијама нашли.
Лаја су дуго коњи по камењу вукли.

ЕДИП

Креонте, циљаш ти својим причама на што?
Хтео си можда нешто њима да ми кажеш?

КРЕОНТ

Ништа, краљу, сем да те разонодим,
И да те о тешкоћама моје истраге обавестим.
Ал видим, на жалост, дирнуо сам те.
Можда је то зато што од ногу патиш,
Па мораш на штап да се ослањаш.

ЕДИП

Одавна штап мој саставни је део мене.
Ничега чудног у томе. И други се поштапају.

КРЕОНТ

Окренимо разговор на ствари веселе.
Доста сам те тужним судбинама замарао.
Но сад баш учини ми се један детаљ значајан.
Ал он је из сасвим друге приче,
Из оне која мора да ти је угодна,
Јер се твоје борбе са Сфингом тиче.
Какво беше, ако можеш да се подсетиш, њено питање?

ЕДИП

Које створење ујутру на четири,
У подне на две а увече на три ноге хода?

КРЕОНТ

А јеси ли ти и тад штап
Или батину какву при себи имао?

ЕДИП

Па разуме се, Креонте. На штап се
Увек помало ослањам. Њиме сам чак
И једну дрзничку групу људи усмртио.

КРЕОНТ

Можеш ли да се подесетиш где је и кад то било?
Реци, интересује ме. Где и кад?

ЕДИП

Шта ће ти то? И мене испитујеш зар?

КРЕОНТ

Ма не. Што бих!? Само ме твој штап
Интересује. Судбина која ти је доделила
Да се на штап, као на трећу ногу наслањаш,
Помогла ти је да Сфингину загонетку разрешиш.
Зар не? Зар нисам погодио? Одгонетнуо?

ЕДИП

Шта си одгонетнуо? Шта разрешио?

КРЕОНТ

Задужио си ме, о краљу, да нађем
Одгонетку за све невоље које су Тебу сколиле.
Уместо тога ја нађох нешто што тражио нисам.
Одгонетку твог штапа нашао сам.
Тај штап ти је, у исто време, и ослонац,
И знак невоље, траг прошлости и жезло,
И симбол моћи и батина. Он значи и твоју
Телесну особеност и твоју наднаравну моћ.
Само неко наоружан таквим оружјем
Могao је Сфингу да победи.
Само неко са таквом моћи
Могao је толико да се допадне тебанском народу.

ЕДИП

Видим, Креонте, да и сам пастирске приче усвајаш.
Чак и сам почињеш да их опонашаш.
Не усуђујем се да кажем и да их подгреваш.
Али да не бих прекорачио и онај корак
Кад и теби, као рођаку, треба да се супротставим,
Оставићу те сад насамо. Ал опет знај:
Судбина Тебе, тј. оно што јој не да
Да се од морије спасе,
То је било и јесте право питање,
А не моје личне моћи и способности телесне.
Алузијама које нису сасвим на месту
Могли бисмо чешће у достојанство ближњих да дирамо.
Молим те, зато, одсад, да се Тебом бавиш,
И оним што је спасти може,
А да се клониш пастирских мемоара,
Још мање да их сам опонашаш.

КРЕОНТ

У свему с тобом, краљу, сагласан,
Ја ћу, као и досад, за добро Тебе радити.

СЦЕНА XV

ДИОНИСОВ ЗБОР

У Теби се и даље оклева.
Страх, сумња и омраза у свима су.
Видиш ли ти то, Едипе?
Помаже ли ти твоја батина?
Можеш ли њоме срећу да утераш
У један болесни град?
У Теби се земља растаче.
Коров по кућама почиње да расте.
Мишеви промичу по улицама.
Капци по прозорима су спуштени,
Врата на кућама затворена.
Видиш ли ти то, Едипе?
У Теби се деца не рађају.
Она која су се досад рађала старци су.
Нема дуго киша да сперу улице.

Ветрови разни пред зидинама су застали.
На небу се ни звезде више не виде.
Осећаш ли то, Креонте?

ДИОНИС

Ту сам, Креонте, опет у свом граду.
Незван као и досад, ал опет добродошао.
Веселим бих хтео да учиним овај град,
Али за то немам прилике.
Изађи, Креонте, лице да ти видим.
С тобом се још може разговарати.
Видите ли, дружино моја утихла,
Креонт неће да изађе.
Да зовем Тиресију?

ЗБОР

Боље немој!

ДИОНИС

Да зовем Едипа?

ЗБОР

Зови га!

ДИОНИС

Е, њега нећу да зовем.
Само њега – не!

ЗБОР

Шта ће нам ко?
Ту смо и то је довољно.

ДИОНИС

Онда се башкарите, излежавајте.
Важно је да Тебанци осете да сте ту.

ЗБОР

Нову би Тебу требало саградити.
На чистом месту, од чистих блокова.
Лишену старих проклетстава.
Новом би Тебом нови људи ходали.
Новим би улицама текла нова свежина.
У новим би кућама нова светла терптала.
У новој Теби лакше би се дисало.

У новој Теби могло би се смејати.
Очи и уши почеле би да се отварају.
За нову Тебу сви смо расположени.
Да је подижемо, да је увесељавамо,
Зракама мирисним да је китимо.

ДИОНИС

Чујеш ли ти ово, Креонте!
Где био и где не био.
Гласници смо преврата.
Преврат и само преврат хоћемо.
То ти је порука моје дружине.
А иза ње сам ја, Тебанац као и ти.
Ал веселији, и бољег срца од тебе.

СЦЕНА XVI

СТРАЖАР I

Несрећа! Несрећа! Велика несрећа!
Краљ наш, не могавши више да гледа
То што је судба њему и краљевству му приредила,
Очи је своје чиодама избо.
Ено га сад, слеп и махнит,
По одајама хода.
Али ни слеп смираја не налази.

ХОРОВОЋА

Један нам краљ беше синоубица,
Други нам је краљ оцеубица.
Њихове несреће јесу и наше несреће.
Судбине са својим краљевствима делимо.
Шта даље да очекујемо, Тебанци!
Издржати све то, и још више издржати.
Ни несреће без краја трајати не могу.
О томе пророштва не треба ни питати.

ХОР

Трпети, патити, надати се,
Док нас овај налет невоља не мимоиђе.
У стрпљењу је, изгледа, спас, Тебанци.

Трпљење и судбину може да надјача.
Мир у срцу, ведрина у очима,
Само нам још то преостаје.
Надати се, патити, трпети,
Докле нас ове невоље не мимоиђу.

СТРАЖАР I

Несрећа! Несрећа! Страшна несрећа!
Краљицу Јокасту, у њеним одајама,
Нађосмо с омчом око врата.

ГЛАС

Шта значи то?
Она је сама себи омчу ставила?
Или су је други ставили?

ГЛАС

Ко ју је сада ставио не зна се.
Али одавно је она с омчом живела.
Судбина јој је њена ставила.
Зла коб која прати наш град
Највише се на њена плећа сручила.

ХОРОВОЋА

Ни она да издржи није могла
То што јој је било намењено.
И она је у неживот побегла
Да подноси више не могавши
Ударац за ударцем.

ЗБОР

Опрости, краљице наша,
Опрости, лепото нашега града.
Богови се с невинима играју
А невина жртва ти си.
Чујете ли ви, горе, богови
Окрутни сте, преварни и ташти.
Невине и чисте ударате
Да бисте осионе и vine заплашили.
На страни смо ове жене
Која је само хтела
Да буде жена и мајка.

СЦЕНА XVII

ХОРОВОЋА

Поклоните се овом телу испод покроба, грађани!
 Испод њега је Јокаста, краљица наше земље.
 Најлепша жена Тебе некад, мајка петоро деце,
 Понос нашега града.
 Узданица кад нам је добро било,
 Понор наше туге сада.
 Овај покров крије једно велико срце.
 Најблажи осмех што се икад виде у Теби.
 Јокаста је умела да ћути, ко камен да буде нема,
 Да пати а да јој се патња не види;
 Да буде постојана као зидине што нас чувају,
 Прибрана и мудра увек, и кад би мушки посустали.
 Она нам је одржавала огњиште и уносила ведрину.
 Мир нашег града почивао је на њеним плећима.
 Не заборавите јој то, грађани!
 Многи су терет та крхка носила плећа.
 Много је бола и напора било иза њеног ведрога лица.
 Доброта је сјала из ње, јер је била доброта сама.
 Ни то јој не заборавите, Тебанци!
 У својим је понесите срцима.
 Задржите је у мислима, њен лик нека вас прати.
 Кад будете у невољи, њених се очију присетите.
 Ако причујете њен глас, бићете постојанији и јачи.
 А кад прођу ове невоље, и кад се намноже године,
 Понеко ће тек тад да схвати
 Шта је она значила нашем народу
 И шта је учинила за сваког од нас.
 Нека одсад над твојим прахом мир влада,
 Јокаста, кћери и мајко поникла из Тебе.
 Носиш нам део срца са собом,
 Ал и живећи остајеш међ нама.

ДИОНИС

Увиђен у ову поњаву је Марсија,
 Највећи миљеник међу сатирима.
 Бољи певач и играч од неких богова,
 Али жив одран због тога.
 Зар није тако, пророче Тиресија?
 Нек живи име Марсијино!

Нека је живо име живог одраног,
А његов глас нека је јачи од ваших гласова!
Никад да се не заборави
Да је уштогљене богове умео да понизи.
Нек жртва Марсијина буде почетак краја
Злосрећним даровима тајних богова.
Нека се опамети онај од реда и мере –
Моћ која дере без вере –
Да више тако не може да буде.
Јер ми нисмо луде
Што се дуде и пуде!
Је ли тако?

ЗБОР

Тако је!

ДИОНИС

Где је наше место у Теби, питам вас!
Где је наше гнездо?

ГЛАСОВИ

Гнезда нема, али места има.

ДИОНИС

А ти – тамо где је место направи гнездо.

ГЛАС

Па да ме живог одеру!

ДИОНИС

Никад нећемо дозволити
Да иједан од наше дружине више икад
Буде жив одран!

ЗБОР

Тако је! Никад више!

ДИОНИС

Устани, ти испод поњаве, да се не угушиш.
А ви остали ране му не озлеђујте.

ЗБОР

Живео одрани, никад побеђени!
Живео, живео, живео!
Живео поново рођени!

Жив печен недопечен,
Жив клан – недоклан.
Нама драг и мио брат,
Целом свету за инат!

СЦЕНА XVIII

ГЛАСОВИ

Тиресија! Ти-ресија! Ти-ресија!
Хоћемо Ти-ресију! Хоћемо Ти-ресију!

КРЕОНТ

Чујеш ли, Тиресија, глас народа тебанског?
Људи мисле да си ти крив за све наше недаће.

ТИРЕСИЈА

Људи криво мисле.

ГЛАСОВИ

Ти-ресија! Ти-ресија!
Хоћемо Ти-ресију!

КРЕОНТ

Ако је Тиресија знао шта нам се спрема
Зашто нешто није учинио да се то спречи?
То питање постављају грађани.

ГЛАСОВИ

Нека говори Тиресија!
Хоћемо Тиресију! Ти-ресија! Ти-ресија!

ТИРЕСИЈА

А шта се од Тиресије сад тражи?
Шта Тиресија сад треба да објасни?

КРЕОНТ

Пророк треба да објасни
Порекло свих ових несрећа тебанских.

ТИРЕСИЈА

Зар то што се збило у Теби
Није сагласно с речима пророштва?

Зар није јасно свима, Тебанцима,
Да се грех оцеубиства надвио над њиховим градом?!

КРЕОНТ

Сем прича пастирских,
Других доказа нема
Да је Едип заиста Лајев син.
Ничим се то више не може доказати.

ТИРЕСИЈА

Али се ипак о његовој судбини довољно зна.
Едип је убијеном тебанском краљу
Место на престолу и у постељи заузео.
Наследио га је као што га син
И муж сопствене жене наследити може.
Природно је да син на престолу наследи оца.
Није природно да га наследи у постељи.
Отуда неприличност његове историје.
Ако је у детаљима, у суштини пророштво није
погрешило.

ГЛАСОВИ

Ти-ресија! Ти-ресија! Ти-ресија!

ТИРЕСИЈА

Оно што се у стварности збило
Требало је у неку причу заогрнути.
Теба је вапила за неким као што је Едип.
Да се овај није појавио
Другога би прихватили.

КРЕОНТ

Хоћеш, пророче, опет да измигољиш.
Одговорност за судбину тебанску
Не сноси, по теби, пророштво,
Које је, до сада, управљало збивањима,
Већ је одговорност на самим Тебанцима.
Они су, хоћеш да кажеш, кројили своју судбину.
Они су, из дна душе, дозивали шепаваца.

ТИРЕСИЈА

Ухватио си тек донекле моју мисао.
Едип, управо такав, шепавац с батином,
Био је Тебанцима портебан.

Зар би се он Тебанцима могао наметнути
Да се за њим није осећала потреба?

КРЕОНТ

Зашто се, онда, у све то пророштво није мешало?
Зашто се по страни држало?

ТИРЕСИЈА

Морам да те исправим, заповедниче.
Пророштво се само ни у шта није мешало.
Оно је увек било питано.
А задатак је пророштва да пророкује.

КРЕОНТ

А сад, Тиресија, изађи на балкон
Па све то, потанко, објасни народу.
Реци им да су управо они криви за своју судбину
И да су никог другог до шепавца с батином
На владарском трону прижељкивали.
Сву кривицу свали на њих.
Да видимо хоће ли ти и тад аплаудирати.

ГЛАСОВИ

Ти-ресија! Ти-ресија! Ти-ресија!
Хоћемо да чујемо Тиресију!

ТИРЕСИЈА

Не бојим се ја, Креонте,
Ни својих дела, ни својих пророковања.
Иза тога ипак стоји истина.

КРЕОНТ

Али народ неће сваку истину.
Он хоће истину која ће га задовољити.
И неће да му се једна иста истина
На свакакав начин казује.
Непредвидљив је, јер је стоглав.
Добро некад прима с буном и гунђањем,
Други пут га прима с великом радошћу...

ТИРЕСИЈА

Тражиш, народе тебански, да ти говорим
О несрећама које су те задњих година сналазиле.

ГЛАСОВИ

Пст! Занеми! Пусту да га чујемо!
Ти-ресија! Ти-ресија!

ТИРЕСИЈА

О тим несрећама само с болом можемо говорити.
Као и сви ви и ја оплакујем унесрећене.
Толико несреће није без великих грешника.
Треба отворено да кажемо који су
И да их суду правде изложимо.

ГЛАСОВИ

Тако је! Тако је! Пуну истину хоћемо!
Ти-ресија! Ти-ресија!

ТИРЕСИЈА

Једни кажу: пророштво је лоше пророковало.
Ако је тако, онда кривце треба тражити
Међу градитељима наше судбине, међу боговима.
А то надилази наше људске моћи.
Има мишљења да су пророчанства лоше тумачена.
Или да се нису слушала. Сами о томе просудите.
Кажем ти, народе тебански, оно што и сам знаш:
Крив је и краљ Лај што је први
Потегао руку на пород свој.
Да би сачувао престо ни од синоубиства није презао.
И Јокаста, драга краљица, крива је.
Не распитујући се, она је Едипа за мужа узела.
И њој се, јадној, учинило
Да је победник Сфинге достојан њене руке и постеље.
А право ако хоћемо: највише је крив сам Едип:
Машио се престола који му није био намењен.
Несрећа тебанска у томе је, Тебанци,
Што сте мислили да имате спасиоца на челу Тебе
А имали сте оцеубицу и краљеубицу.
Ово је тренутак, Тебанци, кад све грехе сабирамо.
Ни ти, народе тебански, без греха ниси.
Све се одвијало пред твојим очима,
А ништа од тога ниси хтео да видиш,
Ништа да знаш. Био си слеп, народе,
Кад је требало очи отварати. Рекао сам Креонту,
А то сад и вама свима кажем:

Едип је Теби био потребан.
Едип и Теба су се нашли.

ГЛАС

Што нам све то сад говориш!
Што нам то раније ниси рекао?

ГЛАС

Ћути ти тамо, што се мешаш
У послове које не разумеш!

ГЛАС

Одговори на питање, Тиресија!

ГЛАС

Ћути ти тамо! Ћут! Вепру дионизијски!

ГЛАСОВИ

Ти-ресија! Ти-ресија! Ти-ресија!

ТИРЕСИЈА

Погледај народе! Овде крај мене је Креонт,
Службеник ваш и ваших краљева службеник.
Док нови краљеви не узрасту,
Сад нам је он узданица. Нека поживи!
Тај храбри човек је умео да гледа
И кад су други затварали очи.
Умео је да снатри и кад други мислили нису.
Слушао је глас пророка,
Али је слушао и жеље народне.
Ко је бољи од њега да нас
Од ове море избави?!
Има л ко шта да каже против њега?
Отворено вас питам, Тебанци!

ГЛАСОВИ

Креонт! Креонт! Креонт! Кре-онт! Кре-онт!

ГЛАСОВИ

Живео Креонт! Живео краљ!
Живео Креонт, нови тебански краљ

ГЛАСОВИ

Ти-ресија! Ти-ресија! Ти-ресија!

ГЛАСОВИ

Креонт-Тиресија! Креонт-Тиресија!
Кре-онт!-Ти-ресија! Кре-онт-Ти-ресија!
Кре-онт-Те-Ба! Кре-онт-Те-ба! Кре-онт-Ти-ресија!

ХОРОВОЋА

Ово је препород Тебе.
Ви који је волите – радујте се, радујте се.

ХОР

Наша лепа земљо, препороди се!
Нек ти се отворе простори сунчани.
Имамо краља, имамо пророка,
Наши су путеви отворени.

КРЕОНТ

Узбудиле су ме речи мудрог Тиресије.
Пророк је опет даље видео од свих нас.
Лепе речи о мени ја примам скрушено
Знајући умешност говорникову.
Као што и оштре речи према Тебанцима
Примам с разумевањем
Знајући за љубав пророкову према нама.
Теби сад треба мир и ред, а не баханалије некакве.
Али не заборавите, Тебанци. Дионис је рођен у Теби.
И он ће се сигурно вратити. Дионис је наша судбина.
Сад нам остаје да нову Тебу стварамо.
Ни Лајеву, ни Едипову, већ нашу, свих нас,
Град без мржње и заваде.

ГЛАС

Хоћемо игру у част новог краља!

ГЛАСОВИ

Хоћемо! Хоћемо!

ГЛАСОВИ

Кре-онт-Те-ба! Кре-онт-Те-ба! Кре-онт-Те-ба! Кре-онт-
Ти-ресија! Кре-онт-Ти-ресија!

ХОР I

Нек нам опет сунце сија!
Води нас пророк Тиресија!
Здравље у Теби нек клија
Са нама је Тиресија.

ХОР II

Креонта нам Теба роди,
Да нас ка бољитку води.
По граду се Креонт шеће,
Куге више бити неће.

ХОР III

Креонт, Теба, Тиресија,
Знамења су наших дана,
Преко њих нам сунце сија,
Преко њих нас обасјава.
Тиресија, Креонт, Теба,
То је оно што нам треба:
Пут до хлеба и до неба,
Пут до неба и до хлеба!

К Р А Ј

ПРОМЕНЕ У ЖИЧИ

Драмска игра у два дела

Лица:

САВА. Прибислав, четврти син Стефана Првовенчаног. Био је епископ захумски, затим архиепископ под именом Сава II (1262-1267-?).

РАДОСЛАВ. Најстарији син Стефана Првовенчаног. Био је краљ Рашке 1227-1234. После повлачења с престола замонашио се и добио име Јован.

АНА ДУКЕНА. Краљица, жена Радослављева.

БЕЛОСЛАВА. Жена Владислава, другог сина Стефана Првовенчаног који је био краљ Рашке 1234-1242.

АРСЕНИЈЕ. Епископ жички, потом архиепископ српски (1235-1262).

МЕТОДИЈЕ. Игуман манастира Жича, потом епископ жички.

ГРИГОРИЈЕ. Монах. Секретар архиепископа Саве I, потом епископа и архиепископа Саве II.

СТАРАЦ. Богумилски свештеник, потом монах Никон.

ЖИВОПИСАЦ

ГЛАСНИК краља Владислава

ДАНИЛО, млади монах

БОЖЈАК

ПЕВАЧИЦА

ПЕВАЧ

СЦЕНА I

Ана, Арсеније, Сава

АНА: И тако Пречасни неће да ме прими. Мене, једну Дукену, краљицу земље ове.

АРСЕНИЈЕ: Рекох ти, Госпо, Пречасни није овде. Већ три дана.

АНА: Чула сам од ваших црноризаца да јесте. Да је још јутрос био ту.

АРСЕНИЈЕ: Немогуће, Госпо. Да је овде, већ бих знао.

АНА: Онда га, дакле, морам причекати.

АРСЕНИЈЕ: Можеш, Госпо.

АНА: А смем ли упитати где се Пречасни сад налази?

АРСЕНИЈЕ: У Белим Црквама или у Студеници. Обилази епископије.

АНА: Значи, Пречасни неће да ме прими.

АРСЕНИЈЕ: Нисам то рекао.

АНА: А да није Пречасни опет у лов отишао?

АРСЕНИЈЕ: Пречасни у лов не иде, Госпо!

АНА (*обраћајући се монаху Сави*): Хоћеш ли ми ти, девере, рећи где је Пречасни отац Сава.

САВА: Ја га од недељне службе нисам видео.

АНА: Дакле, и ти!

САВА: Али то је жива истина, Госпо!

АНА: Да, жива. Сад знам оно што је требало да знам. И ти си Немањић као и твој стриц.

САВА: Госпо!

АНА: Зар мислите да не знам ко стоји иза ове побуне што се против краља спрема?

АРСЕНИЈЕ: Иза какве побуне, Госпо?! Свима је нама до мира у земљи и до среће и славе нашег двора стало. И до ваше среће, краљице.

АНА: А највише Пречасном вашем... До моје среће! Шта је за њега слава и част једне краљице! Или до среће једног краља који му је, усто, и рођени синовац.

Где му је скромност и скрушеност, том богоугоднику вашем, кад допушта да га толико славе, поштују и боје га се. Страхом, а не молитвама и побожношћу он влада. Преко краља којиму је био брат, а сад и преко синовца то исто хоће.

АРСЕНИЈЕ: Је ли те Хомантијан научио да нашег Пречасног тако вређаш?

АНА: Ничему мене архиепископ охридски није научио. Није ни требало. Довољно је имати очи.

А ако баш хоћеш: Пречасни отац Хомантијан говори истину. Све је онако као што је он за богоугодника вашег писао и говорио. И да је од јерарха архиепископ постао, и да се више световним него духовним пословима бави, и да се често на неприличним гозбама наводи. А није лаж ни да том вашем богоугоднику и жене подводе...

АРСЕНИЈЕ: Забога, краљице, престани! И од тебе је много.

АНА: Али ваш светац ипак не може све. Зато што сам Гркиња, зато што сам странац у земљи вашој, и јесам била ван његове власти. И бићу то. Увек.

АРСЕНИЈЕ: Не уноси злу мисао у овај свети дом. И не вређај бога, госпо!

АНА: Какве везе има бог са тим вашим поповским замкама! Са тим вашим себарским господством? Са овом вашом проклетом земљом! Какве везе има бог са овим вашим „свецем” који, као и сви Немањићи, не зна ништа више до ли власти, отимања, освајања! Што бога у све то мешате!

САВА: Ја мислим да Њено Величанство ипак није добро разумело да Пречасни није ту. Да би он учинио све да овај разговор не буде овако непријатан и неспокојан.

АНА: Сад доста! Да је том вашем свецу до поста и самоће стало, заувек би он у Светој Гори са другим испосницима остао. Није он напустио Рашку да би у Светој Гори бога нашао, нити је напустио дом оца својега да би ћелију за мучење и ћутање нашао. Чинио је све то да би се као свети човек прочуо. Још за живота оца му, он је у Хиландару чинио ствари славољубиве и антиканонске.

САВА: Госпо! Госпо!

АНА: Куда је одлазило оно силно благо из Рашке? Колико га је само Ватопед прогутао, а тек Хиландар и други манастири у Светој Гори? Колико је поклона подељено и милостиње расипано! Тај ваш „светац” је од самог почетка стварао раскол у цркви православној. И његов архиепископски чин и самосталност ваше цркве отпадништво су од вере и бога. То се у свету зна.

САВА: Ја те молим, Госпо...

АНА: Зар један благочестиви монах да световну власт претпоставља власти духовној? Да је он прави богољубац зар би са јеретичима пријатељевао. Он је у Филокали, у католичком манастиру, отседао и гостио се. Какве је богате дарове тамо оставио! А фратри су га примали радо. Наравно. А шта мислите зашто?

АРСЕНИЈЕ: Њега су, Госпо, радо примали не само фратри, већ су му сваку част указивали и хришћански владари и турски султани. Јер је Пречасни отац Сава уистину божји човек. Јер за свакога има реч разумну и језик јасан. Јер је богат небеским даровима као нико данас међу људима.

АНА: Не мораш тако мени говорити, оче Арсеније. Нисам паства твоја! Против цркве наше православне он је увек радио, цепајући је и слабећи је. Зато га неверници и јеретици подржавају. Црква му је само послужила да се до праве власти маши. Сви знају ко у овој земљи влада. Зар није и Првовенчани краљ говорио: „Краљевство моје није моје него божије и онога који се трудио о њем, светога владике и брата мојега”. Човека од власти у њему поштују, а не онога који се богу посветио. То вам казујем ја која знам шта иза тога следује. Ако у овој вашој проклетој земљи и нисам била прва краљица, права Дукена сам била и остала. То ћу до краја остати.

СЦЕНА II

Сава, Методије, Гласник

САВА: Хоћу код Пречасног. Хитно је.

МЕТОДИЈЕ: Пречасни данас не прима.

САВА: Али мене хоће. Сигурно.

МЕТОДИЈЕ: Никога. Рекао је да не пуштам никога. Ни тебе, значи.

САВА: Али ово је изузетно важно. У нашем краљевству се изгледа десила побуна. Краља хоће да збаце. Владислав се диже против Радослава.

МЕТОДИЈЕ: Да ли је важно или није, и шта изгледа, или се само чини да изгледа, ја то не знам. Ја морам да извршавам наређења. Никога код Пречасног епископа не могу да пустим. Ево, ни овај што је јачи од тебе није успо да уђе.

САВА: Војниче, ти си гласник. чији?

ГЛАСНИК: Гласник сам краља Владислава.

САВА: Ти си се забунио. У овој земљи постоји само један краљ: Радослав.

ГЛАСНИК: Био је. Сад више није.

САВА: Али круна је његова. Она иста коју му је Пречасни ставио на главу пре седам година у овом светом манастиру.

ГЛАСНИК: Шта вреди круна кад је сва властела већ уз Владислава. Владислав је сад стварни краљ.

САВА: Постоји и правда божија, а не само људска.

ГЛАСНИК: Тим послом сам и дошао овамо. Да се једном и та правда објави и да је сви чују.

САВА: Био си код Пречасног?

ГЛАСНИК: Не, већ само код оца Арсенија. Пречасни не прима. Овај рече да се већ два дана моли и да се његова молитва не може прекидати.

САВА: И шта ти је отац Арсеније рекао?

ГЛАСНИК: Не задржавај ме млади богоугодниче. Као да није свеједно ко ће владати. Немањићи су обојица. (Оде).

САВА: А можда Праведни и не зна за побуну. Ипак му треба рећи.

МЕТОДИЈЕ: (Ћути).

САВА: Дакле зна, чим ћу тиш. И неће да ме прими.

МЕТОДИЈЕ: Не знам ја шта он зна, а шта не зна. Ја – не знам.

САВА: Шта он сада ради?

МЕТОДИЈЕ: Чуо си: моли се.

САВА: А шта ако ипак не зна? Чекаћу овде док ме не прими. (*Седи на столац, обухвата главу рукама и тако остаје*).

МЕТОДИЈЕ: Стрпљење нам и господ препоручује.

СЦЕНА III

Сава, Арсеније

САВА: И зар ће Пречасни дати круну Владиславу? Зар се Владислав не дигну на брата својега?! Зар не удари на краља кога је и сам Пречасни, у овом истом богоугодном манастиру, крунисао! Може ли дати круну ономе што проли крв браће своје? Зар ће допустити да нама влада побуњеник!?

АРСЕНИЈЕ: Обуздај се млади богоугодниче. То су ствари ван тебе и мене. Имај веру у Пречасног, у архиепископа нашег. Знам да ће урадити онако како једино буде могао. И да ће, као и увек, поступити по вољи божијој.

САВА: Па, ваљда не може да буде воља божија да на престо дође побуњеник, богохулник.

АРСЕНИЈЕ: Твоје је, млади духовниче, да мислиш о богу и о стварима духовним. Ако те световне мисли, као ево сад, обузимају, а ти се затвори у ћелију, пости. Предај се заборавима као што и пречасни отац Сава у младости својој чиниаше. Или иди горе у шуме да слушаш цвркул птица. И тамо се милост господња распростире. Али се у државне послове не мешај. Још мање о томе што мислиш говори пред манастирском братијом.

САВА: Говорио сам само пред оцем Методијем. Зар у томе може да буде нешто лоше и опасно!?

АРСЕНИЈЕ: Кукоља зловерја причувај се. Онај га је преко безаконих јеретика свуда по земљи посејао. И не истичи се високоумљем и равнобожношћу због које и сам ђаво из земље испаде. Ћути и моли се. То ти је мој савет за сада и за свагда, кад год се не сналазиш.

САВА: Не разумем те, оче Арсеније! Плашиш ме ђаволом и јеретичима, а знаш колико ми је до бога и праве вере стало. Говориш ми да ћутим, а твоје речи ме још више раздражују. Не може богу да буде угодно ово што се сада дешава.

АРСЕНИЈЕ: А шта се дешава? Уместо једног краља долази други краљ! Уместо једног брата долази други брат! Зар то Рашкој није свеједно?

САВА: Браћа су ми обојица, али сам ја сад на страни онога који је невин, а против сам онога што се за нечистим поведе. Питао сам и мислио сам: да ли је могуће да ће Пречасни отац Сава дати круну Владиславу? Не одлучује сад бог, већ он одлучује.

АРСЕНИЈЕ: А ко би, по теби, требало да нам буде краљ? Радослав се више осећа Грком него Србином. Ана је вукла својима, Дукенима. Са Димитријем Хомантијаном се дописивала, нашем Пречасном и нашој цркви о злу је радила. Од двора је стварала легло раскалашности и блуда. И зар је онда Владислав крив што је прегао да угрожено краљевство спасе, да веру и цркву у учвршћивању потпомогне?

САВА: Па у чије име дела Пречасни? У име вере и свејединог нам бога, у име земље нам Рашке, или у име династије! То су три ствари, оче Арсеније!

АРСЕНИЈЕ: Још си занесен књигама и проповедима, млади монаше. Треба целу нашу земљу да обиђеш и друге људе да чујеш, да у многим манастирима преспаваш и богу се помолиш. Више него кроз речи тако ћеш схватити оно што желиш а не даје ти се. Па се онда лепо врати кад ти се дух стабилношћу испуни.

СЦЕНА IV

САВА (сам): Пошао сам стопама оца Саве, стрица својега и пречасног архиепископа земље Рашке. Напустио сам краљевски дом оца својега и дом матере своје, опростио се од свих блага земаљских да бих се посветио благима духовним.

Онај од којег и име позајмих ужегао ми се у душу. Мишљах: ево изабраног међу нама. Ево надахнутог вером, који презре краљевске моћи и сав се посвети пастви својој. У

име господње. Године већ ево проводим овде да се приближим госпoду богу својему и да будем близу учитељу, стрицу и оцу својему.

И ходих бос по камењу, затварах се у ћелију, мучећи тело постом и батинањем. Али се вишњи не објави мени недостојному. Изгледа да ја и нисам изабраник господњи. Тек сам онај што иде стопама изабранoгa. Али ми се сад и та нит почиње да кида. Ни Изабранoгa више не разумем.

Један брат је у побуни против другог брата мојега. А ја ништа да учиним не могу.

Збрка је у мојој глави, о Госпoде! Објави ми се! Кажи ми шта да мислим, шта да чиним? Где је истина и шта је истина, о Госпoде!

СЦЕНА V

Сава, Живописац

САВА: Ти си дуго провео у граду цара Константина. По мајци си Грк. Па реци ми: шта Грци говоре или шта мисле о Пречасном нашем?

ЖИВОПИСАЦ: Има и међу њим разлике.

САВА: Ал ипак, шта мисле и казују они до чијег се мишљења мора држати?

ЖИВОПИСАЦ: За њих је он неко ко се отпадио. Отворено се говори да он користи моћ цркве да би учврстио власт рода својега.

САВА: Онда Хомантијан у својим оптужбама није усамљен.

ЖИВОПИСАЦ: Архиепископ охридски казује јавно оно што и други мисле и говоре.

САВА: Ал они неће да виде и да знају сву истину о оцу наше цркве. Неће да виде и да знају за многа подвижништва његова. За његова испаштања у Светој Гори. За бегство од славе земаљске, за напуштање очинског дома, за све чега се одрекао...

ЖИВОПИСАЦ: Они се, дрско, чуде нама што и ми нећемо да видимо да наш Пречасни није никакав свети човек. Казују да њега већ дуго брину само блага овоземаљска.

САВА: Питам то јер хоћу да знам. Ранила ме је краљица Ана својом беседом о Пречасном.

ЖИВОПИСАЦ: Прича се, тамо, још и да му налазе женске, да с велможама у лов иде...

САВА: То је, разуме се, све измишљено.

ЖИВОПИСАЦ: Кад је Пречасни, уиме краља, ишао у Скопље да преговара са Добромиром Стрезом, а овај, дан после његовог одласка, нађен мртав у свом дому, о тој смрти су, међу Грцима, кружиле две приче. По једној, Господ је послао анђела да неправедном велможи одузме душу за злочеста дела његова. Јер разлоге једног божјег владике није услишио и изашао на пут господњи. По другој причи, коју сам тамо, у Константинопољу, чуо, иза смрти скопског властелина налазе се прсти нашег архиепископа...

САВА: И ја сам за те приче чуо.

ЖИВОПИСАЦ: Све лоше приче, тамо, казују да се наш Пречасни одавно определио за бриге овоземаљске...

САВА: А ти, странствујући по многим земљама и манастирима, срећући људе и слушајући њихова казивања, и сам имаш, сигурно, некакве представе о њему.

ЖИВОПИСАЦ: Ја сам само живописац, а не велможа или духовник. Лице тога нашег мужа је умно и продуховљено. Кад су ме њему представљали имао сам утисак да ме је видео до дна: знао је шта ћу радити и да ћу му бити привржен. Тим поверењем придобио ме је. Пошао сам за њим да наше рашанске цркве живопишем. Одмах сам схватио његову вољу: да се и овде цркве дижу и живопишу, да се лепота небеска уздиже и на овим странама. У томе ја не видим зло већ само добро видим. Видим дуг истом богу, који је и тамо и овде, и видим остварење лепоте за очи и за душу. Ту су ми намере Пречасног јасне и блиске, сагласне са мојима. Нису ми постојане оптужбе да све то чини неко ко се од свевишњег отпадио...

СЦЕНА VI

Григорије, Сава

ГРИГОРИЈЕ: Да ли имаш вести о одбеглом брату, оче Саво? Где би он сада могао бити?!

САВА: Ништа нисам чуо нити могао да дознам. Вероватно су у Византији, код оца Аниног. Или се, можда, још негде у Рашкој крију.

ГРИГОРИЈЕ: Сумњам да су у Рашкој. Знало би се.

САВА: И о томе сам хтео да питам оца Арсенија. Али се не усуђујем.
(Пауза).

САВА: Ти поштујеш Пречасног, оче Григорије. Мора да о њему много знаш?

ГРИГОРИЈЕ: Мали сам ја да о великима много знам.

САВА: Али виђаш га. Шта обично ради у својој соби? Моли се?

ГРИГОРИЈЕ: Вероватно се моли. Не знам шта се дешава унутра кад се врата затворе. Моли се. Или чита. Има много светих књига што их је доносио са многих путовања и што му их са сваке стране шаљу.

САВА: А долази ли му ко?

ГРИГОРИЈЕ: Стално му неко долази: властела, кнежеви, госпари. Поруке стижу из Раса, из Свете Горе, из Хума, из Зете, од многих манастира, одасвуд.

САВА: И он шаље поруке?

ГРИГОРИЈЕ: Шаље.

САВА: Куда их све шаље?

ГРИГОРИЈЕ: А што ти мене испитујеш? Шта би хтео да знаш?

САВА: Тек тако. Има већ доста како дођох у овај свети манастир, само да бих био у близини Пречасног. А не виђам га баш често. Сем на службама и то издалека. Хтео бих о њему и о његовим делима још више да знам. И шта мисли, и шта чита, и шта ради; све.

ГРИГОРИЈЕ: Шта ће ти то?

САВА: Ја се о вери својој питам, оче Григорије. Једно је сам спознати Бога, а друго је знати како су га други спознали и како су проникнули у тајне божије и тајне светске. Свето Јеванђеље и животи светаца нису за то довољни. Хтео бих да од живих сазнам, од браће по богу своје, тајне које се њима откривају.

ГРИГОРИЈЕ: То се демон сумње у тебе увлачи, оче Саво.

САВА: То није демон сумње. Отац Арсеније рече да се Бог не открива одједном. Онда значи да се он Пречасном нашем највише открио, јер је он први међу пастирима његовим. Зато ме и интересује пут до открочења.

ГРИГОРИЈЕ: Зар није речено: Имај веру у јединога Господа својега...

САВА: Знам да је речено. И ја је имам, ту веру. Али вера је у мени. Ја Свети Град још нисам видео, и нисам Гроб Сина Господњег видео. И светла сионска нисам видео и баште гестсиманске. Наш Пречасни их је видео, и много других земаља и градова, са многим људима разноплеменим разговарао. Његова спознаја Бога мора да буде другачија него моја.

ГРИГОРИЈЕ: Бог је један и не може да се објави свакоме другачије.

САВА: А зашто да не? Он је свемогућ, зар не? А ако је свемогућ, он и то може. А ако може, зашто и то не сазнати!? Зашто не сазнати како се он и другима објављује? Зашто не сазнати каква је истина Бога у твога ближњега?

ГРИГОРИЈЕ: Ако се верује, онда се не пита.

САВА: Ја верујем, зато сам и питао. И питам зато што хоћу да верујем.

ГРИГОРИЈЕ: Не свиђа ми се то, оче Саво. Питајући се стално, ти кушаш Господа.

САВА: Ето, Григорије, како другачије Бога доживљавамо ти и ја. Мој брат је ударио на брата мојега. Мој брат узима круну мојему брату. Оно што ја о томе мислим разликује се од онога што о томе мислите пречасни отац Арсеније и ти. Ви мислите – ил се бар тако понашате – као да је то нормално, а ја мислим да није. Ви мислите да мог побуњеног брата треба крунисати овде, у овој цркви Светог Спаса, а ја мислим да не треба. Он,

мој брат, први је дигао руку, и он, мој брат, први је просуо крв ближњих својих.

ГРИГОРИЈЕ: То тебе мучи, оче Саво! Али то су ствари државне. Интереси земље и државе, па и интереси наше цркве, траже да онај, који је земљу гурао у руке Грцима, који је препуштао узде својој распусној жени, оде да би се земља једном спасла и да би се црква спасла. Да би се и немањићски престо спасао док још није касно.

САВА: Ту смо. Једна вера је за себе, друга вера је за интересе државе, трећа је за интересе цркве. Је ли то, у ствари, једна вера? Или је више вера које се на различите начине објављују? Ако је Радослав сметао, требало му је рећи да оде.

ГРИГОРИЈЕ: И то би Ана једва дочекала! Рекла би: добро, кад ви тако кажете. Није ми јасни само да ли треба да останем и да Белослави будем дворска дама или да одем у Грчку својима...

САВА: Али кад би јој Пречасни лепо објаснио, поразговарао с њом као са хришћанком. Јер и она је хришћанка...

ГРИГОРИЈЕ: Она је Гркиња, пре свега. Не шурује она са охридским архиепископом зато што нашем Пречасном добро мисли, већ што хоће цркву нашу да стави под јурисдикцију охридску, грчку. И није она радила за добробит наше земље. Већ је радила на томе да је припоји Дукенима.

САВА: Ти опет, оче Григорије, доказујеш оно што и ја мислим. Или нам се једна иста вера другачије објављује, или те вере нису исте већ су другачије. Једно друго искључује. Твоја вера и вера краљице Ане очигледно није исто. Вера у коју наш Пречасни верује, и вера архиепископа охридског, сигурно није иста.

ГРИГОРИЈЕ: Хомантијан је богохулник...

САВА: То исто каже он и за нашег Пречасног. И за све нас. И обојица мисле да су у праву.

ГРИГОРИЈЕ: Не изједначаваш ваљда Пречасног и тог великогрчког силника.

САВА: Не изједначавам. Никако. Ја сам се, стопама Пречасног идући, и определио да замонашим и да овде дођем. Али покушавам да на спор гледам са стране, начелно.

ГРИГОРИЈЕ: Не може се у тим питањима бити по страни. Видиш зависно од тачке са које гледаш.

САВА: Опет доказујеш моју мисао: Бог нам се различито објављује. На један начин мени, на други теби, на трећи неком трећем. Више бих о божјој истини знао када бих уопште могао знати како се објављује Пречасном, како Ани, како Радославу, како Владиславу. Шта сви ми тражимо? Шта хоћемо? Куда стремимо? И где нам је она крајња истина, она за коју се може рећи: ово је истина за све нас, ово је истина коју сви ми прихватамо, без остатка и без задњих мисли. Такву истину хоћу.

СЦЕНА VII

Певач, Певачица, Григорије

ПЕВАЧИЦА:

Промене, промене!

Испотија промене.

У дрвету промене.

Испод жита промене.

Промене, велике

Дубоке...

ПЕВАЧ:

Промене, промене!

Велике, дубоке.

У ваздуху промене,

У кљупању промене...

ПЕВАЧ И ПЕВАЧИЦА:

Испод жита промене.

У ваздуху промене.

У травкама промене.

У грудима промене.

Промене, промене!

Велике, дубоке,

Стамене, преломне,

Сигурне, замашне,
Промене, промене...

ГРИГОРИЈЕ: Шта вас двоје ту радите?

ПЕВАЧ: Вежбамо.

ГРИГОРИЈЕ: Шта вежбате?

ПЕВАЧ: Вежбамо да певамо.

ГРИГОРИЈЕ: То што певате није за ово свето место.

ПЕВАЧ: Није ни против овог светог места.

ПЕВАЧИЦА: То је за радост душе. Људи воле да нас слушају.

ПЕВАЧ: За промену дана и ноћи. И годишњих доба.

ГРИГОРИЈЕ: Идите одавде! Боље да вас неко не чује.

СЦЕНА VIII

Сава, Старац

САВА: Ко си ти?

СТАРАЦ: Човек сам.

САВА: Кога тражиш? Што си дошао? У ову испосничку пећину
ретко ко долази.

СТАРАЦ: Тражим монаха Саву.

САВА: Ја сам. Ко те је послао?

СТАРАЦ: Зар ниси поручио да дођем?

САВА: Јесам. Али нисам мислио да тако изгледаш.

СТАРАЦ: Изгледам као сви људи зидарског цеха.

САВА: Јеси ли ти њихов свештеник?

СТАРАЦ: Ми немамо свештенике. Ја сам богумилски старац.

САВА: Зар се ниси плашио да дођеш?

СТАРАЦ: Помало јесам. Али сам рачунао да се за веру нешто мора и поднети.

САВА: Имаш ли поверење у мене?

СТАРАЦ: Не сасвим. Знам да црнорисцима не треба веровати. Имам разлога да верујем да се ти, један млади монах, ниси потрудио тек тако да једном непознатом човеку поставиш замку. Тебе мора да нешто копка.

САВА: Имаш право. Копка ме. Хоћу да чујем и вашу истину. Нашу знам.

СТАРАЦ: Питај.

САВА: Зашто сте се отпадили од цркве?

СТАРАЦ: Боље да си питао: јесте ли се отпадили од вере?

САВА: Добро, старче, одговори.

СТАРАЦ: Од вере се нисмо отпадили. Ми верујемо у праву веру Христову.

САВА: Зашто вас онда прогањају?

СТАРАЦ: Прогањају нас зато што не пристајемо на вашу цркву. А не пристајемо јер се она отпадила од вере.

САВА: Како то?

СТАРАЦ: Ваша је вера – вера у идоле, а не у правог бога. Ко ме се, у ствари, ви клањате? Оним сликама намаланим у цркви. Пођи од цркве до цркве па ћеш видети да у свакој од њих један исти светац другачије изгледа. А кад је тако, кад је Христ од храма до храма другачији, то значи да ви и не знате како он изгледа, него се само клањате слици која је лажна.

САВА: Слика ту уопште није важна. Важно је оно што слика представља.

СТАРАЦ: А што их онда стављате кад нису важне? И може ли да не буде важно нешто што се стално ставља између човека и бога. А ви сте триста преграда направили између човека и његове вере. Патријарси, папе, архиепископи, епископи, протe, монаси, цркве, манастири, фреске, иконе, реликвије, мошти. Све сте то ви измислили. А кад мислим на вашег Бога, ја видим целу једну војску црноризаца а Бога не видим.

САВА: А зар и ви немате своју хијерархију: своје дедове, госте, старце?

СТАРАЦ: Имамо. Али се они издвајају од других по делима које чине, а не по месту у хијерархији коју им неко одреди.

САВА: Не верујете у Стари завет.

СТАРАЦ: Како да верујемо у књиге које су незнабошци написали!

САВА: А верујете у псалме Давидове. Какви сте ви християни?!

СТАРАЦ: Такви који верују у искрену и дубоку реч. А псалми Давидови су такви... Али у лажне пророке и у лажне заповести не верујемо.

САВА: Па у шта, онда, верујете?

СТАРАЦ: У Христа, бога нашег, али оног правог, истинског. У Христа кога није родила жена, као што ви кажете, јер да га је жена родила он не би могао да буде ни Бог ни син Божји. У Христа верујемо кога је анђео родио. У оног Христа који се појавио на земљи не као људско тело, него само као привид, јер је био син божји.

САВА: То опет значи да сте се ви од наше вере отпадили.

СТАРАЦ: Нисмо се ми отпадили него ви. Све папе, од Петра до Силвестра, биле су наше вере. Папа се Силвестар први од наше вере изопштио. И после њега обе цркве, и западна, и источна. Почели сте да зидате храмове, да живописнете иконе, да измишљате реликвије, да стварате култове. А зашто? Да бисте имали власт над људима! Вера вам је само послужила као средство. Војска црноризаца је створена да би се та власт очувала. Они сад утерују бога у човека страхом и батином. А где се силом Бог утерује у душу, тамо вере нема. Влада се страхом.

САВА: Полако, полако...

СТАРАЦ: А зар бог није свачији задатак, свачија дужност, и свачије право. Ако је бог свуда, зашто му се онда свуда и не молите, него му зидате храмове? Ако бог све види и све зна, морате ли онда богобојазност на све начине да изражавате: црним хаљинама, живописањем, моштима? Ви који богу, тобоже, служите, не носите га у срцу својему чим му се толико улагујете.

САВА: Ми се богу не улагујемо. Само му се молимо. Проповедамо веру у њега и љубав према ближњему.

СТАРАЦ: Тачно си рекао: ви проповедате. Али се не држите тога што проповедате. Ви говорите једно а радите друго.

САВА: Шта то?

СТАРАЦ: Зар ви не причате толико о гладнима и убогима? А шта им дајете? Милостињу? То раде и сви други у којима милосрђе није утрнуло. Прво им одузмете, а после им милостињу дајете. Зар цркве ваше нису богатије и од саме властеле? Ваш Пречасни отац Сава узима неограничено благо из својих и краљевских ризница и дели их манастирима, дели их ништима и убогим. А рад чега? Зарад славе своје. А одакле је, питам, то благо у краљевским ризницама?

САВА: У Пречасног ми не дирај!

СТАРАЦ: Зашто да не дирам? Не позва ли ти мене на искрен разговор? И не рече ли да говорим слободно?

САВА: Рекох. Али сам мислио да говоримо о вери а не о Пречасном.

СТАРАЦ: А зашто да не? Он је та вера у коју ви верујете. И ако не смем да говорим о њему, како онда могу да говорим о вери, и како могу да говорим слободно?!

САВА: Претерујеш.

СТАРАЦ: Не претерујем. Кад ти веру у твога Пречасног пољуљам, онда сам и твоју веру у бога пољуљао. Не рекох ли да ви и не верујете у стварног бога. Ви у архиепископе и иконе верујете.

САВА: А шта пречасни теби толико смета? Што си се на њега толико окомио?

СТАРАЦ: Зато што је ту чвор ваше вере. Не слуша ли ти његове преблаге речи о ближњима. Сваки му је говор такве љубави препун. Речи му теку као жубор потока. Па опет се он гости само по царским трпезама, путује да би света видео и да би над судбином ништих и убогих јадиковао и обећавао им царство небеско. А откако он архиепископ постаде, само се број цркава увећа и број црноризаца умножи. И његова слава земаљска порасте. А та његова војска црноризаца нама никаква добра не донесе. Али нам се дажбине зато умножише.

САВА: То тако изгледа са твог места. По вашем – цркве не треба градити. По нашем – треба; и он их је градио. По вашем – веру не треба учвршћавати. По нашем треба. И он ју је учвршћавао...

СТАРАЦ: И по вашем и по нашем богоугодни људи чине добра дела. А ко по вашем постаде најбогоугоднији човек у целој Рашкој? Постаде – Стефан, отац нашег Пречасног. Онај самодржац што многу моју браћу поби и протера, што начелнику и учитељу нашем језик одсече. Онај самодржац што многе градове поруши, многе људе поби а многима несреће велике донесе.

САВА: Говориш злобно и богохулно. Не посвети се свети отац Симеун због грехова својих, већ због покајања и испаштања својих. Јер беше изабраник господњи. И јер га Пречасни позва к себи у Свету Гору по наговору господњем. И свети отац Симеун напусти престо и умре скрушено, као последњи монах, на кострети...

СТАРАЦ: За све ви милозвучне речи нађете. Умете све да оправдате. Ал ипак само страх, а не љубав и наду у човека уливате. И од бога и од човека сте се удаљили. Зар ваша црква човека спасава? Зар...

СЦЕНА IX

Григорије, Сава, Старац

ГРИГОРИЈЕ: О, кога то видим: богумилског старца!

САВА: Како? зар га познајеш?!

ГРИГОРИЈЕ: Како да не, како да не! Није он овде први пут.

СТАРАЦ: Добар дан.

ГРИГОРИЈЕ: Опет проповедаш. Слуша ли те помно јеромонах Сава?

СТАРАЦ: Већ је код вас школе изучио. Тврд је.

САВА (*Старцу*): А код кога си још био овде?

ГРИГОРИЈЕ: Код Пречаснога. Они су стари знанци.

САВА: Код Пречасног?

ГРИГОРИЈЕ: Па да. И то већ неколико пута.

СТАРАЦ: Архиепископ ме сам звао.

САВА: И ти си му говорио исто што и мени?

СТАРАЦ: Него! И још оштрије. Још отвореније.

САВА: Није ли покушао да те преведе у нашу веру?

СТАРАЦ: Није.

САВА: А јесу ли сви знали за твоје посете?

ГРИГОРИЈЕ: Нико сем мене.

САВА: Значи ли то да си и ти знао да сам га тражио?

ГРИГОРИЈЕ: Знао сам.

САВА: А Пречасни?

ГРИГОРИЈЕ: И он.

САВА: Уходиш ме?

ГРИГОРИЈЕ: Нико те не уходи. Нико овде никог не уходи.

САВА: Откуд онда знате?

ГРИГОРИЈЕ: Пречасни веома лепо мисли о теби.

САВА: Па он ме такорећи и не зна.

ГРИГОРИЈЕ: Пречасни о теби зна више него довољно. Зар ниси слушао о премудрости његовој. Он је сушта премудрост.

САВА: Чујем да јеретике већ дуго не прогањају. Је ли тако старче?

СТАРАЦ: Гоне нас мање него раније. Али нас нису сасвим ни оставили на миру.

САВА: Значи ли то да се Пречасни окануо борбе против јереси?

ГРИГОРИЈЕ: Не значи. Него да јерес више није опасна. Богумили и сами све више прелазе у праву веру Христову. Пречасни само жали што и овакви, као овај наш тврдокорни пријатељ, нису још постали наша браћа у богу.

ГРИГОРИЈЕ (*Старцу*): Пречасном се свиђа твоја интелигенција. Кажеш да си ти достојан противник и да су му разговори с тобом, упркос свему, били веома пријатни. А теби?

СТАРАЦ: Не кажем да нису. Али после тих разговора његов Бог ми није био ништа јаснији и привлачнији. Сам ваш Пречасни остао ми је загонетка. И није ми постао привлачан његов Бог него он сам.

СЦЕНА X

Сава, Радослав

САВА: Радославе, ти! Али како то изгледаш! Од свега на теби једино би се очи дале познати. Одакле долазиш и куда си се упутио?

РАДОСЛАВ: Не бежим, брате, него се из бекства враћам. А нисам се ни прерушио. То је сад мој свакодневни лик.

САВА: И куда сад?

РАДОСЛАВ: К вама, у Жичу. Архиепископу пречасном и стрицу нашем. Да ме, као и деду што је, и оца, замонаши.

САВА: Свако ко много преживи најзад се богу враћа. И наш отац, и наш дед, на крају владавине, нађоше смисао у Богу. И ти ћеш, међу новом браћом, заборавити несреће које си претрпео. У молитвама и ћутању све ће добити нови смисао. Наћи ћеш и ти, најзад, свој мир.

РАДОСЛАВ: Што ти, Прибиславе, сад мени држиш проповед? Ја у манастир не идем од превелике жеље за Богом, већ да некуда склоним главу. Другога избора немам.

САВА: Љут си још на Владислава?

РАДОСЛАВ: Мислим на казну која ме је задесила. Стално себи понављам питање: који ми је највећи грех због којег испаштам? Мене су као краљевића, још сасвим младог, оженили оном лепом Гркињом. Да бисмо и ми, Немањићи, били као и они. Да бих и ја, као престолонаследник, био са те, најважније, стране обезбеђен. А нису мислили да ја, рођен од мајке Гркиње, са женом Гркињом, не могу да будем само Немањић. Нисам био рођен за краља а судбина ми је доделила

да то будем. И ево ме: сад сам краљ у ритама; напуштен од свих: од племића са којима сам растао, пио и јео, веселио се и ратовао; од брата који ми је круну преотео. Напуштен и од жене. Кад се све оно, изненада, свршило, кад сам с њом, и њенима, Грцима, у Драч морао ноћу да бежим, била је са мном. Али тамо, у Драчу, међу својима, напустила ме је зарад Фруга Великог. Морао сам отуд опет главу да спасавам. Све ме је издало па ме је и Бог напустио. Сад се једино још помоћи од стрица надам.

САВА: Он те неће напустити. Ал не разумем: зашто се раније, пре несреће, ниси стрицу обраћао за савет и помоћ?

РАДОСЛАВ: Јесам. Но то је било само на почетку краљевања. После је некако и то неприметно престало.

САВА: Због чега?

РАДОСЛАВ: Признајем: заустављао ме је Анин подсмех. „Твој стриц хоће да задржи краљевство и двор у варварству”, говорила је. А двор је њу прихватао и слушао. Било је више ловова, турнира, гозби, пијанки, веселја него икад раније. Жене су је опонашале а мушкарци су се радије врзмали око сукања него што су се за војску бринули. И сад су се ти исти људи, наједном, окренули и против ње и против мене.

САВА: А је ли ти стриц у последње време штогод поручивао о стању на двору и у краљевству? Је ли ти наговештавао могућност побуне?

РАДОСЛАВ: Није.

САВА: И тако: Краљевство се дрмало из темеља, а Пречасни прстом није макао!?

РАДОСЛАВ: Зар ти сумњаш што?

САВА: Ја да сумњам? Боже ме саклони! Мислио сам само да би он, можда, према моћима својим, и више учинио да до свега тога не дође.

РАДОСЛАВ: Престо, жену, и све што иде с тим, већ сам прежалио. Сад само мир хоћу. Моје мисли можда нису богоугодне, али нису ни богохулне. Знам да је све ништа и да је све таштина; свете књиге и о томе говоре. Али ја сам све то и искусио. Бејак краљ и не осећам се сасвим угодно. Бејак бегунац из краљевства ми и зло се осећам. Дођох међ вас, црнорисце, као

покајник. Ни у овом стању ми није угодно. Било би ми драго кад ме ни на шта не бисте терали. Човеку без слободе свеједно је да ли је краљ или монах. Слободу да будем сам у овом дому, и у овим шумама и ливадама околу, слободу да се препустим мислима својим, то једино хоћу и желим.

САВА: Надам се да ћеш је овде најзад стећи.

СЦЕНА XI

Сава и Ана. Сава и Галасник. Сава и Арсеније

(У полутами женска прилика се полако приближава Савином лежају. Полуразголићена је, раскалашна, али са појединим знацима краљевске одежде и ликом Ане).

САВА: Ко си ти и шта ћеш овде?

АНА: (Ћути).

САВА: Ко си? И што си дошла?

АНА: Зар ти се не свиђам?

САВА: Зашто си се вратила?

АНА: Не смеш да ме погледаш. Бојиш се!

САВА: Ко те је звао? Нећеш ваљда опет Радослава мучити?

АНА: Зар ти ниси желео да дођем?!

САВА: Нисам. Одлази!

АНА: Твој стриц ми не би тако рекао.

САВА: Откуд знаш шта би он рекао?

АНА: Он увек слуша оне који долазе да нешто моле. А ја то знам јер сам управо била код њега.

САВА: Лажеш! Лажеш!

АНА: А ти га питај па ћеш чути.

САВА: Остави нас једном на миру проклета жено!

АНА: А ви, братијо, боље припазите ноћу на своје одаје.

САВА: Зар си и тамо била?

АНА: Хтео би и то да знаш? Е, па ето: они ме лепше примају.

САВА: Искушаваш ме нечастиви!

АНА: Као да немам друга посла! Загледај боље па ћеш видети да сам анђео господњи. *(Склапа руке и наслања на њих главу изигравајући позу анђела у белој кошуљи. Нагло заузима агресиван став)*. Ти си, у ствари, ђаво. Види како си црн. А ја сам још мислила како да се склоним од чопора црних ђавола што ме до твојих врата допратише. Хоћеш да их видиш? Да отворим врата?

САВА: Торњај се ђаволе! Одлази!

(Жена нестаје у мраку. Пауза. Приближава се војник у лику Владислављевог гласника)

ГЛАСНИК: Краљ Владислав те зове да поћеш с њиме у лов.

САВА: Краљ Владислав! Па он још није краљ! И шта ћу му ја?! У лов не идем, нити ћу икада ићи. То мом положају не приличи.

ГЛАСНИК: Пречасни иде. И отац Арсеније. Иду и други из твоје братије.

САВА: Није истина.

ГЛАСНИК: Више од свега Пречасни воли лов. Воли младу дивљач. И друштво младих племића.

САВА: Није истина. Никада Пречасни није волео друштво обесних младића. Мрзећи непристојне и штетне песме младићских жеља, које до краја ослабљују душу, он се од ране своје младости бављаше поукама из књига, не лењаше се у цркви целе службе стајати. Још онда је дубоко схватио да је све човечанско на земљи ташто и нестварно. И он да с неразум-нима другује!

ГЛАСНИК: Свему дође време. Ако неко нешто не чињаше у младос-ти, тај то у старости не пропушта.

САВА: Јеси ли ти то опет, нечастиви!? Јеси ли?

ГЛАСНИК: Пречасни ми никад тако не говори. Он има поверење у мене.

САВА: Зашто би он имао поверења у тебе??

ГЛАСНИК: Зато што му служим.

САВА: Кад би му ти служио носио би другу одећу.

ГЛАСНИК: Не бави се Пречасни само пословима црквеним.

САВА: Него чиме се бави?

ГЛАСНИК: А знаш ли ти ко је устрелио Добромира Стреза?

САВА: Устрелио га је анђео господњи. Јер је Стрез био злочинац. Он је ради забаве људе убијао. Из поруге их је бацао низ градску стрмен. Веселе се бежаше смрт човечија.

ГЛАСНИК: А знаш ли ти ко је био тај анђео господњи? И ко га је вештини његовој научио? Не знаш! А ја знам, ја знам!

САВА: Торњај се нечастиви!

ГЛАСНИК (*јури по просторији*): Ја знам! Ја много знам! Ја знам! Ја знам! Опа! Опа!...

(Сава у грчу пада на лежај. Гласник нестаје. Пауза. У ћелију полако улази Арсеније. И он је помало прерушен, али у свакодневној одежди. Лако се може видети да је и он приказа).

САВА: Оче Арсеније, ти си. Баш добро. Свуноћ ме окупљају некакве приказе. Једва сам их се ослободио.

АРСЕНИЈЕ: Много мислиш, синовче. Зато су ти ноћи немирне. А ко много мисли излаже се искушењима.

САВА: На чисту моју веру ударају.

АРСЕНИЈЕ: Нема чисте вере, синовче.

САВА: Нема чисте вере?! Ни у праведника!?

АРСЕНИЈЕ: Ни у кога.

САВА: Како ни у кога? Зар ни вера Пречаснога није чиста?

АРСЕНИЈЕ: Пречасног ја боље од тебе знам. Његова вера је била чиста онда кад је од родитеља у Свету Гору побегао. Па ко зна да ли и тада. Јер је као најмлађи син морао знати да се до престола редовним путем не може докопати. Али откако је оца к себи у Хиландар позвао, а поготово откако га је свецем прогласио, то више, сасвим сигурно, није била вера, камо ли чиста.

САВА: Нећеш ваљда да кажеш да се Пречасни одрекао вере у свеједну правду у име блага земаљских?

АРСЕНИЈЕ: Пречасни се ничег није одрекао. Ни земне власти. Он је стварни господар ове земље већ више од тридесет година. Зар твој отац није имао благослов за све што је радио? Јер је Сава држао своју земљу својим умом, силом речи и вештином чина свога. Зар мислиш да би Рашка дуго остала поштеђена побуна да се бојари њега не боје?

САВА: То, оче Арсеније, не може да буде тако. Како влада онај који власти нема?

АРСЕНИЈЕ: А шта ће му власт коју дају жезло и круна кад је овако јачи и кад му се ова власт не може одузети? Он овако чува преблагост свога lika. Руке му остају вазда чисте. Он заиста није побунио Владислава против брата. Али су други погодили његову жељу. Зато ова промена на рашком престоу и јесте његово дело. Јер је у складу с његовом мишљу. Да није тако не би се догодила.

САВА: Оче Арсеније, зар и ти?

АРСЕНИЈЕ: А ти? Зар ниси хтео истину? Зар ниси почео да трагаш за њом? Што се сад плашиш? Видиш: и ти се сад бојиш истине, јер и сам можеш веру да изгубиш. Пречасни се тога није плашио. Он је хтео и једно и друго.

САВА: Ниси ми доскора тако говорио, оче Арсеније.

АРСЕНИЈЕ: Постоји истина, синовче, која се коси са твојом вером. Твоја је вера већ начета. Размишљаиш и још ћеш размишљати. И тебе, као и стрица ти, привлачи јабука са дрвета сазнања добра и зла. А стриц ти одавно није поклоник вере. Ни сам не верује у оно што говори. Верује само у оно што ради.

САВА: Сам нечастиви говори из тебе, оче Арсеније. Шта је с тобом!? Јеси ли то уистину ти? Говориш као да ме кушаш. Кушаш ли ме? Говори! Одлази! Нечастиви! Остави ме! Одлази! Торњај се!... Боже, спаси ме!

СЦЕНА XII

Божјак, Григорије

БОЖЈАК: Опет се дешава! Опет се дешава! Један Немањић, па други Немањић! Па трећи Немањић, па четврти Немањић!

Јуче су једног Немањића развенчали од круне, данас су га венчали са црквом. Сутра ће опет једног Немањића венчати са круном. Па ће и њега, кад треба, венчати са црквом. Све мора да остане у породици. Свако да своје место нађе. Свако да свој живот доврши. Прво се греши на земљи, па се спас тражи на небу. Све ће отац Сава да благослови. Нека је свето име Немањино! Он многе градове попали и људе у ропство врже. Али се и он посвети. Син му Стефан једну круну доби на Западу, другу доби на Истоку. Нека је светло име његово. И име деце његове.

ГРИГОРИЈЕ: Ти лудаче, шта ћеш овде! Шта си загаламио! Не вређај овај свети дом! Оног светог човека тамо не узнемиравај! Иди у кухињу: даће ти нешто да поједеш.

БОЖЈАК: Ништа ја лоше нисам казао. Могу ли да викнем: „Живео краљ!” Да сви чују како се радујемо. Како новог владара поштујемо и волимо. И на небу и на земљи. И у цркви и ван цркве. Нека је жив нови Немањић на престолу! Нека је жив Немањић у мантији! Слава роду Немањином!

СЦЕНА XIII

Певач и Певачица

ПЕВАЧ:

Промене, промене,
Дубоке, стамене,
Велике, судбинске...
Шта нам доносите?
Што нас дотичете?...

ПЕВАЧИЦА:

Свако има чему стреми.
Мешају се наши дневи.
Љуљкају нас наши трени.
Померају нам се корени.

ПЕВАЧ:

Промене, промене,
Варљиве, привидне,
Ризичне, примамљиве...
Шта нам нудите?
Шта нам дајете?...

ПЕВАЧИЦА:

Свако неки излаз тражи.
Тражи да га вера снажи.
Нема лажи, нема лажи
Која не може да окуражи.

ПЕВАЧ:

Издашне, спутане,
Срачунате, предвиђене,
Промене, промене...
Шта обећавате?
Шта наговештавате?..

ПЕВАЧИЦА:

Свако има свој тренутак,
Соколи га свој врукат,
Мами га, мами завијутак,
У кутак, у кутак, у кутак.

ПЕВАЧ:

Шта отварате?
Шта затварате?
Промене, промене,
Свечане, радосне,
Надахнуте, подгрејане,
Промене, промене...

СЦЕНА XIV

(Завршетак обреда крунисања)

ГЛАС *(из ложе са леве стране)*: Благослов нека се спусти на главу владара којег данас крунишемо. Дело великог мужа и оца нашег Стефана Немање нека живи у њему. Нови владар дело његово нека настави и нека га још увећа.

Благослов нека се спусти на Рас и на сву земљу нашу. Да буде срећна у данима који наилазе. Да буде моћна и да моћ увећа.

Благослов нека се спусти на пределе на којима живимо. Мала смо земља а суседи нам често непријатељством испуњени. Уразуми их, Господе. А нама дај снаге да опстанемо.

Благослов нека се спусти на наша поља и на наше горе. Жито нек класа, дрвеће нек плодом заноси, обори нек нам се новим благом пуне.

Благослов нека се спусти на наше свете манастире. Лепота која је у њима нек траје. Да још више тако светих манастира имамо. И да буду лепши и величанственији него ови што су.

Благослов нека се спусти на наше очи: да видимо боље и дубље него досле што смо. Лепоте земаљске да гледамо као и лепоте небеске.

Благослов нека се спусти на наше душе. Да се отворе једне другима, да се отворе разумевању. Истинске вредности да у њима место нађу.

Благослов нека се спусти на наше жеље. Да буду умерене и нашим смртним животима по мери. На овом свету да не тражимо више него што нам припада.

Благослов, што га у себи носимо, нек нас развесели у овај срећни дан. Да с новим владаром срећу имамо и да и он своју срећу с нама подели. За добро Рашке и за добро свију нас.

Нека тако буде. Амин!

Други део

СЦЕНА XV

Божјак, Данило, Никон.

БОЖЈАК: *(Сам. Држи у руци прапорац, штап у облику крста и гушчје перо. Тишина).* Чујете ли ви што? Не чујете? Не чујем ни ја. Све је мирно. Али црнци су се узнемирили. Нешто се шапће. Испотиха. *(Помирише ваздух).* Овде нешто има. Није као обично. *(Опет помирише).* Нешто се овде дешава. Нешто ће се десити! *(Узјаши штап и појури на њему).* Нешто ће се десити! Нешто ће се десити! *(Застане. Стави штап на уво и ослони га на земљу. Ослушкује).* Топот! Чује се топот! *(Зазвечи прапорцима).* Нешто ће се десити! Нешто ће се десити! *(Испружи се по земљи да још боље ослушне).* Земља је нема. Ништа се не чује. Ни птице, ни цврчци. Ал ваздух је говорљив. Пун је узнемирености. Трепти! *(Помирише ваздух па затресе прапорцима).* Нешто ће се десити! Нешто ће се десити!

ДАНИЛО *(долази трчећи):* Шта то радиш, Никола!

БОЖЈАК: Ништа ја нисам крив! Ништа нисам крив!

ДАНИЛО: Стани, што си се узнемирио?!

БОЖЈАК: Све се узнемирило: зар не осећаш како ваздух мирише? Ево, гледај! *(Помирише ваздух. Затресе прапорцима и наставља да јури),* Бр! Бр!... Опа!... Опа!...

НИКОН *(долазећи):* Никола, престани. Говори шта ти се десило.

БОЖЈАК: Ништа се мени неће десити.

НИКОН: Онда си међу братијом нешто чуо. Реци, шта си чуо.

БОЖЈАК: Ништа ја нисам чуо. Ништа се ни не може чути. А братија са мном и не говори. Сви ме избегавају. Само се овај голобради за мене интересује. Хоће са мном да говори. *(Помирише ваздух).* Осећам: нешто ће се десити. А шта, а шта, не знам ја! *(Одјури јашући на штапу).* Опа!... Опа!...

НИКОН: Данило, иди за њим.

ДАНИЛО: Ништа то не вреди. Али да послушам – морам.

НИКОН (*сам*): Ова луда као да нешто слутити. Великаши се опет гложе, биће несреће велике. Одавно се у манастиру није толико комешало. Јуче дојури краљев гласник. Затим гласник архиепископа захумског. И Радослав, бивши краљ, монах Јован сад, и он је однекуд ту. А кад они почну да долазе, може се заиста очекивати да ће се нешто десити.

ПЕВАЧ:

Промене, промене,
Дубоке, стамене,
Велике, ризичне, судбинске...
Шта нам доносите?
Шта нам нудите?

СЦЕНА XVI

Григорије, Арсеније

ГРИГОРИЈЕ: Епископ захумски, отац Сава, шаље најтоплије поздраве и жеље за дуг живот и добро здравље архиепископу све земље Рашке, наследнику престола светог оца Саве. Његове молитве свевишњем упућују се с надом да ће глава наше цркве све послове, црквене и државне, као и досад успешно водити. Последњих дана, међутим, епископ је забринут веома: дојављено му је да побуна велможа против краља Владислава тек што није почела. У Зети и Хвосну, кажу, Урош скупља војску и може сваког часа ка Расу да крене. Зато ме је најмлађи Немањић, који се посветио Богу, забринут веома за судбину краљевства и браће своје, рода свог целог, послао овамо да од главе наше цркве измолим одговор на питање: каква нас је то нова невоља снашла?

АРСЕНИЈЕ: Захвали се, најпре, епископу захумском на поздравима и добрим жељама. Наше су наде у Божјим рукама. А што се стања у земљи и око ње тиче, оно нимало није повољно. Откако је краљев таст, цар Асен от Блгарије умро, Блгарија није више оно што је била. Са те нам стране више помоћи

нема. Властела се сад мање него доскора у Владислава узда. Погледи се, природно, све више окрећу Урошу. Његова тазбина, Анжувинци, сад су моћни.

ГРИГОРИЈЕ: А шта се у Жичи чини да се ситуација среди?

АРСЕНИЈЕ: Ми, засад, не чинимо ништа. Шта бисмо добили да понуду спречимо? Све јасније постаје да би у овом тренутку најбоље било да на челу краљевства нам буде Урош.

ГРИГОРИЈЕ: Епископ се, међутим, прибојава да би још једна побуна земљу ослабила. Штавише, извргла би је руглу.

АРСЕНИЈЕ: Интереси су земље, и династије свакако, да Урош што пре постане краљ. Ако то данас не увидимо, сутра ће можда већ бити касно.

ГРИГОРИЈЕ: Питање није: шта је тренутно најбоље за земљу? То знамо. Питање је: зар опет мора прогонством, крвопролићем, свађама!?...

АРСЕНИЈЕ: Да може другачије и Свети Отац Сава би пре седам година другачије поступио. Никома се власт из руку не испушта, јеромонаше. Краљевима најмање.

ГРИГОРИЈЕ: Не треба чинити све што је Свети Отац Сава чинио. Да бисмо дух његовог дела наставили.

АРСЕНИЈЕ: Нећеш да кажеш, јеромонаше, да је Свети у нечему грешио?!

ГРИГОРИЈЕ: Не говоримо, Пречасни, сад о безгрешности Светога, већ о грешкама које ми не смемо починити. Ми смо архиепископа Саву прогласили за свеца зато што је он богоугодним делима такво признање заслужио. Али смо га за свеца прогласили и зато што нам је његов ауторитет потребан. Једино смо ми, у цркви, пуноправни тумачи његовог аманета и његовог завета.

АРСЕНИЈЕ: Ко то – ми?

ГРИГОРИЈЕ: Па ти, пре свега, као главар наше цркве и најближи сарадник Светога. Али и ми који смо, живећи у његовој близини, нападајући се његовим духом, слушајући његову премудру реч и пратећи његова богоугодна дела, остали дужни да његово велико дело тумачимо, да га следимо и настављамо.

АРСЕНИЈЕ: Радује ме да су – не само синовац Светога, већ и други из његове близине – кренули тим путем. Такав начин поштовања Светога засада је најочљивији само у захумској епископији.

ГРИГОРИЈЕ: Дело Светога Оца Саве, благо је не само наше цркве и земље нам Рашке, него и свих нас. Поносимо се што можемо да будемо настављачи и следбеници тог дела.

АРСЕНИЈЕ: Епископ захумски сигурно има мишљење и о томе како је сад најбоље да нађемо излаз из ове ситуације.

ГРИГОРИЈЕ: Пресветли отац Сава рекао ми је више пута, а на поласку још и нагласио – да би му порука била што јаснија: ниједна кап рашанске крви више се не сме пролити. Смена – да, братоубиство – не!

АРСЕНИЈЕ: Лако је то захтевати. Али како постићи?

ГРИГОРИЈЕ: Што не идеш у Хвосно, пресветли оче. Тамо се, у намастиру, братија много распустила. А по парохијама још и више. Има већ пет година како у те крајеве ниси одлазио. А и с Урошем ћеш се, можда, тамо негде срести. Он зна да му круна од тебе зависи. Мораће и сам да дође и да ти се поклони.

АРСЕНИЈЕ: И шта да кажем том нестрпљивом краљевићу?

ГРИГОРИЈЕ: Реци му штогод твоја премудрост увиди да је потребно. Било би добро да се Урош стишава у својим намерама. А већ ће и он сам схватити да се круна може добити само у Жичи, а не у Хвосну. За њега би добро било да се од употребе оружја уздржава. Ни епископ захумски није противан што он војску организује и што власт очекује. Али ће га и проклетство твоје и проклетство брата његова стићи, ако се с војском на Рас упути. Још горе ако сам заподене неку оружану акцију.

СЦЕНА XVII

Гласник, Никон

ГЛАСНИК: Идем код Пречасног.

НИКОН: Пречасни отац Арсеније није ту.

ГЛАСНИК: Носим поруке од краља. Хитно је.

НИКОН: Бадава. Није ту.

ГЛАСНИК: Ствар је одвише озбиљна. Заповеђено ми је да га нађем.

НИКОН: Знам да је озбиљна. Да није озбиљна не би ти био тако задихан. Али се сад ништа не може учинити.

ГЛАСНИК: Ви попови умете да будете окрутни. Само кад имате прилику:

НИКОН: Смири се човече. Ништа не може преко колена.

ГЛАСНИК: Где је Пречасни?

НИКОН: Не рекох ли да није ту.

ГЛАСНИК: А знаш ли какве поруке носим?! Знаш ли зашто ми треба?

НИКОН: Знам. Носиш важне поруке. И много ти се жури.

ГЛАСНИК: Ти се шалиш са мном. А кад знаш, зашто нешто не учиниш?

НИКОН: Ништа се ту више не може учинити.

ГЛАСНИК: Ти то озбиљно?

НИКОН: Шта друго да ти кажем?

ГЛАСНИК: Мислиш да сам дошао касно.

НИКОН: Више него касно. Боље да си ишао епископу захумском.

ГЛАСНИК: Ишао сам прво њему. Али ми рекоше да је пречасни отац Сава дан раније кренуо пут Жиче. Успут га нисам нашао. Је ли стигао?

НИКОН: Није. И не знам да ли и он треба да дође ових дана.

ГЛАСНИК: Дакле, тако.

НИКОН: (Ћути).

ГЛАСНИК: Значи да архиепископ и епископ дижу руке од свега.

НИКОН: Ништа о томе не знам.
(Пауза).

ГЛАСНИК: А не беше ли ти доскора богумил?

НИКОН: Био сам.

ГЛАСНИК: Значи, научио си да мењаш длаку. Сад ти је овако боље? Не?

НИКОН: Не вређај. Моје преобраћење је дело светитеља нашег, Пречасног Оца Саве. Он ми је открио праву веру господњу. За његовом руком дођох у праву веру.

ГЛАСНИК: Не интересује ме то. Него како се осећа човек кад из једног табора пређе у други табор. Је ли те савест пекла?

НИКОН: Савест? Због чега?

ГЛАСНИК: Зато што си се од једне вере отпадио. Због људи које си напустио, а били су ти блиски.

НИКОН: Много питаш. Те људе ја више и не виђам.

ГЛАСНИК: Али сеђаш их се. У теби живе њихови ликови.

НИКОН: Они су мене омразили.

ГЛАСНИК: Морали су то. Јер си ти за њих отпадник. Презиру ли те?

НИКОН: Много те све то наједном интересује. Зашто? Је ли то твоја лична мука?

ГЛАСНИК: То је мука историјска, не моја.

НИКОН: Боље да мислиш на себе, а не на историју.

ГЛАСНИК: Па на себе и мислим. Кад оде један краљ, па на његово место дође други, онда је то историја. Али се не промени само краљ. Промене се и они до њега. Све се промени. Чак им ни исти гласник више није потребан.

НИКОН: Што се ти бринеш за то! Ти још имаш краља.

ГЛАСНИК: Ти рече: имаш га још. То значи да ускоро могу и да га немам.

НИКОН: Нисам то рекао.

ГЛАСНИК: Ал рекао си да сам дошао касно.

НИКОН: То је већ друга ствар.

ГЛАСНИК: Због те друге ствари те и питам како је то кад се вера промени. Кад се отпадне од једних и приђе другима?

НИКОН: Није поштено да већ сад о томе мислиш и говориш.

ГЛАСНИК: На све мора да се мисли. Кад храст почне да трули, најпаметније је да тражиш други заклон. Ја праву веру већ имам и немам потребе да је мењам. Али изгледа да треба да мењам нешто друго.

СЦЕНА XVIII

Никон

НИКОН: Мишљах доскора да сам проверио вером зато што сам у новој праву веру открио. Али кад Свети умре постаде ми јасно да сам ја, у ствари, само њему веровао.

Сад сам као риба на сувом. На песку не могу да пливам, у воду не могу да се вратим.

Ни да признам не могу своја недоумевања. Опасно је. Кад богумил постане монах Никон, па после почне да сумња, и да се предомишља, нико у њега лепо да гледа више не може.

Они што верују носе у себи неки смисао. Имају га и они који преврћу вером. Али ја сам и тај део пута прешао. Сад су ми путеви сасвим отворени. Не знам куда воде.

Остао ми је још само живот. Лепо јести, уживати у летњим вечерима пред манастирским дверима, шетати ујутро по околним шумама, сретати се с људима. Не разликујем се више од последњег себра.

А да бих и такав живот имао, да бих мирно сунце могао да гледам како исходи, и у ноћима звезде да бројим, понашам се, ето, као што монаху Никону доликује.

Треба ли сам себе да оптужим да сам се отпадио од вере? То не би било сасвим тачно. На путу трагања за правом вером доспео сам догде.

А тачно је и то да ми је и сад опет лепо: гледам, ходам, једем, дишем, пијем, слушам, зборим. Постојим.

СЦЕНА XIX

Живописац, Никон

ЖИВОПИСАЦ: Овај метеж не прија ни мени, оче Никоне. Ја сад унутрашње очи затварам, а пуштам спољне да гледају. А кад се тако деси, живописања стварног нема. Оно што тад испадне само је наизглед исто као кад се унутрашњим оком слика. У ствари, није исто. Стално сам неспокојан.

НИКОН: Зашто си и ти нееспокојан?

ЖИВОПИСАЦ: Ваљда због ове пометње. Монаси пролазе поред мене и гледају ме прозуклим очима. То јест: гледају ме, а не виде ме; крију очи. Видим само да се међу собом разумевају, а мене у свој свет више не примају. Још си само ти, оче Никоне, исти остао.

НИКОН: Нико од моје калуђерске браће није био мајстор. Ја јесам. Ето одговора што сам ти ближи од њих.

ЖИВОПИСАЦ: Јуче је из Хума стигао епископ Сава. Ни он ме себи није позвао на разговор, као што је то увек раније чинио. Ни њему сад нисам интересантан, не требам му.

НИКОН: Сад се за њих, горе, важније ствари догађају. Браћа се гложе, краљевство се љуља. Ни калуђери, изгледа, нису сасвим сигурни шта треба чинити.

ЖИВОПИСАЦ: Зато и кажем: за мене ово време није најпогодније. Копрцам се а да запливам не могу. Хоћу, на пример, да живопишем свете ратнике, а испадају ми којекакви гласници који нас сваки дан походе: лица узрујана, очи несигурне, дивље и животињске. Хоћу светачко лице да живопишем, а све ми се чини да видим главе завереника. Нека притворност, или несигурност и пред људима и пред богом, простире им се по лицима.

НИКОН: Кад је тако, а ти предахни. Вратиће се боља времена.

ЖИВОПИСАЦ: Покушавам нешто друго да радим. Пођем у шетњу, буде ми на тренутке пријатно. Али све се на томе завршава. Мира нигде не налазим.

НИКОН: Могу сличним поверењем да ти узвратим: ни ја га не налазим. И ја сад жалим за временима кад сам куле зидао и

уживао у бедемима које сам својом руком градио. Такве бедеме ја више не градим. Ни у мене постојаности више нема.

ЖИВОПИСАЦ: Све чешће ми се јавља мисао да се вратим одакле сам и дошао. Више је сунца у мојој родној Хелади. Постоје и она тамошња велика мора. Кад зажалиш можеш да седнеш у бродницу и да заплочиш незнано куд: у нешто ново, ка још топлијим крајевима. Али зачудо, нешто ме овде још увек задржава. Везао сам се за ову земљу, за њене још неизграђене цркве, за лепоте живописања које слутим. И ето: не одлазим.

НИКОН: То значи да ти у себи више Рашанина него Грка осећаш. Рашка је права твоја отаџбина, као што је и моја.

ЖИВОПИСАЦ: Али шта је то Рашка за мене који се овде нисам родио! Каква је она мени отаџбина.

НИКОН: Рашка постоји у теби као што постоји и у мени. Она у неким постоји, а у другима једноставно не постоји, свеједно је да ли су се овде родили или не... Та Рашка, то је само нешто неухватљиво. На истоку је од Запада и на западу од Истока. Тачне јој границе не знамо. Ја, некад прогоњени у овој земљи, много сам о њој размишљао. Рашка је и од јереси богумилске, али и од јереси поповске сачињена. Да би се она могла разумети, треба је видети у морању и требању, као и у пркосу и у непристајању. Сазидам неку кулу па мислим да сам целу Рашку у њој сазидао. Али и та је кула Рашка. Јер Рашка је све: и шума, и река, и извор, и пространство, градски бедеми и манастирски пиргови.

ЖИВОПИСАЦ: Али сад, кад се ови Немањићи опет међу собом покољу, шта да мислимо? Каква је и шта је та твоја Рашка?

НИКОН: И Немањићи су Рашка. Не може она без њих. Као што ни без другог не може. Рашка, то смо сви ми. Али и ваздух, и поток, и планина, и пут. И мисао, слутња, трепет. То никако није само краљевина око које се моћни гложе. Могу да ти признам: и држава, и црква, увек су ми остале нешто туђе. А никад ми нису били туђи: река, ораница, пшеница, јелен у шуми. Нити птице небеске што над нама лете. Није ми била туђа потреба да једем и да пецам рибу. Да певушим скитајући по горама. Све је то Рашка која јесам. И оваква и онаква, али моја.

ЖИВОПИСАЦ: Зар је и ово твоје сад: ова олуја што се спрема!?

НИКОН: Сад је Рашка болесна. Има чир. Мора се борити за здравље и за живот. Оно што је нагнојено треба да се распукне. Никад неће сасвим ни да буде здрава. То јој је судбина, одређење. Тако се нашла у свету, тако је створена. Ја, јеретик бивши, грешник садашњи, морам да кажем: Верујем више у ту и такву Рашку него ли у веру Светога. Мада зебом кад тако говорим, не могу ни да говорим другачије, па чак ни да мислим.

ЖИВОПИСАЦ: А да ти мало не претерујеш са том твојом Рашком? Земља као и свака друга, са лепотама и ружноћама.

НИКОН: Није баш тако. Рашка је ипак нешто друго.

ЖИВОПИСАЦ: А не идеш ли ти опет у неку нову крајност? Уместо једне и друге вере, тражиш, изгледа, трећу. Њу хоћеш у Рашкој да нађеш.

НИКОН: Боље је, можда, Рашка него нешто друго. У нешто човек да верује мора.

ОПИСАЦ: Не слажем се. Не слажем се. Ни ту твоју Рашку, нити пак рашку веру ја не осећам као своје. Рашка без болести не може. Без отимања о власт, ослепљивања, протеривања. Без казни. Рашка се родила из борбе међу браћом, па се потврдила кроз верски раскол. Ниједно од тога није добро. Свађе и расколи ће је, изгледа, увек пратити. То јој је судбина. Не знам какву бих Рашку ја желео. Али овакву сигурно не бих.

Идем у шуму. Хоћу да убијем неку рашку животињу, у рашкој шуми, за мој полурашки стомак. Здравео!

СЦЕНА XX

Григорије, Јован

ГРИГОРИЈЕ: Архиепископ све земље Рашке, пречасни отац Арсеније, и епископ захумски, твој брат Сава, имају молбу за тебе. Белослава, краљица наша, доћи ће у Жичу. Умољен си да је дочекаш.

ЈОВАН: Ја? Ја да дочекам Белославу?! Ви се са мном шалите!

ГРИГОРИЈЕ: Ни најмање, оче Јоване.

ЈОВАН: Али ти, оче Григорије, знаш ко сам био пре него што монах постах. Знаш ли шта ми је брат Владислав учинио. А и снаха Белослава, разуме се.

ГРИГОРИЈЕ: Знам. Архиепископ и епископ баш зато моле да је ти дочекаш.

ЈОВАН: Не доводите ме у тако незгодан положај. Како да је дочекам? Смерно, као монах? Увређено као збачени краљ? Осветнички: као неко ко је дочекао да и њу, и мужа њеног, снађе убрзо иста судбина? Шта да јој кажем?

ГРИГОРИЈЕ: Епископ и архиепископ, у молби, нису казали како ћеш је дочекати. То препуштају теби и твом осећању ситуације у којој се налазимо. Па и ти и краљица. Моле једино да је баш ти дочекаш.

ЈОВАН: Нешто се у мени буни против тог предлога. То што се од мене тражи ствар је политичка а не духовна. А ја сам се зарекао да се више никад у државне послове не мешам. Сад сам само монах, један од многих. И ништа више.

ГРИГОРИЈЕ: Ниси само монах. И Немањић си. Краљев син. И краљев брат.

ЈОВАН: И брат краља који ће ускоро бити свргнут. И брат онога што ће ускоро бити крунисан. И сам бивши краљ.

ГРИГОРИЈЕ: Од те судбине побећи не можеш. Воља Свевишњег се мора испунити. Задатак ти је људски, али и твога високог рода да ту промисао следиш. Сви за остварење те промисли радимо, сви јој се морамо покорити. То земља отаца тражи од нас. То траже и дани будући.

СЦЕНА XXI

Радослав

РАДОСЛАВ: Дакле: Немањић! То је изнад опредељења које ми је судбина наметнула: да се одрекнем блага земаљских и да се сав богу посветим.

А шта је то Немањић? То је само идеја, а не крв, као што се мисли и прича. Мајке и жене нас Немањића су туђинке. У

нашим је жилама више грчке него српске крви. А опет смо се везали за ова шумовита брда. Ми који смо тек делом Рашани боримо се међу собом, боримо се са другима, са свима, да Рашка не буде у склопу царства византинског. Ратујемо и на истоку и на Западу, на Северу и на Југу. Бранимо се од упада. Отпађујемо се од цркве која је била наша. А да чему? Шта нам је Свети Сава донео? Чиме нас је усрећио? Сад смо између Константинопоља и Рима, између две моћне цркве, осуђени да се сналазимо, да се у сталној неизвесности боримо.

Немањић! А то значи: обележен од судбине. На брата да ударим кад треба, на оца да ударим; да ударим на сина. Да не будем који јесам, нити који хоћу, већ да будем који треба и мора. Јер ако покушам да будем други, свој, бићу изложен казни: снаћи ће ме пад са престола, прогонство, стрела хитнута у потиљак.

Сад се од мене опет тражи да будем који треба. Снаху, и то Белославу, да поздравим! Самим тим чином да јој ставим до знања да и она – која је такође постала Немањић – има да буде како треба, а с њом и брат мој, грешни и несрећни. Јер је и он Немањић, и он има да поступи како треба. И како мора.

Монаше Јоване! Стегни своје људско срце. Не изневери оно што ти је писано. Буди Немањић! Врати се у своју кожу! Учини што треба и што се од тебе очекује.

СЦЕНА XXII

Јован, Белослава

ЈОВАН: Краљицу Рашке, снаху своју хоћу да поздравим.

БЕЛОСЛАВА: Господине мој и оче, иди јави о мени Преосвећеноме.

ЈОВАН: Не препознајеш ме?!

БЕЛОСЛАВА: Ти! Оче Јоване?! Изменио си се веома.

ЈОВАН: Зар рухо толико значи? Више сам се изменио изнутра него споља.

БЕЛОСЛАВА: Много се тога изменило у животу свију нас. Како си?

ЈОВАН: Навикао сам се. Прави сам богомољац, видиш, постао.

БЕЛОСЛАВА: Позив сам добила од пречасног архиепископа. Да одмах дођем у овај свети манастир.

ЈОВАН: Пречасни није овде. Да обиђе епископије отишао је.

БЕЛОСЛАВА: То није могуће. Гласник у његово име долазио је.

ЈОВАН: Све је могуће, краљице.

БЕЛОСЛАВА: А не рече ми кад ће се Пречасни вратити?

ЈОВАН: То не знам. Гост сам у овом манастиру. Мене нико ни за шта не пита и ништа ми не казује.

БЕЛОСЛАВА: Ругаш ли се ти сад мени, девере?

ЈОВАН: Не, краљице. Не дођох на ово свето састајалиште са злурадости своје.

БЕЛОСЛАВА: Сви знају, дакле, за невољу у краљевству нашем.

ЈОВАН: Несрећа се брже него срећа рашчује, госпо.

СЦЕНА XXIII

Радослава, Јован, Методије

МЕТОДИЈЕ: Поздрав ти, краљице, од архиепископа све земље Рашке оца Арсенија. Због битних разлога, по пословима службеним, морао је да отпутује у Хвосно и у Зету.

БЕЛОСЛАВА: Какви су разлози таквој његовој хитности?!

МЕТОДИЈЕ: Невоља је велика у краљевству нашем, госпо. Угри одозго, Грци одоздо, Латини са Запада, сви ненависници краљевства нашег, дигли су главе. Отвореним претњама наступају. Хоће земљу нашу да покоре и да је, парчајући је, међу собом поделе. А ни унутра није све добро, краљице. У Хвосну и Дукађину су се опет арбанашка племена бунила. Ни у Зети није боље. Откако је твој моћни отац Асен преминуо, у Блгарији су борбе за престо. Рашка је сад одсвуд угрожена.

БЕЛОСЛАВА: Такве невоље за Рашку нису нове. Откад постоји Рашка и њене невоље постоје.

МЕТОДИЈЕ: Али то нису све невоље. Земља би се можда могла снагама сопственим бранити да смо сви сложни и јединствени. Али нисмо.

БЕЛОСЛАВА: Свети је синод сигурно ситуацију разматрао.

МЕТОДИЈЕ: Тешко је, госпо, у овим приликама све главаре црквене сакупити. Саветовали смо се ми који смо у Жичи били. Још више него досад посветићемо се молитвама за срећу и спас краљевства нашег.

БЕЛОСЛАВА: Нисте осудили Уроша? Анатему на њега нисте послали?

МЕТОДИЈЕ: Тако нешто ми и не можемо да учинимо, госпо! Постоји и граница црквеног уплива у послове државне. Једино што ми можемо и хоћемо јесте: да завађену браћу миримо.

БЕЛОСЛАВА: Епископ захумски у разговорима није учествовао?

МЕТОДИЈЕ: Епископ захумски тек што је јуче стигао. Затворио се у ћелију и у погружености сав се предао молитвама.

БЕЛОСЛАВА: Али ипак морате знати како он гледа на садашње прилике.

МЕТОДИЈЕ: Како да не! Заинтересован веома за судбину краљевства нашег, и за судбину браће рођене, он је оцу Арсенију још раније поручио: да треба следити мисао и дело Светог. Као што је Свети, над моштима свога оца, Светог Симеуна, измирио браћу своју, Вукана и Стефана, тако и епископ захумски, отац Сава, сматра да би завађену браћу, краљеве Владислава и Уроша, требало помирити заувек над моштима Светог Саве.

БЕЛОСЛАВА: Ни он, значи, не жели Уроша да осуди?

МЕТОДИЈЕ: Отац Сава је, госпо, духовно лице. Он не може да осуђује једнога краља а другог да брани. Он може и треба да мири. Он хоће да уноси љубав и трпеливост међу браћу своју, међу краљеве Рашке.

БЕЛОСЛАВА: Како може да уноси љубав међу браћу уз све што се последњих дана дешава. Урош на круну и на престо наш претендује!

МЕТОДИЈЕ: Увек има места за љубав и за хришћанско разумевање, госпо! Зар је добро, зар је потребно, да Урош, који освоји

престо – а то се може десити – Владислава прогна из земље! Зар Владислав треба сад да напусти земаљске радости и да се монашењем посвети богу, ако за тај чин стварно није приправан. Зар не би било боље да буде први до краља, брата рођенога својега. Да изабере једну краљевску покрајину и да њоме управља мудрошћу и искуством својим, на радост свога рода, и на понос свију нас. Има места за љубав и разумевање, госпо, само кад су људи благоразумни, ако таштинама земаљским нису опхрвани. А таштину нам и неразумност наша вера хришћанска не препоручује.

БЕЛОСЛАВА: А могу ли ја, кадгод, и са девером својим, мудрим епископом захумским, да разговарам?

МЕТОДИЈЕ: Како да не, како да не, госпо! Чим се ти од дуга пута одмориш, а отац Сава се од молитава многих опрости, већ колико сутра моћи ћете овде на миру разговарати. Заједно можете, као у истом дому, најбољи излаз из ове ситуације наћи. Је ли тако, оче Јоване?

ЈОВАН: Тако је.

СЦЕНА XXIV

Полузамрачена дворана

ГЛАС (*из ложе са десне стране*): Овај дан је нама светао: још један Немањић се пење на престо Немањин. Моћ Рашке и моћ рода светог оца Симеуна и светог оца Саве опет се показују: главари се мењају, а земља траје, династија траје.

Нашег новог владара поздрављамо. Да буде јуначан као што бејаху пређи његови: отац његов и отац оца његова. Да буде узвишен као стриц његов и као отац његов. И као онај који успостави овај владалачки род: свети отац Симеун. Да и нови владар буде племенит као и они што бејаху. Да моћ његова буде наша моћ, а наша моћ његова моћ. Да буде једно с нама као и ми с њим.

Нека се настави пут којим смо досад ходили. Нека благослов прати дела светих наших и род њихов. Међу световима разнородним да и ми своје место нађемо.

Моћ Краљевства Рашке је у љубави што је ми Рашани имамо за њу. У нашој спремности да је бранимо, да се боримо за њу, да се жртвујемо за њу.

Моћ је краљевства Рашке у јунаштву наших велможа, наших копљаника и стрелаца: оних стамених наших бојовника што са једног на други крај земље лете да је од напасника бране.

И у црнорисцима нашим што су пригрлили дело светих наших и настављају га: они су нам брана од јереси и са истока и запада, са севера и са југа. И од оних зломисленика што се и овде рађају.

Светитељи су наши вазда са нама. Они нас помажу и кад их видимо и кад их не видимо, кад их чујемо и кад их не чујемо. Нека нас њихова промисао и даље води. Нема тешкоће коју, уз помоћ њихову, не можемо да савладамо. Вазда уз нас нека буду. Од зала ненависника иноплемених, и од јеретика домаћих, нека нас и даље спасавају.

СЦЕНА XXV

Божјак

БОЖЈАК: Сада ме нико не слуша. Црнорисци ме обилазе. Боје ме се. Склањају се. Јер слуте дубину моје моћи. Моћ је у мени. И ја сам моћ. Ја сам моћ и моћ моја је велика.

Ја сам био моћ пресветог оца Саве. Био сам стрела његова, рука његова и око његово. Штап његов и хитац његов. Сена његова и послушност његова.

Могао сам што нико није могао.

Нема без мене моћи ни моћнога ослонца. Треба то да знате ви владари и владике који долазите.

Нека то кажу Оливер, и Добромир, и Димитрије. Нека кажу сви који могу да кажу.

Ја знам какво је лице моћи. Лице моћи је црвено. Лице моћи је тамно. Овде остави пољубац, тамо остави крваву мрљу. Нека се зна. Али, у ствари, лице је моћи гргураво. О тим тајнама се ни пред собом не говори.

Сви ми се, с пута, склањајте.

СЦЕЊА XXVI

Никон. Живописац, Данило

НИКОН: И то се најзад свршило. Немањићи су се, овога пута, лепо средили. Ни кап крви није проливена. Није било ни прогонства, ни одмазде.

ЖИВОПИСАЦ: Ово су срећнија времена од оних што су била и од оних каква тек могу да буду. Можемо се само молити госпуду да потрају. Ал ништа, оче Никоне, није свршено. Само се један чин збио. Уместо једног Немањића сада је на престолу други од истог рода. Краљеви ће опет имати своје хирове: хтеће и они да своја мала краљевства увећавају. Краљице, опет, имаће неке своје интересе. Нестрпљиви краљевићи облизиваће се око престола. Велможе ће хтети више власти. Црнорисци што више вере да људима утерају. Тако мира дуго бити неће. Јер га бити и не може. Иноплемени народи нас и даље окружују.

ДАНИЛО (*долазећи*): А шта вас двојица тако тихо разговарате?

НИКОН: Тек тако, Данило, од дуга времена.

ДАНИЛО: Говорите, сигурно, о новом краљу. О свему што се последњих недеља збивало овде у Жичи и око ње?

ЖИВОПИСАЦ: Крунисање је, збиља, било величанствено. Да се памти.

ДАНИЛО: Ипак се свашта по манастиру говори.

НИКОН: А ми сад о живописањима разним разговарамо. О светлима у храму и о светлу у природи.

ЖИВОПИСАЦ: Дану се јасном и светлом радујемо. Што смо још живи, што нас има на свету. Што ваздух пречисти дишемо, слушамо шапат лишћа и жубор воде у близини. Свет је широк и у њему су лепоте многе: зелене, беле, златне, сребрне. Треба их упијати: носити их у славу бога, у атар истине, ради лепоте и свеопште љубави. И о томе се, а не о оном што се тек збило, може разговарати.

СЦЕНА XXVII

Певач и певачица

ПЕВАЧ И ПЕВАЧИЦА:

Све се на свету
По истим законима дешава.
Лишће кад почне да трули,
Убрзо мора да отпадне.

Дрво кад почне да се суши
Лако се после ломи.
И пре него што снег падне
Отапање му се спрема.

Велможе, велможе,
И ви, црквени главари,
Све се на свету
По истим законима одвија.

Сваког пролећа
Нова ће порастити трава.
Са одлажењем зиме
Ново се шибиће пробија.

Прелепе госпе,
И ви храбри госпари,
Све се на свету
По истим законима збива.

Једни облаци одлазе,
За њима се птице селе.
Ал ветрови нови дувају,
Нови ће снегови пасти.

По истим законима
Све се на свету одвија.
Лишће кад почне да се развија
Већ болест трулежи има.

Велможе, велможе,
И ви, црквени главари,
У свему исти закон валада
Никога не изузима.

К Р А Ј

ИЗ ТАМНИХ ВИЛАЈЕТА

*Сценска игра заснована на елементима балета, опере, драме и
рецитала из дела Момчила Настасијевића*

Дешава се међу Србима на Балкану. Не зна се тачно где ни кад.

Л и ц а :

РАПА, 50 година

ТИНА, 20 година, доцније ТЕТА-ТИНА, 45 година

СМИЉА, 26 година

СТОЈАН, 25 година, доцније ЋОПА

МАГДАЛЕНА, 25 година

РОМАН, 25 година

ЧИКА-ЈОЛЕ, 60 година

СИРЧАНИН, 30 година

ПОДОЉАЦ, 25 година

СИРЧАНКА, жена Сирчанинова

ПОДОЉКА, жена Подољчева

НЕЗНАНАЦ – Бледи младић без имена. Стасит,
гологлав.

БАН – Још у снази, а сед. Крупан у свему

БЕЛА – Кћи Бана, нежна као биљка.

МАЈКА – Банова жена. Старица која траје на овом свету
једино од жалости за помрлим синовима. Срасла са
црнином.

КОЧИЈАШ – човек друмова.

ВРАЧАРА – Крептава, изнемогла од година и врачања.

ГРЛАТИ КОПАЧ – неотесана људина.

Х о р о в и:

КОПАЧИ (Банови наполичари)

ВЕЗИЉЕ (Белине другарице)

БАБЕ ГРОБЉАРКЕ (Другарице Банове жене)

Балетски играчи:

СТОЈА

СТОЈАН

ДВА „СНАЖНА”

Г л а с о в и:

МУШКИ ГЛАС, оперски

ЖЕНСКИ ГЛАС, оперски

МУШКИ ГЛАС, рецитаторски

ЖЕНСКИ ГЛАС, рецитаторски

БЕСЕДНИК

Пролог

(Сцена празна, у полусветлу. Звук флауте у даљини)

ГЛАС МАГДАЛЕНИН *(Ван сцене, тихо, продорно)* Романе!..
Романе!.. Романе!..

СТОЈА, балетска играчица *(Појављује се. Игра тражења, ослушкивања гласа који се причува).*

(Кад сцена остане празна, са друге стране, звук једне од оних мелодија које се незнанцу причувају).

ГЛАС НЕЗНАНЧЕВ *(Ван сцене):*

Оче мој благи, син твој у беспућу те молим,

Пламичком трени, знака ми дај,

Којој ли страни, оче, куда ли поћ?

Ма и на веки да грем, гредући ма ишчилио путем:

По трагу жала да се приповеда куда проминух.

СТОЈАН, балетски играч. *(Појавио се у међувремену. Игра ослушкивања тражења пута, лутања. Певање на сцени и игра на сцени трају истовремено).*

ГЛАС НЕЗНАНЧЕВ *(после краћег прекида):*

Не кори мамо, из незнани, ја морам,

Широко, високо лети, блага душо,

Пусти ме на миру, ја морам.

Не могу више, памет ми се дроби,

Луд, мамо, да ти станем,

Луд по незнани да гоним,

За тебе, мамо!

(Сцена за тренутак празна. Стоја и Стојан, свако са друге стране, у тражењу, ступе на сцену. Угледају се, застану, затим полете једно другом. Играју игру позива из балета „Живи огањ”. Сцена опет за тренутак празна. Звук флауте у даљини).

ЖЕНСКИ ГЛАС, на сцени:

Шта шуме јасике беле,

пречисте горске деве,

сребрне кад им стреле

јутарње сунце хитне,

и зраком кликну шеве?

Хладне кад капље, кад ситне,
низ тела им се слију,
зеленим пропланком магле
кад млечно коло вију?

Зашто су главе нагле,
и косе смешале благе,
и дршћу наге?

Од зиме се не јеже,
страх срца им не стеже,
јер на планини одрасле су саме.

Но иза сна – ведре таме,
трепет их чило што сниле,
па сунцу, па магли, па пропланку
ћућоре белу тајну на уранку.

МУШКИ ГЛАС, *на сцени*:
Жуборли водо изворе,
млада кад јутром доходи,
сана кад лице огледне,
лине ли сан јој у румен,
је ли ме, водо, сневала?

Јад јадани ме,
јагода зри;
руди већ лето ливадам;
травка се травци нагнула,
ја сам,
помени водо за мене.

Твој жубор, водо, срмени,
фрулом ћу тужан у осој,
оро на присој да заори.
Сред ора стидна кад стидана,
помени, водо, за мене.

ГЛАС МАГДАЛЕНИН (*ван сцене, тихо, продорно, јутарње*):
Романе!.. Романе!.. Романе!..

СТОЈА (*Игра тражења, ослушкивања гласа који се причува*).

ЖЕНСКИ ГЛАС, *на сцени*:

Крила ли то?

Ненадно махну у таму.

Или црвено јато потону за брег?

Бреза ли то.

ил' бледи прамен дана?

Беласа твоје тело у сутон.

Болно је заплазило низ ове стране,
песма се недопевала.

Ил' нељубљено заболује низ твој лик,
ил' мути сутон душу.

Бреза ли то,

ил' бледи прамен дана?

Беласа твоје тело у сутон.

МУШКИ ГЛАС, *на сцени*:

Хеј, на белом коњу

зори ми зора и девојка.

Стани не мини,

ороси ову жал.

С голубицом би да загуче.

Уснама пупољ у цветање мами,

недрима трешње у зрење.

Стани не мини.

Кадифли гле моја доља.

Травицом гусне,

за мекоту по њој,

па маховином

по узглављу, по стени.

Стани не мини.

Из грла да ти голубица загуче,

запламти са усана ружа,

у недрима ти две трешње заруде,

хеј, срца два кад полуде.

Стани не мини.

ДВА „СНАЖНА” балетска играча (*Ваде „живи огањ” из истоименог балета*).

ГЛАС МАГДАЛЕНИН (*ван сцене*): Романе!.. Романе!..

ГЛАС НЕЗНАНЧЕВ (*ван сцене док се игра на сцени завршава*):

Не кори, мамо, из незнани, ја морам,
Широко, високо лети, блага душо,
Пусти ме на миру, ја морам.

Не могу више, памет ми се дроби,
Луд, мамо, да ти станем,
Луд по незнани да гоним,
За тебе мамо!

(*Сцена, за тренутак, празна*).

СТОЈА И СТОЈАН (*ступају на сцену свако са своје стране. Игра удвоје. Споро затамњење*).

ГЛАС БЕСЕДНИКОВ, *на сцени*: Који мимо меру паметујући осомашисте душом, тувите ово: реч је ко и пиће; а ви, немате ли њуха да вас ово моје опије, ја вас нисам ни молио ни гонио да га пијете. А ја, лагах ли, онда и ово што дишем, и срце што ми куца, и утроба моја, све је лаж, ђавољи неки заматак: прекрстиш, оно нестане.

*

Ваљало би да је на крају ова реч, а ево, почињем њоме. Од туге то за неказаним.

Је ли вам се догодило да у коме саопштењу чулу, мирисом или гласом, или обојеношћу, назрете иза тога друго, ван домашаја... Тако са дна до наврх језика домигољи забрањено, па је болест не казати, а баш ме брига сме ли се. Дobar је то напитака да разбијемо бесловесне и збијене изнутра, а то сте тамо ви, браћо: легне слој на слој и устоји се, па кад загуди крикнути, знате само, а ни појма шта криком из вас излете.

Путем ли куда сад и ја проходисте, умудрите ме, знак тајни дајте и разумећу, којом ли речју, којим учинком, у мир да ми се разреши душа.

Ако је голет и не певају тичице, не значи да је чама, јер чега нема присни се. Шкртије но злато, чува се у срцу сан. Кључ сам да се отворе браве, пролију мириси сна. Јер кад се око сукоби с оком, онда се полажу рачуни.

*

Који животи ради мене погасише се, њихове таме наследник сам.

А чему нема лека, све ми се каже, за даљи је некуд лек.

*

Молим да ме не питате, јер објаснити не уmem ништа.

Сад, браћо, морате сулудо веровати, иначе моје казивање остаће без смисла.

П р в и д е о

СЦЕНА I

Рапа, Тина, Стојан, Смиља (Полуосветљени угао сцене).

РАПА *(Неколико тренутака пиљи у Тину похотљиво. Пиленце!.. (Прилази јој). У „Славину” код чике!.. Па, добро ми дошла!..*

ТИНА *(Устала, повлачи се испред њега у стиду). Боље те нашла!..*

РАПА *(У све јачем наступу похоте). Софтали ко јабука!.. Да загризе чика!..*

ТИНА *(И даље се повлачећи). Оћеш ти то, – ко у курјака ти зуби!*

РАПА *Оћу, оћу, пиленце!.. (Шчепа је око паса).*

ТИНА *(Крикне). Не!..*

СТОЈАН *(Који је дотле, савлађујући се, све пратио). Остави је!*

РАПА *(Пусти је. Стојану бесно). Шта?.. Мени ти.. Мени?..*

СТОЈАН *(Стегнутих песница, спреман да на њега насрне). Теби!*

РАПА *(Муњевито шчепа цепаницу, потегне га). На!*

СТОЈАН *(Погођен у ногу падне).*

РАПА. Ето ти!.. *(У још већем наступу похоте избезумљеној Тини). Сад си моја!.. (Ухвати је око паса, понесе је). Пиленце!*

ТИНА *(Избезумљена): Стојане!.. Брате!.. Не дај ме!..*

РАПА *(Замакне с њом пут унутрашње „Славине”).*

СТОЈАН *(Покуша дићи се) Не могу!.. Преби ме!..*

СМИЉА *(Која је дотле скуњена ћутала у једном куту, притрчи му, прихвати га). Еј, добога!.. Тебе зар, – Стојана да осакати свог, црна му душа!..Што мени обе не преби, лакше би ми било!..*

СТОЈАН (*Стењући од бола*). Има још века!.. Ако не долија људима,
– богу ће зацело!..

СМИЉА (*Прекрсти се*). О, сачувај га боже!..

(*Затамњење*)

ЖЕНСКИ ГЛАС:

А блуду под прозором
тик ту
врта се мало зачепрљало.

Воњи на мирис,
мирису на воњ.

И замирише ли, биљко,
трулежи дах то је из тебе,
на стабљику, на лист.

И само и само
смежурава рука о дојку.

О трикрат
сува би листала грана
трикрат би

око трулог пања
намотало лета,
колико вина и њој.

СЦЕНА II

Тина и Смиља (Други, полуосветљени део сцене).

ТИНА А ја њему кажем, Рапану мом, – ето, кажем, Рапане, да га ниси
цепаницом по нози, сад не би имали Ђопу, – ето не би!.. А он
смркао, па све сече очима у страну, – Рапан мој!.. Просто не
зна шта би са мном, ето, не зна!..

СМИЉА Тако ти бога остави га на миру!.. Зло је с њим, – убиће те!

ТИНА И да убије, и да убије, него шта!.. (*Настави како је започела*).
Па све бежи од мене, клони се!.. А ја све га вребам откуд ми се
не нада, само две речи да му кажем, само две!.. Ти мене, Рапане
душо, по курјачки онако, – а ја теби, – вир, вир, – под појасом,
ево, живо!

СМИЉА (*Тргне се*). Под појасом, живо!.. И у тебе зар?

ТИНА Ене, ене!.. Ја где би, лудо, него у мени!.. Зачело се па расте,
– Роман мој!..

СМИЉА (*Скочи запрепашћена*). Роман твој!.. Госпoде!.. Ни родило
се, ти га по имену знаш!..

ТИНА Ја како би него поимену!.. (*Наједном узнемирена, умала и она*). Све кријем, ћутим, па не могу више, – ето не могу!.. А
овамо, копка ме нешто из потаје, жижи!.. Мало је то, каже,
теби само Роман твој!.. А ја кажем, јесте, јесте, мало је то мени,
– умрећу!.. Кад је Роман, и Магдалена мора!.. (*Загледа се у*
Смиљу, и наједном). У теби је она!.. У теби!..

СМИЉА (*претрнула*). Језа ме!..Немој!.. Не сме се то!..

ТИНА (*наваљујући*). У теби је!.. У теби је!.. Зар не видиш, здружили
нас њих двоје, лудо, да се ни они више не раздруже.
(*Ускликне*). То је оно, то!.. Дај!.. Да се пољубимо, да стиснемо
друга други руку!.. Ни родили се, а верени!..

СМИЉА (*Повлачећи се у страху*). Не, забога!.. Од истог су оца.

ТИНА Какав те отац, лудо!.. Не знаш ти то, – ето не знаш!..Кад је
Роман, и Магдалена мора!.. Дозвало је!.. Од силе Романа и она
зачела се, и она!.. (*Ухвати је за руку*). Без Романа ни Маг-
далене нема!.. (*Хоће да се пољуби с њом*). Уста, лудо, уста!..
Нерођене да их веримо, Магдалену твоју, Романа мог!

СМИЉА. Не смем ја то!.. Не могу !.. (*Отме јој се, нагне бежати*).
(*Затамњење*)

МУШКИ ГЛАС:

Ходом то у неходе,
у беспуће непутем,
и броди да се не преброде.

И стопом то, и скутем,
врелини врео,
усна кад усни
испијајући прокази,

На крају остати цео,
ал проклијали трази.

(Један музички или балетски елеменат)

СЦЕНА III

Тина, Смиља и Стојан.

(Појаве се. Смиља напред, Тина у наваљивању за њом).

ТИНА *(Наваљујући)* Смиљкано моја, душо, учини ми, учини, –
Роман да ми не пропадне, Роман мој!..

СМИЉА *(Ломећи се)*. О тешко мени!.. Шта да радим?..

ТИНА Не пита се, лудо, кад мора!.. *(У последњем налету)*. Не мучи
ме више, – умрећу!.. На твоју душу грех, грешна да се на две
поле поцепа, – мира да не нађе ни овог ни оног света!.. *(Нај-*
деном неким гласом коме се не може више одолети).
Смиљкано, душо, учини ми, учини!

СМИЉА *(не одоли, пружи јој обе руке)*.

ТИНА *(Зграби их непојмљивом силином, привуче је себи, луди*
неки пољубац притисне јој на уста, кликне). Верени!..
Рапане, Рапане, где си!.. Радост да ти кажем!.. *(Одлети)*.

СМИЉА *(очајнички)*. Еј, добога мени!

СТОЈАН *(појавио се из заклона)*. Пошашавиле обе!..

СМИЉА Од истог су оца!.. Јаој, не сме се то!..

СТОЈАН Ма, ко то?.. Шта?..

СМИЉА Магдалена, – нерођена моја, Роман њен!.. Верили их,
Стојане!...

СТОЈАН (*у чуду*) Шта ти то, море?.. Померила зар и ти?.. Какав те Роман, Магдалена?..

СМИЉА Стид ме рећи!.. Деца наша, – нерођена!.. Понеле од газде обе, – и она, и ја!..

СТОЈАН (*пренеражен*) Од газде обе!.. Још и то!.. Да се човек распамети!.. (*Прибере се*) Па шта, – препала се, дрхтиш ту, – ко да све мора бити по њеној, – како луда каже!

СМИЉА (*неутешна*) Мора, – зар не видиш, мора!..

СТОЈАН Нећу да видим лудости те ваше!.. И ти, присебна бајаги, место да јој не даш у страну, ти застранила горе од ње!.. Крштавају жене, веренике од нерођених праве, и још за све јаде, – отац им један исти, – одљуд, Рапа!.. Замутиле, заплеле, – у рођену памет човек да посумња!.. (*Умирујући Смиљу*) Пази, сва цепти!.. Де, умири се.. Лудост к'о лудост. Нема од тог ништа.

СМИЉА О кад би дао Бог!..

(*Дође Тина, тихо, на прстима, са изразом блаженства и страха на лицу, – таквим гласом и проговори*)

ТИНА Ћопане, Смиљо, – да вам кажем!.. Рапан мој, у подруму доле, иза буради, једва га наћох!.. Ја му радост моју кажем, – он гледа, искривио главу, руга ми се, језик исплазио!.. Ја му метнем на раме руку, – он се заклати, моја душа – ноге му земљу не додирјују!..

СТОЈАН (*ван себе*) Обесио се!.. (*Појури*)

СМИЉА (*за њим*) Куку!.. (*Одјури за њим*)

ТИНА (*сама*) Обесио се, – Рапан мој!.. (*Остане занесена, изгубљена, као пред нечим што неће никад појмити.*)

(*Затамњење. Музички прелаз.*)

ЖЕНСКИ ГЛАС:

Блуд блуду

Свилом у нетраг то,

трулежи трулеж

у несатрулиму влат.

И затурајући,
гле, истина буде,
и зачну плод.

Јер и у подруму, мемли,
бледа се гљива,
чедо насмеши.

Па Исаије ликуј,
чемером кад нежељени род
родитеља прострели.

СЦЕНА IV

Стојан. (Појављује се на узвишенијем делу позорнице)

СТОЈАН Спавају. Не зна се ко невиније. Она или два невинашца у колевци крај ње. *(Пауза)* Прва моја ноћ, иза толиких покура и чуда, на миру једном и ја да починем. *(Пауза)* Јесте, све би по њеној; – памет стане човеку, – десило се како она каза. *(Пауза)* Исте ноћи обе родише, Романа она, Магдалену убога Смиља. Три живота кад би ми се још дало, са све мукама, да проживим, не заборавља се то. *(Пауза)* Од препаста, са дететом у наручју, убога Смиља, хоће да бежи у заборав куд било, ал спутало је, и ни маћи – моли је, преклиње Тина, милостиво, да би камен проплакао. *(Пауза)* Оставила је дете, посрћући одбегла сама. Куд било да се скраси, доброте ће се доброты наћи.. *(Пауза)* А божју њу, кад одбеже Смиља, до краја застрани то. Заборави све. У децу се сва унесе, нитивише зна које је њено, које туђе; – душом да човек присегне, близанци су, рођена јој оба.– *(Пауза)* А ја, сам самцит у овој пустињи, над невинашцима, над онаком њом, тишине ради, мира, зар да не затурим шта је с децом у ствари. *(Пауза)* Пред божје их данас однех лице; у близанце их крстих; у близанце их записа свештена рука, – Романа њега, Магдалену њу. *(Пауза)* Кум им отсада, старатељ брижни, без ајлука слуга. *(Пауза)* Ако што згреших, ако се није смело то, зло добра ради затурити, мени све у грех нек се пише. *(Пауза)* Неко је доба, *пође*) прва моја ноћ, – на миру и ја једном да починем *(Одлази, ћопајући са свећом у руци).*

МУШКИ ГЛАС:

Прозрем вас:
јадна јаснота.
умље, јадна реч,
мрачни пут грете.

Замукни муком скота;—
достојан споља лик и ум,
унутра звер
и беспомоћно дете.

Мркло кад језгро живота,
замрачи њим
и празни умља вид.

Из таме себе
тамом потеци ван;
ругобом ноћи
штурину оплоди дан
у видела непребол,
у стид.

Чујем вас;
на мужанско грло
зацвили дете,
рикне из питомине звер.

И синак био мајци,
или кћер,
замукни, залуд глас
кад никог и ништа не зовете.

Јадна јаснота
умље, јадна реч,
мрачни пут грете.

СЦЕНА V

Ћопа и Тета-Тина

ЋОПА (*Смркнуто, извади из цепа кључеве, пружа јој*). Газдарице, нај ти кључеве!.. Не могу више, газдуј сама!.. Век ми оде на ово ваше чудо!

ТЕТА-ТИНА Оде, Ћопане, оде!.. Ћопаш туда, мучиш се, к'о да смо ти рођени!.. Имање глед'о, радњу, – децу подиг'о, – Романа мог, Магду, кад ја све, ето, не умем!.. А покојник, исти он, ногу ти преби, ћутком, ето, исту ту!.. Дај, Ћопане, кључеве!

ЋОПА И ти, – пружила руку да узмеш!.. Не дам!

ТЕТА-ТИНА Не дај, жи'ми!.. Зар су за мене кључеви!.. После заборавам и шта закључах, и где је кључ!

ЋОПА Хм!.. Сетиш се ти кад не треба!.. (*Узрујан, под навалом успомена*) Та доброта твоја за све је ово крива!

ТЕТА-ТИНА Ето, крива!.. Шта ја ту могу, Ћопане!

ЋОПА Хм!..Шта можеш!..(*Искушавајући је у њеном заборава*) И оно двоје младих, мислиш, пустићу ја да с њима по твојој буде!..

ТЕТА-ТИНА (*у чуду*) А шта то, Ћопане, а шта?

ЋОПА Хм, – а шта, а шта?.. (*наједном*) То ме држи, спутало ме овде, Роман да ми не пропадне!

ТЕТА-ТИНА Он да пропадне, – Роман мој!.. Зар може то?.. Мајка сам нека па не знам, ето не знам!..

ЋОПА Чудо се овде и прави од проклетиње те твоје што ти све не знаш!.. (*Одлучно*) Али, неће!..Не дам ја да с њим буде наопако, макар ме сатрло!

ТЕТА-ТИНА (*У чуду*) Које Ћопане. које?

ЋОПА Хм, које!.. (*наједном*) ништа, ништа, – онако мало, – рђаво ми се уснило!.. (*Окрене на друго*) Хајде, гледај оне твоје тамо!.. Штета да се растури онакав еснаф! (*Пође у кафану*)

ТЕТА-ТИНА (за њим) Литрић само, Ћопане, – то те молим, – жедни су ми они!.. (Сама) А за Романа што је казао, ноктима ће њега моја Мица!.. Он да пропадне, – Роман мој!..

ЋОПА (донесе литрењак ракије) На, носи им!.. Да ако поцркају!

ТЕТА-ТИНА (узимајући литрењак) Да поцркају, него шта!.. (Одлазећи, већ осетно узнемирена, за себе) А за Романа што је казао, ноктима ће она њега, кад се не нада, цигерице кад јој да!.. (Оде.)

ЋОПА (сам) Заборавила, најгоре оно, к'о да никад није ни било; – ех ти, терету мој сињи, да ми 'оћеш једном спасти с душе!.. (Дубоко уздахне. Пауза) Век ми у овом чуду прође и још се не начудих. Туђу радњу без плате чувам, – цепаницом по нози једном за свагда платило ми. Пијанице пудим, као да ће ко честит слудовати у ово легло. Од злодела саздало се, од пијанке, од блуда. Памти се то. Путници нестајали, јео их мрак... Па што газдарица с оном другом замути, с јадном Смиљом и газду у подрум отера да се беси, он рчин онакав, све због доброте њене... Па са децом ова смутња... Стопут ми дође, – побегао бих главом без обзира, па и мене смути ово њино... Роман у срцу ми, – не могу...

(Затамњење)

ЖЕНСКИ ГЛАС:

И кренем, и родна коб
Све дубље ме корени.

И крикнем,
и у срце као нож
рођени зарије се крик.

И крвљу ту па ту
матером у круг

И немо из твари тугом
објави се друг.

И секира кад љуто
засече дуб;

и јагњету вук, – кости кад млави зуб;
немо све свему тугом
верни остане друг.

Слобода робу, — одбегнем далеко,
а све дубље ту.

И благослов што гробу
колевци проклетство неко, —
одужити дуг.

Све зове, —
остајем.

Кореном у камену
тузи затварам круг.

Патнику из тиха срца
то чудно пукне зоре цик.

И чудно,
на рамену себи,
светли свој сагледа лик.

Ни реч, ни стих, ни звук,
тугу моју не каза.

А дуге свеудиљ неке
небо и земљу
спаја лук.

(Светло се појачава. Балетски дуо: Стоја и Стојан)

МУШКИ ГЛАС (певан у исто време:)

Ронила ронила ми
дробну кап у сретање.

На зов мој бистри,
кад зором одвијуга,
туга се румена с вечери
отуд огласи, сејо.

Ронила ронила ми
дробну кап у сретање.

То женик свате поведем.
Крв пјаним бризга на ресе,
занаго, сејо,
мре ми на руци невеста.

По бледу за ноћ сахраним,
или то утрне срце
за даљи некуд пој.

Ронила ронила ми,
дробну кап у сретање.

Ближи се, преболећу.
Ни влакна себе
земљи у расточење.

Знаћеш ме, сејо, кад с вечери,
без невесте и свата,
румени мој промине траг.

СЦЕНА VI

Незнанац и Врачара

НЕЗНАНАЦ: Ха, ту ми песму траго натражена!
сад нави нечисте струне
да ти загудим зло моје и коб:
У ове стране под пасем доне ме мати,
самотни к'о две биљке, кад ветар нанесе клицу.
Залуду спутно беше нам дом:
за скитницама пристајах па ме враћала тужна.
„Мамо ле мамо, одонуд брда у сну ме зове,
води ме, мамо!”

ВРАЧАРА (*прене*): „Одонуд брда зове” де пој, де пој!

НЕЗНАНАЦ: Муком би замукнула, мутна на лицу пала би јој сен.
„Мамо ле мамо, што ме на пупку бол,
Као на биљку кад зла ишчупа рука?
Снага ми негде остала, не могу,
Болан сам, преболан, мамо!”

ВРАЧАРА: Змија га једом зачедила,
На дојци се скотурала,
С млеком да једа подоји,
Гини ми гинуло мало.

НЕЗНАНАЦ (*коме се од њена гласа стане отварати тајна, посрне и усхита, и малаксало*):
Де пој ми, дадо, пој!

ВРАЧАРА: Дечицу редом подавила,
Белу ми неву оставила,
Лепотом је наресила,
Гини ми гинуло мало.

НЕЗНАНАЦ: То, дадо, то ми пој!

ВРАЧАРА (*издишући од изнемоглости*):
Змија се у срце увукла
И мамила и мамила
У целов јед...

Гини ми гинуло мало!

НЕЗНАНАЦ (*који је већ ухватио њен глас, и зна да ће само по му наћи изгубљени завичај, кликне*):

Гини ми гинуло мало! (*одјури*)

НЕЗНАНЧЕВ ГЛАС (*ван сцене*):
Не враголи ми,
не смеј се, враголанко,
то у родини она,
болује сету без лека.

Занаго росне у јутра
првеном врвцом везивала.
Занаго свеле у вечери
сузама заливала.

Туђини умом ја гинуо,
бога ни осмеха њој.

Прости ме родино блага.

(*У исто време кратак балет: Стојан*)

СЦЕНА VII

Магдалена, Ђопа и Роман

ЂОПА Вичи, вичи, успаљенице!

МАГДАЛЕНА Донела му!.. Погле!.. Тројица брали..

ЂОПА С момцима насамо, – девојка вајна!..

МАГДАЛЕНА (*Опет повиче*) Романе!.. Заћутао опет негде!..
Заборадио се!..

ЂОПА К'о и ти у скитњу!..По вароши упалићеш, има кад!

МАГДАЛЕНА Има, има, Ђопане душо!.. Биће и за тебе посла!..
(*Умиљавајући му се*) Да гасиш, ти ћопаво моје!

ЂОПА Де, доста!.. Мала си, па личи!.. На газду си покојног!.. Добар
је био!.. Добра и ти!..

МАГДАЛЕНА (*весело изазивачки*) Замисли, Ђопане, – она два што
си јутрос претио за нама, – и трећи се после привукао!.. А ја
сваком по миг, као да бих насамо с њим!.. Заведем их чак до
храстова!.. Има, кажем, тамо редак цвет, – причекајте, кажем,
сама ћу га убрати!.. Па пречицом право овамо у трк!.. (*Кроза
смех*) За Романа сте брали, мамлази!.. Њему ћу ја цвеће ваше
погано!..

ЂОПА (*док је говорила, све мрачнији у лицу*) Нећеш ти то њему!..
Погано је оно због твојих руку!

МАГДАЛЕНА (*пренеражена*) Погано!.. Зар од сестре брату!..

ЂОПА Буди ти њему к'о и свака брату свом, па много ђ то!

МАГДАЛЕНА (*уздрхтала, у по гласа*) Па много!.. А зар ја толико не
ваљам?..

ЂОПА Душа моја зна, – сна због тебе немам!

МАГДАЛЕНА (*утруло*) Сна због мене немаш!.. (*Наједном баци
цвеће, и газећи га*) Ево, на!..Овако ћу ја!..Шта још, де, нареди,
– све ћу за њега учинити!

ЂОПА Све не мора. Из куће за срећом својом да одеш, – женско си,
речено ти је, – само то!

МАГДАЛЕНА Само то!.. (*Прсне у грчевит смех*) Ја да се удам, из куће да одем?.. Нити је ово кућа, нити сам ја – ја!.. Куд год одем, за ким одем нова ће се „Славина” створити!.. Две да буду кад је и једна много!.. (*Наједном*) Ђопане, преклињем те, помисли, умрећеш, уистину ми кажи, – је ли тета-Тина моја мајка?

ЂОПА (*стукне*) Ти ниси при себи!.. Питаш то!

МАГДАЛЕНА (*сурово*) Питам!

ЂОПА (*прибере се са пакосном одлучношћу*) Тета-Тина јесте твоја мајка, близанци сте Роман и ти, и у црквеној књизи пише;– тета-Тина мора да је твоја мајка!

МАГДАЛЕНА (*кршећи руке*) Јесте, – мора!.. А зашто мора кад јесте?.. (*Питање остане лебдећи, јер Ђопа, скамењен у лицу, не одговори. Настане тренутак потпуне тишине. Магдалена прене, зачула је Романове кораке*) Иде!.. Он!..(*Повуче се претрнула*)

РОМАН (*дође, тих у ходу, светао у лицу, и кад проговори, као да је запевало из њега*) Чудо се починило. Плачу тамо, репили да умру. Плаче и тета-Тина, моли. Побегла јој мачка. Ако умру, ни мачка јој се никад неће вратити.

ЂОПА (*пренеражен*) Помери се синак!.. Она да плаче!.. Никад она не заплака!.. Лудост ће учинити, добру то не води!.. Ништа ти, синак – моја брига, – ништа ти! (*Оде нагло*)

РОМАН (*широко насмехнут*) Ништа ја.

МАГДАЛЕНА А мене, Романе, зар не видиш, - и ја сам ту!

РОМАН (*прене*) Гле, Магдице, и ти!.. (*Прилазећи јој*) Увек си за мене ту, па те не опазим!.. (*Загледа се у њу*) Узрујана и убледела!.. Да се ниси заљубила, Магдице?

МАГДАЛЕНА Ја то.. Никад, – кунем ти се!.. (*Очајнички*) Цвеће сам изгазила, ено; – као по теби да газим, тако ми је било;– теби га немених!..

РОМАН Опет мени, све мени... (*Смешећи јој се*) Наменила си, морам узети!.. (*Пође изгаженом цвећу*)

МАГДАЛЕНА (*крикне*) Не, забога!.. Погано је, опоганиће ти руке!..

РОМАН (стане, унесе се у њу брижним погледом) Магдице, с тобом збиља није добро!

МАГДАЛЕНА Казао ми, преко језика му превали, а мени се и без тога слутило!.. Из куће да одем, и сестра па много, – и то ми је казао!.. А ја, а ја, – побећи ћу, Романе, макар ме на пола прецепило!.. То да ми је удадба!.. (Наједном, уносећи му се у лице) Тета-Тина није моја мајка!

РОМАН (стукне) Није твоја?! Није твоја?! (Наједном сад он њој уносећи се у лице) Тета-Тина збиља није твоја мајка!

МАГДАЛЕНА А по чему ти то, преклињем те, - по чему?

РОМАН (блед, уздрхтао, али из дна душе) По теби, Магдице!

МАГДАЛЕНА (посрне као од удара) По мени!.. (У неверици) Можда ми се пречуло, можда си казао, јер ја желим, из доброте твоје, Романе?

РОМАН Страшно ми је, сестру губим, у провалију те гурам!.. Ко је родио мене, тебе заиста није!.. Тета-Тина не може бити твоја мајка!..

МАГДАЛЕНА (ван себе) То!.. То!.. (Учини покрет као да би га зграбила страсно у загрљај, али је пресече чудан израз готовости на његовом лицу да и то поднесе) Опрости!.. Нисам при себи!.. Убио си ме, сестру си у мени убио, – из доброте твоје, Романе!.. (У новом наступу страсти) А ја, жива још, тек оживела, – да те згнусим собом, да те упрљам! (прилазећи му страсно) Твоја Магдалена, – цела твоја!..

РОМАН (смртно блед, али смешећи се однекуд) Згнуси, Магдице, упрљај!.. Од тебе ми је!.. Поднећу!..

МАГДАЛЕНА (крикне, ухвати се за главу, побегне.)

РОМАН (сам) Поднети!.. Све од ње поднети!.. И нема гнусобе, – и нема!.. С тугом јој се брат рођени насмешим!.. Сестра си ми, Магдице, – тек сад она права!.. Тета-Тина није твоја мајка!..

(Затамњење)

МУШКИ ГЛАС:

Чудно ли ме ослободи ово
чудније ли веза.

Љубећи штали то убијам,
језа је ово, ох, језа.

И траг путањама твој,
па ме пали.

А чудније застрепи срце,
а студим.

Љубећи шта ли то убијам,
шта ли будим?

Јер и пепео ће ветри разнети,
а нема разрешења.

Тону без потонућа,
без дна у налажењу,
без дна се изгубе створења.

И трагом куда сагорели
све болнија су обнажења.

Врео се уливам,
а чудно застрепи срце,
а студим.

Љубећи шта ли то убијам,
шта ли будим.

СЦЕНА VIII

Незнанац, Кочијаш, Копачи, Бан

НЕЗНАНАЦ: Широки друм далеки, одбегла тајна,
Болан сам преболан, друже.
Не пристај за мнош улудо,
Но за времена, друже, врћи се док имаш камо,
А мене остави сама, сам да очајам овде:
Годи ми голет ова,

Из травки мирис је овде на моју сету,
Болује моју бољку.
Земља ме тамно вуче да починем,
Пусти ме, друже, сама.

КОЧИЈАШ: Не овде, не по Богу,
Ни воде да зажубори
Ни тице да летом разгали ову страву,
На крштени ход глухота се одзива
Зло само низ голет се цеди,
Бежимо, нечисто је!
Јадни Ждрал за живота,
Кад би се овуд провезли,
Па све до воде и брода,
Фрктао би немирно:
Осетљив на нечист беше,
Бежимо, друже!

НЕЗНАНАЦ: Што нечишћу зовеш мени годи тамно,
Пусти ме сама!

ПЕСМА ОДОНУД БРДА:
Не тужи нелубљено
Драго ти броде броди
Туго ле туго.

НЕЗНАНАЦ (*тргне се*): Пст!

ПЕСМА ОДОНУД БРДА:
До девет брода бродио,
Горама ни број се не зна.
Туго ле туго!

НЕЗНАНАЦ (*не верујући рођеном чулу*):
Друже мој, кочијашу, причу ли пој?

КОЧИЈАШ (*Промукао од страха*):
Не и не до Бог!

НЕЗНАНАЦ: Тако ти очињег вида, обневидео, недруже,
Причу ли пој?

КОЧИЈАШ (*тихо из дна душе*):
Не, глухота беше,

Ни бубица по травци,
 Ни камичак у понор,
 Шум шума, ни присен сени,
 Бежимо, друже!

НЕЗНАНАЦ (*поверује*):

Пусто ли пусто!

(*Простре се по земљи и бризне плакати*)

КОПАЧИ:

Што ли гора заромори, туго?
 Ил' је дажда ил' је вражда,
 Завраждило не дажди́ло, туго.
 За годину не кануло,
 А за другу не росило,
 Не росило покосило
 Суха земља рода нема, туго.

ДРУГИ КОПАЧИ (*с друге стране*):

Роморила, заморила, за море.
 О камен се спотицала,
 Вериге је везивала, за море.
 Пути јој се замаглили,
 У распуће распутила
 Овамо се не вратила, за море.

БАН (*долази, пресече погледом Незнанца и Кочијаша*):

Ко сте, откуда ли?

НЕЗНАНАЦ: Ниоткуда ја, а ово кочијаш ми,
 За домом лутам, зову ме Незнанац.

БАН (*из утробе гласом*):

Истину хоћу, не шали се главом!

НЕЗНАНАЦ (*чедно гласом*):

Незнанац, Бане,
 Из гроба мањ да проклија тајна.

БАН (*коме се ни црта није померила дотле на лицу, наједном очински до ганућа*)

Угодан ми се свиде, Незнанче,
 Хајд' са мнош, биће дома.

(Топло га загрли руком око паса, и пођу. Кочијаш за њима)

СВИ (копачи): А, чуда ли, не на нашу главу.
Чудно ли га у срце текнуло,
Никад Бана таквог не видесмо.

Уви, уви, не на нашу главу.

(Затамњење)

ЖЕНСКИ ГЛАС:

Уви, мње, уви,
залуд глухота,
чујем иза брда ваља!..

У срцима тама,
богу на извору ври,
потекло на реке,
у жилама место крви грех!..
Иде ноћ без сванућа,
о, тешко теби створу!

Смолу низ образе, место суза,
Пролиће очајање,
прскајте огледала,
црноте лику црње огледање!..

СЦЕНА IX

Ђопа, Тета-Тина и Роман

ЂОПА (дође нагло, узрујан, задихан) Полудела је, лудости говори,
– не слушај је, синак!

ТЕТА-ТИНА (дође за њим, уплакана) Умреће они, знам ја, умреће!..
Мица да ми се не врати, – моја Мица!.. (спаси Романа) Сине
мој, помози мајци, терет ми је сињи, – да ми не пропаднеш
сине!

ЂОПА (Тета-Тини) Умукни, лудо!.. (Роману) Тако ти Бога, иди, не
слушај је, - сручиће се све на твоју главу!

РОМАН (*Тета-Тини*) Видиш, тера ме, - мисли, затуриће се то!..
(*Смешећи се мученички*) А ти, зар ме и родила, зато и
заборавила, да ми сигурније кажеш!.. (*Уносећи јој се у лице*)
Заборавила, је ли?

ТЕТА-ТИНА (*кликне*) Заборавила, јесте, - то, сине, то!.. Знала сам ја,
Роман ће мени, рођени мој.. (*Завапи*) Помози твојој мајци,
угушиће ме, сине!..

ЋОПА (*и последњи пут*) Романе, видиш ову седу главу!.. За тебе је
оседела!.. А ти сад, у луду је жецу њену!.. (*Насрне на Тета-*
Тину) Удавићу те, лудо!

ТЕТА-ТИНА Удави, Ћопане, удави!.. Да сам на твом месту, све бих
ја подавила, ето, све!.. (*Опет завапи*) Сине мој, дај ми твоју
руку, никад је честито не видех, - да се нагледа мама!

РОМАН (*Пружи јој десну руку*)

ТЕТА-ТИНА (*узме је, загледа се у њу насмешена*) Јесте, јесте моја!..
(*Завапи*) Јаој, мало је мени само једна ова, - другу ми дај!

РОМАН (*Пружи јој и леву*)

ТЕТА-ТИНА (*узме је, стресе се, одбаци је*) Нећу ту, гроза ме, и то
је моја, - другу ми дај!.. (*У заносу*) Снило се мени, - из две
утробе, још нерођено, а састављају се две руке!..

РОМАН (*гласом као да самом себи изриче најтежу казну*) Роман и
Магдалена!..

ТЕТА-ТИНА (*кликне*) И Магдалена!.. Њу ми дај, Магдицу ми сине,
њену руку!.. Ни твоју нећу, кад ње нема!.. (*Опет у заносу*) У
туђој утроби прозрех је, у Смиљканиној, сине, Магдалену,
њу, - и тебе у мојој!.. Романа тебе, Магдалену њу!.. (*Прене*) А
ди је Магдица?.. Нема је!.. Побегла!.. (*Завапи*) Јаој, зар сетила
се, а ње нема!.. Ти си, Ћопане, крив!.. Због тебе је она
побегла!.. Роман да ми пропадне, - Роман мој!..

РОМАН Доћи ће она!.. Од брата побегла, веренику да дође!..

ТЕТА-ТИНА (*кликне*) Јесте, јесте, - веренику, теби!.. Сваки ће
сваком, сине!.. И они тамо, бајаги помрли, а овамо живи!.. И
они ће доћи, моја Мица!.. Зар не видите, из две смо утробе нас
две!.. (*Одлазећи*) Мица, моја Мица!.. (*Оде кликћући*)

ЋОПА (*иза неколико тренутака мучног ћутања*) Пресудио си самом себи без кривице, - луди сверовоа!.. (*Каменим гласом од очајања*) Близанци сте, кум вам ја, крстио вас, - на овој руци она била, на овој ти!

РОМАН А имена она дала, Тета-Тина - нерођене сазнала нас!.. Је ли тако, Ћопане?

ЋОПА (*тешко смућен*) Не знам!.. Заборавило се!.. Давно било!..

РОМАН А утробу, ону другу, што Магдицу заче, заборавио и њу, је ли?

ЋОПА (*пренемогне*) И њу, синак!.. Пропаст је ту памтити кад је лудо, наопако!

РОМАН А отац, Ћопане, памтиш ли бар то, - је ли мој отац био и њен?

ЋОПА Смилуј ми се, поштеди ме!.. На оца си злотор и ти!.. Цепаницом по нози платио ми!.. А ти, за љубав моју, у саму душу докусури ме, Романе!..

РОМАН (*смешећи се мученички*) Што мој отац остаде ти дужан, платих ти ето ја!.. (*прене*) Гле, па ја сам неки наследник!.. „Славина” је ово, а ја, никакав син, ако све на себе не примим!.. Служио си верно, - дај, Ћопане, кључеве!

ЋОПА (*Сможден. Извади кључеве, да му их*)

РОМАН Сад си опет слуга; - а гле какав газда ја!.. (*Баци кључеве кроз дворишту отворен прозор*) Без кључева, без газде, - то је моја „Славина”, - то моје газдовање!.. (*Наједном повиче*) Магдице!.. Магдице!.. Магдалена!.. (*Док ју је звао повлачи се за то време као сенка док не ишчезне на врата што воде у стан.*)

ЋОПА (*Гледа за њим неутешан као да га за навек губи. Облио га мртав зној*) Свршено!.. (*Отетура*)

МЕШОВИТИ ХОР ИЗА СЦЕНЕ:

Да утопим се у плаветнило твоје,
Господе, жедан ја.

И радост моја теби, дародавче,
румением да окади просторе.

И молим ти се,
урвина твојих кроз понор
бистра ме проведи,
у мени да се небеса твоја огледну.

И ветри твоји
да крше ме земљи, прегибљу,
снези на мени презиме.

И уза стамен-стабло
вита уз мене лоза
да препузи свој век,

и тице, крилати створи,
хитро да ми са грана
даљини твојој полећу.

Блажен у теби да занемим.
И од нема мене
стена да прозбори гори,
гора цвећу.

И радост наша теби, дародавче,
руменилом да окади просторе.

СЦЕНА X

Магдалена, сама

МАГДАЛЕНА (*Дође са зебњом*) Зове ме!.. Цело моје име изустиио, - Магдалена!.. А никад он то!.. Побећи је требало, - за навек!.. (*Тражи Романа*) Зове, - а склони се, - нема га!.. Глас од њега да ми остане само, да ми пали душу!.. (*У страху*) Господе, „Славина” без Ћопе, широм отворена, пуста!.. (*Зове*) Ћопане!.. Ћопане!.. (*Тајач*) Ни њега!.. Саму себе чујем, рођену моју страхоту!.. Угушиће ме!.. Угушити!.. Саму себе!.. То!.. То!.. (*Скида са рамена мараму, обавија је око врата, да се удави. Зачује се флаута, она опусте руке, стукне*) Роман!.. (*У наступу страсти*) Сестру зовеш, Магдицу, а у мени на твој

глас разбесни Магдалена!.. *(Ван себе)* То је моје!.. То.. Разбеснети, сагорети!.. *(Полети размахана пут кафане и улице)* Овамо.. Весела к'о је жељан, беса!.. Ја сам господар „Славине”!.. Магдалена!.. Ја!..

(Кратак балетски дуо. Девојка и младић: игра удвоје из балета „Живи огањ”)

МУШКИ ГЛАС:

О, не,
шапата неспокоју овом,
вапаја не.

И до неба кад,
и пакла,
тежи тим срцу мук.

Отврднуло је,
уздрхти чудно,
превршиће.

И за кап само,
и за кап,
неизречје ово у реч;

смаком потопило би створа,
смаком твар.

О мируј, мируј,
шапата неспокоју овом,
вапаја не.

И знам,
велико, муком једно,
ту куца срце,
клици утаман биљка,
тврдом незнања зрну,
где се знало.

О мируј,
претешко моје,
ками камена мене,
мукла стено.

Други део

СЦЕНА XI

Балет „Игра живота” из „Живог огња”

СЦЕНА XII

Бабе гробљарке, Везиље, Незнанац, Бела и Бан

БАБЕ ГРОБЉАРКЕ (*иза сцене*):

Мајчица мајка тујом се закитила.
Синове мајка, киту рузмарина,
У венац оплела у гроб саранила
Мајчица мајка.

У петку плеви рузмарина мајка,
У суботу их душицом залива,
У недељу се кити и поноси
Мајчица мајка.

ВЕЗИЉЕ (*с друге стране*):

Ни броди без преброда,
Ни горе без прохода,
Не жали добра коња
Драго ле драго.

НЕЗНАНАЦ (*Изиђе. Посрђе од заноса јер је то она песма*)

ВЕЗИЉЕ: Зарукавље ти везла

Три лета без починка.
Уснама целивала
Драго ле драго.

НЕЗНАНАЦ (*устрептало*):

Сан ли је, нечисто ли, шта мари,
Не жали, Боже, моју душу, не буди ме,
Бризнуло, бризнуло, ја љубим!

(*Жарко из целог даха*)

Топли сам ћув'с пролећа кад подуне
Пупи ми пупила мала

Ђурђевска ноћ над пупољима тако
Пупи ми пупила мала.
Пламено да се развијеш у цвет
Пупи ми пупила мала.
Мирис да пјани сагорева плам
Пупи ми пупила мала.

БЕЛА (*измамљена песмом изађе на доксат. Прозрачна од
самовања, повија се као прамен под Незнанчевим речима,
јер је он тај коме се још у сну само надала*)

НЕЗНАНАЦ: У целову ти презреле брескве сласт.
Златан прах за сном да остане
Пупи ми пупила мала.

БЕЛА (*не верујући рођеном чулу флуидно се огласи*):
За милост нестани, варко,
Без пребола сам болна.

НЕЗНАНАЦ: Варка не варка, ја љубим!

БЕЛА: Знам, не зачала те, не родила мајка.
Сахнем, крв пију твоје очи, нероде!
Три летине осуши ова жеђ!
Сува те изболова грана
Да ми је пусто чекање!

НЕЗНАНАЦ: Ја љубим!

БЕЛА: Три лета узалуд звала,
Горе ме и воде чуле,
Пресахле воде, горе повенуле.
За милост нестани, варко.
Без пребола сам болна.

НЕЗНАНАЦ: Варка не варка, сагореће те мој плам!

(У налету би да се једним скоком нађе уз њу)

БЕЛА *(затамни гласом од страха)*:

Не забога, немој ме, језа ме, драги!
 На срцу као змија се скотурава твој глас!
 О, милост, не буди ме, не буди:
 Троструки сан ме забрављену чува,
 Кроз девет брава послушкује ме бабо.
 О, милост не буди ме, не буди:
 У гареж ће се претворити ово злато,
 Крвник ми бабо пролиће ти крв.

(Опази где се иза једног угла помаља Бан, цикне и побегне)

БАН: Шта, момче, отпрве па у тор мој где забраних,
 К'о јагње пред заклање само се потураш ножу!

НЕЗНАНАЦ: Крвниче ил' родитељу,
 Ево на, узми ме на душу
 Ил' Белу, Белу ми дај!

БАН *(тешко се насмехне. И од тог осмеха пође му рука ножу, и тај нож упре незнанцу у срце. Али се овај све упорније потура. Бан одбаци нож и кликне:)*

Ха, мој си, на веки мој!
 Зар тебе у срце, то бих себе ја!
 Ти си тај, пламена знам те
(глас му се топи од врелине)
 Кроз окорели сан подунуо би к'о ђув,
 И кравило на души, и знађах донеће те јава,
 Пламена клица замрли дом да оживи!
 О благо мени, неће ми душа
 На згаслом огњишту вијорити језу!
 Ево на, из срца у срце, видно ми и невидно,
 Све узми, све је твоје!

НЕЗНАНАЦ: Белу ми дај!

БАН: А за прђију не питаш, Незнанче?

НЕЗНАНАЦ: Белу ми дај!

БАН *(тамно се насмеши као коме оно најглавније још лежи на души)*

Високо ћеш се домашити Беле.

(Трупне ногом и забубњи земља. Потмуло гласом)

То докле омеђи зид, благо ми подземљем доле

У глухоти у тмини:

Ни змија да се лукаво увуче, ни видела трак.

И заверив се беси, два по два у спрегу да потегле,

Бесина љутом змијом да их шиба,

Ни за пед не помери, но мањкало би пре!

НЕЗНАНАЦ *(који није измицао испред ножа стане сад узмицати од Банова гласа и речи, па укочено од језе:)*

Страх ме, престани Бане!

БАН: А озго као но чедни цвет из таме
Бела ми лелујава: Не часи, за тебе гајих,
Бери ми Белу!

НЕЗНАНАЦ *(жарко):*
А, сагори ме, не жали моју душу, ја љубим!

БАБЕ ГРОБЉАРКЕ *(Зачују се, све јаче. Значи пошле су на гробље. Оне то сваки дан, да тамо остану до изнемоглости. Глас им је, дабогме, таман, и до у кости продире. Незнанац погођен у неку жицу коју је само наслућивао у себи, стукне до самог зида уназад. Бан га закрили руком као мало дете)*

Подунуло из нечисти, весели се мајчице

Спарушило повенуло, весели се мајчице

Само твоје остануло, весели се мајчице,

Рузмарини мирисали, весели се мајчице

(Појаве се)

НЕЗНАНАЦ *(пресамићено):*
То мени, Бане, певало над колевком из мајке,
Не дај ме, Бане!

БАН: Иш на гробље, кукувије!

БАБЕ ГРОБЉАРКЕ *(бежећи у неред):*
У нечисти марило те, марило, марило!

БАН: То бабе гробљарке, сине.
А она с преда висотом што надвисила,
Кривотом што надкривила.
Девет ми макања родила, вајних синова,
Па саранила, сине. Сад вије кукувија гробљем.
Ал беше, бабо, неће ми зли гук твој кужити по дому!
Еј девојке, везиле милопојне, Белу ми 'амо!

ВЕЗИЉЕ (одазову се):

Полети голубице, златали перје,
Соко на двору.
Ни од умора с далека,
Ни с невремена недоба,
Нити за меку постељу,

(појаве се чинећи венац око Беле)

Но теби на крило мирисно.
Полети, голубице, златали перје
Соко на двору.

БАН (узме Белу за једну Незнанца за другу руку):

О благо мени, јабуку да сам расек'о,
Па пола полу тражила, прикладније се не нашли.

(Сине му)

Ха, не оклева Бан: хајдемо доле,
Боље но свештена рука, ја срца да вам вежем на благу.
Ризница да нам је храм,
Зраке нам злата кандила и свеће!

ВЕЗИЉЕ: У небожно ли небожно!

БЕЛА: Бабо мој, страх ме, немој ме бабо,
У гареж ће се претворити ово злато!
Бабо мој, страх ме немој ме!
Он је тај, познам, дрхти душа,
Букнуће сухи лист.
Он, бабо, познам, дрхти душа.
Додира страх ме,
Јер пола полу тражила,
Јер пола полу наша.

Нестаћемо цели,
 У прах, у пепео, у гараж,
 Сан овај злата!
 Он је тај, познам, дрхти душа!
 Страх ме, недај ме бабо!

БАН (*махнито од нежности*):

Лудо ли мало, зар себе саме страх?
 Из блага никла, лепотом извила се, лудо ли мало!
 Незнанче, де целов кани јој на усне,
 Знам, од белоте чедној се мути,
 У крви да јој пропева на плод,
 Де целуј, целуј ми Белу!

НЕЗНАНАЦ (*пружа јој руке са стрепњом, и прилази му Бела колебљиво а озарена, као да ће је пољупцем испити. Али пре но им се додирну усне, залелуја се и дочека је Бан на руке смртно бледу*)

БАН: О ништа, од белоте чедној се мути,
 Пренагли луди бабо.

(*Бан и везиље одводе клонулу Белу*)

ВЕЗИЈЕ: Не клони, голубице, златали перје
 Соко на двору.

НЕЗНАНАЦ (*Сам, устумара као да тражи неки изгубљени смисао. Засузе му очи од језе: сети се врачариних речи, и на њен глас их изговори јер га обузму и саме навру, да се опет изушћене још боље потврде:*)

„Змија се у срце увукла
 И мамила и мамила
 У целов јед!..

(*Крикне*)

Зла вештичаро, Бела је она,
 Анђели у сну је закриле!
 „У целов јед!..”
 О боже, помути мој ум да заборавим,
 Злокобна реч да ми не гракће душом,
 Помути, Боже, мој ум, ја љубим
 „Гини ми гинуло мало!”

(Простре се по земљи и заплаче)

БАБЕ ГРОБЉАРКЕ (с гробља):

У петку плеви рузмарина мајка,
У суботу их душицом залива,
У недељу се кити и поноси,
Мајчица мајка.

(Незнанац остане лежећи као растргнут)

МУШКИ ГЛАС:

Љубицу
смерни цвет,
покропи росом зора

А нељубљеној
Сан дарова плав.

Што боса твоја нога
разбија росу
лепојко?

Језа се низ травку слива
заболеће те глава.

Јутром што сана тражиш
Росноме на пропланку?

Сунце је на уранку
Гуја се у котур свија
Опечиће те младу.

ЖЕНСКИ ГЛАС:

Нек боли,
не заболела;
нек печи,
не опечила,

мирисну
Сан ме обрече
трагом је зоре тражим.

СЦЕНА XII

Сирчанка, Подољка и Чика-Јоле.

(Дођу Сирчанка и Подољка. Пребачене им преко главе мараме. Застану оклевајући.)

ЧИКА-ЈОЛЕ Ко сте, божје?

СИРЧАНКА и ПОДОЉКА *(остану ћутећи, оборених глава)*

ЧИКА-ЈОЛЕ *(унесе им се у лице, остане запрепашћен)* Господе, -
Сирчанка, - Подољка!.. Ма, сањам ли ја ово?.. Не може то, не
сме, - заједно вас две!..

ПОДОЉКА Здружило нас, ето!

СИРЧАНКА По злу сестре!

ЧИКА-ЈОЛЕ Ма, поклаће вас сваки своју кад вас заједно сазнаду!

ПОДОЉКА Нек покољу!.. Овако мора!..

СИРЧАНКА Зарад ово жалосна плода што га под срцем носимо!

ЧИКА-ЈОЛЕ Ма, зар поштене, ви, у срамоту овде, - још по ноћи!

ПОДОЉКА Срамота, ноћ!.. *(Одмахне)*

СИРЧАНКА *(преклињући)* Дозови је, сам те Бог дао, - Магдалену!..

ПОДОЉКА Још није доцкан!.. Власт си нека, не дај!.. Сироте без
оца зар да донесемо на свет!..

ЧИКА-ЈОЛЕ *(потресен)* Јесте, јесте, сироте, још код мене живог!..
(Одлучио се) Морам ја то, морам!.. Будите ту, прибијте се
друга уз другу, притајите, - сад ћу ја њу!.. *(Одлазећи)* Има у
ње срца, - има душе!.. *(Уђе у кафану)*

*(Сирчанка и Подољка повуку се у полумрак припијене једна уз
другу. Тајац. Само као из бескраја причује се Романова флаута)*

МУШКИ ГЛАС:

Тихо и тише

умин из рана

оваплоти ме у реч

Целивам стабла,
браћу моју редом,
милујем ожиљке нежно.

Мили друзи,
боли ли кад вам
секира засече тело?

И умине ли,
кад за вас неме
ја мукотрпан крикнем?

Тихо и тише
умин из рана

шапатом висинама
казујем благу реч.

СИРЧАНКА (*чује флауту, претрне*) Роман!.. Зар не чујеш, - с тавана
озго, - збиља глас!..

ПОДОЉКА Господе!.. Истина је што кажу!..

СИРЧАНКА У зао час нам!.. Од зла ће ово на горе!..

ПОДОЉКА Господе!.. Господе!..

МАГДАЛЕНА (*излети из споредног излаза с лева, тражећи их
направи читав круг унаоколо*) Сестрице моје, јаднице, где
сте?.. (*Опази их, застане, колебајући се између свих крајнос-
ти*) А сад.. А сад?.. Шта са собом да учиним, - шта свама?.. Куца
ми срце да искочи!.. Ево на!...(Узме Сирчанку за руку,
притисне је себи на срце) Куца, је ли? Лажљива сам, тешко
је ту веровати док не опипа рука!.. Куца да искочи, је ли?.. Па
опет, не верујете ми, - ни ти, - ни ти!.. (*Наједном
преклињући*) Смилујте се, поверујте бар то!.. Мука ме моја
гони, - зла нисам!.. У злато се истопити, то би оно, то - моје
срце!.. (*Бризне плакати, грлећи их обе, љубећи*) Сестрице
моје, јаднице, - смилујте се, поверујте!.. (*прене, послушне, чује
флауту, унезверила се, устумарала, на присутне заборавила*)
Зовеш ме, Романе,- све тише, све милије,- не престаје ти
глас!.. А ја, а ја, - у таму све дубље, у кал!.. (*Очајнички*) У
бездан ме рини, да ме нема!.. (*Набаса на Сирчанку и
Подолку*) Ви ту,- жене њине! (*Отровно*) Поштене у походе
ноћас грешници!.. Па које добро, које?

ПОДОЉКА Магдалено, смилуј се!.. Не зови их оба у исту ноћ!..

СИРЧАНКА Игралка су они теби, - нама све!

МАГДАЛЕНА Поломићу их!

ПОДОЉКА Поломиће се сами!..

СИРЧАНКА Кад се погледају крвници!..

МАГДАЛЕНА Кад се погледају!.. То!.. То!..

ПОДОЉКА Магдалено, ако за Бога знаш!

МАГДАЛЕНА Нећу да знам!.. Не зна ни он за мене!..

СИРЧАНКА и ПОДОЉКА (устукну У, помог'о ти!..

СИРЧАНКА (иза кратке паузе, наједном пришавши јој одлучно)
Магдалено, ти ме за руку узме, срце ти додирнух, - јад је у њему,
покор!.. За руку ћу сад и ја тебе, утробе да нам додирнеш
обема, - по сироче зачело се, Магдалено, и у мојој, и у њеној!..

МАГДАЛЕНА (потресена) И у твојој и у њеној!.. Па то родиће се,
проговориће!.. (Наједном) Идите, - кући својој, поштењу!..
Оба ћу их отерати још ову ноћ!.. А само, а само, - Подољцу,
зољи, очупаћу брк, - Сирчанину бандоглавом белегу за
спомен посред чела!.. (Пође, засмеје се, застане) Зла сам, не
верујте!.. Оба ћу их отерати!.. Оба или ниједног!.. (Одјури у
кикоту.)

СИРЧАНКА и ПОДОЉКА Господе!.. Господе!.. (Стану се
повлачити у мрак.)

ЧИКА-ЈОЛЕ (појави се, пева) „Кадуннице кадо, јадо моја јадо!..” - Ех
ти, пиле моје младо..

(Један музички мотив)

ЖЕНСКИ ГЛАС:

Живоме живо кржави дуг,
брат брата једе,
друга друг.

Једе, а поједене
неманска већ утроба их вари,
зле у гору крв.

Закити намерниче,
пест окрвави,
бравама овим по краву ружу.

Негостопримљу
крвљу нек запечати рђу
сустали бог.

И што
племенитој ларви
гине лептирак,

тмолини ложница је
пути њеној.

СЦЕНА XV

Тета-Тина, сама

ТЕТА-ТИНА (*На узвишенијем делу позорнице*) Ћопу да ми поздравиш, Јолкане!.. Реци, здраво су, весело сви!.. Лом у „Славини”, весеље!.. И реци, туђи се Роман, заћутао, - а сав сед, моја душа, па се смеши;- а свирка му да заплачеш од милине!.. А Магдица луда за њим, узбеснела, срце моје, - кикот је стоји, вриска!.. А ја, све је соколим, - још, Магдице, још, - мало је то за Романа мог!.. А моја Мица све Сирчанина вреба да огребе, а Подољца неће!.. Ето, кажем, каква си ти, своја глава, - и Подољца да си огребла, и он је наш, - и сви су наши!.. (*Закликће*) И сви добри!.. И сваки ће сваком!.. И Роман Магдици!.. И Магдица Роману мом!.. (*Одлазећи ускликнула*) И Мица, - моја Мица!...

БАБЕ ГРОБЉАРКЕ (*Само глас*):

Подунуло из нечисти, весели се мајчице
Спарушило, повенуло, весели се мајчице
Само твоје остануло, весели се мајчице
Рузмарини мирисали, весели се мајчице

СЦЕНА XVI

Сватови, Везиље, Бан, Кочијаш, Незнанац, Бабе гробљарке, Бела, Мајка

СВАТОВИ (*већ близу*):

На челу јунак јездио,
Високо калпак носио,
Бисерли гране ломио,
Жениче, луда ћидијо.

(Стигли су. Бан уведе за руке Белу и Незнанца, али само Везиље пристану за њима, док сватови не смедну)

БАН (*Свечано, трешти му глас као труба*):

Улази, кићени; улази, не браним,
Данас ми на весеље широм отворен дом.
(Улазе сватови, помешано људи и жене)

ВЕЗИЉЕ: Наша је нева звезда Даница.

СВАТОВИ: Младожења нам огрејало сунце,
Зори нам, нево, зорила.
Даница сунцу зборила:
Прошетај, драги, рашетај,
Златом ме младу покропи,
Јабукe да ми заруде
Руменке драгом на узглављу.

ВЕЗИЉЕ: Наша је нева звезда Даница,
Зори нем, нево, зорила.

(Бију бубњеви. Сељаци се полако ослободе, и пију, али грозничаво, јер Бан служи)

КОЧИЈАШ (*увуче се опрезно с поља, Незнанац бунован од заноса и вина пође му у сусрет с пуним пехаром*):

Друже мој, не губи душу,
Бежимо, нечисто је!

НЕЗНАНАЦ (*пружи му пехар*):

Наздрави, кочијашу, до дна искапи,
Пјан с трезним нема збора.

КОЧИЈАШ (*проспе вино*):

Ни мрве хлеба, ни воде кап,
Камо л' купу вина.
Радије с тицама зрна
С глога, са трна плод.
Друже, не губи душу,
Бежимо, нечисто је!

НЕЗНАНАЦ (*подругљивим гласом*):

Будало, не видиш зар,
Нечист ли, ја сам тај, од мене кужи!
Вози кочијашу, ни бриге те, бато,
Стигла је куга у род.

КОЧИЈАШ (*кроз плач*):

Мио си друг, ал' прости, не било те!

(Оде посрћући, али све већ пијано посрће па се не примети. Незнанац, болестан од жеђи, час као тражи, час као бежи од нечега)

БАН (*затрешти*):

Ха, замире ми весеље!
Удрите у све гочеве,
Да љуља да ми заљуља!

(Ударе гочеве и ухвати се коло)

БАН: Аха, аха, ахаха!

(Играјући судари се с устумаралим Незнанцем. Ухвати га за руку и соколи на игру, али овај забатрга. Бан се зацени од смеха. Коло се препадне и пусти)

БАН: Гле, људи, орне ђидије,
Жеђа га љута спопала,
Дахће и брекће, изгоре,
Далеко, пусто, до ноћи!

НЕЗНАНАЦ: Бане мој, страх ме, бела је она,
Чини ми се к'о бели откинућу цвет.

БАН (*пренув омекша од стрепње*):

Бела, гле бела, поборавих.

СВАТОВИ (зажаморе):

Бела, гле, бела.

БАН (тмоло гласом из најдубље таме себе):

Па шта, зар иза девет је гајих брва

Чедна да векује век!

Невесту амо белу, умире женик од жеђи!

(Везиље приведу Белу. Као прамен је, зрачи из ње мимо живих, нехотице пружа руке Незнанцу сме ли је љубавно додирнути?)

БАБЕ ГРОБЉАРКЕ (мада сћуђурене негде у куту, осете, и чим се појави Бела, тамно се огласе, да мимо ње замрачи по сватовима и повију се од страха)

Подунуло из нечисти, весели се мајчице

Тамо њима повенуло, теби цветало.

(Тишина. Само што Бела из њина гласа осети неки призив, и све зрачнија смеши се нечему изнад свих сватова)

БАН (промукло)

Хеј, момци, брзо уз дрвене стубе,

Шакама до једне подави,

Да видим оће л' гукнути

(Полете момци, ал се опет одонуд зачује, и стану као укопани)

БАБЕ ГРОБЉАРКЕ:

Повенула бела ружа,

Плети, плети мајчице,

Рузмарином у венчићу,

Плети плети, мајчице,

Сеји ружу на походу,

Плети плети, мајчице.

БЕЛА (мало јој, све жеднија би да се напоји отуд нечега даљег преко свих страха):

Пој, де пој, мамо!

Чудно ми годи, бабо,

Миља отвара тај глас!

О, мало ли је сну овом живота,

Пој, де пој, мамо!

Горчини овој горче у сласт.

БАН: У помоћ, браћо, не дајте,
Седам их жгебавих баба,
Стотину вас у снази,
Заглуши злогукe, заглуши!

БЕЛА: Годи ми, бабо, у срцу голица ме,
Жеђа ме да заиграм, бабо
Невеста да заиграм,
Да покоси те бабо!
И свате моје несвате!
Покоси те, а гле чудно мени.
Окова срцу, бабо, страха ме!
Пој, де пој мамо!
Жеђа ме да заиграм,
На твој глас.
Женику, мамо,
Сухој земљи у дажд.
Пој, мамо, пој!
Чемер чемера овај
Чудно ми преокрене у сласт.
Женику, мамо,
За јед у цвелов за мед
Пој, де пој, мамо!

БАН: О, не да тебе бабо!

(крикне)

У гоче, у таламбасе,
И маљица ли мало,
Кожа нек не жали кожу.
Загуши злогукe, заглуши!

(Ударе у бубњеве, али су малаксале руке и потмуло одјекне, и замукну јер се опет зачује):

БАБЕ ГРОБЉАРКЕ (скакутаво као мамећи на игру):

Хити хити похитала
Бела ружице,
У походе у злоходе,
Бела ружице,
Умеси́ли замеси́ли,
Бела ружице,

Колачиће зрмли земне
Ледли ледене,
Хити хити похитала
Бела ружице!

(Бела њихајући се за њиховим глабом пређе нехотице у игру, болну неку од блаженства, јер као никад више. Бан ускола за њом покорно. Незнанац исто, али вребајући, док су сватови непомична, скамењена гомила. Незнанац јој се већ прикључи пољупцем са усана, али она варака и ђаволи, све даље, све даље, док наједном жарко:)

НЕЗНАНАЦ: Гини ми гинуло мало!

(Узме је страсно у загрљај, као да је испија целу пољупцем)

БАН (сватовима):

Ори, сад ори, свршено!

(Остане позив језиво сам, јер се нико на њега не огласи. Зачује се тежак бат одонуд баба)

СВАТОВИ (пригушено):

Бане, чуј, Бане,

Трупће низ дрвене стубе!

БАН (ослушне):

Ха бабљег им скота,

Накривиле се и оне у весеље!

Љуби, Незнанче, до задњег даха љуби,

И бабљим срцем раскравило!

(Дођу бабе гробљарке. Незнанац још држи Белу у загрљају.)

МАЈКА: Нечисти, дај Белу сад је моја.

(Незнанац је пусти послушно. Она паде мртва бабама на руке.)

СВАТОВИ: У, небожна ли целова,
Помилуј, Боже, помилуј!

БАБЕ ГРОБЉАРКЕ (односећи мртву Белу):

Нина ми нина, спи Бела.

Далеко браћа ишетала,

За белу сеју питала.

Спи, Бела, спи у покоју.

(Незнанац одмили као сенка за њима.)

СВАТОВИ:

Помилуј, Боже, помилуј!

БАН (*затрешти али на бабљи глас*):

Нина ми нина, спи Бела.

Дедаци, не знате зар,

У сну се заметне плод!

(*Прсне у смех*)

Љубио лептир јабуку, нина ми нина,

Излегли црва нанино.

СВАТОВИ: У небожно ли, полуде Бан!

БАН: Ах, да смешне работе,

Бан ја, унук ми црв!

(*Ослушне*)

Пст.

Грицка Белу из утробе.

То ти је, ћеро, кад 'оћеш да си дудов лист,

Дођите на лору с јесени, биће свиле.

СВАТОВИ: Бане, призови се Бане!

БАН: Даћу ја вама Бана!

(*Извади из недара кључину од ризнице*)

Ово је Бан: Кврцнеш у баницу,

Излегу хиљаду банића.

СВАТОВИ (*ускомешају се*):

Благо, благо!

ГРЛАТИ КОЊПАЧ:

Отвори, Бане, да видимо благо!

БАН: Ђумур је оно, дедаци.

Намажу деца бркове,

Па полупају ћупове.

СВАТОВИ: Отвори, Бане,

Од жеље само да видимо,

Рука му, ко дирне, отпала,

Отвори, Бане!

БАН : Сто руку никне,
Па пола грђе, пола отима.
Ха, дивне ли жмурке!

(Баци кључ сватовима)

Граби, тевабијо!

(Гужва. Буботке и јауци. Зачује се оздо потмули лом и галама.)

БАН (прегажен у гужви вуче се по земљи)

Бауљ бауљ бауљајка
Кад ме рађала мајка,
Викало са дна муља,
Најбоље кад се бауља.

(Бауљајући наиђе на мртво момче, мисли Бела је, узме га у наручје и љуља.)

Нина ми нина, спи Бела,
Спи, не буди се, вребају.
Дознали, Бела, Незнанца,
Вребају да се излају,
Нина ми нина, спи Бела.

(За то време слуге и сватови разносе благо.)

(Балет фунебре: Стоја и Стојан из „Живог огња”)

ЖЕНСКИ ГЛАС

Кад нељубљено мре
тмоло је ваздухом
на сласт.

У маху повенућем
то букне пупољ прецветању,
смрт нељубљено разбуди.

Дафину на гроб не сади,
тмоли је дах из ње,
сабласно мами у таму.

Но камен тежак навали,
тежи нег погребена жеђ,
кад нељубљено мре.

СЦЕНА XVII

Сирчанин, Подољац и Магдалена

СИРЧАНИН *(дође из побочне улице с лева Застане.)* Ље нема, ни
њега!.. Завукла се негде с њим!.. Хм, мене ли си нашла!..
(Изиђе бесан)

МАГДАЛЕНА и ПОДОЉАЦ *(дођу с десна)*

МАГДАЛЕНА Чула сам га, ту је!.. Рнуо је у кафану к'о бесан!.. Све
ће испретурати да ме нађе!..

ПОДОЉАЦ Увијаш ту, а сама га звала!

МАГДАЛЕНА. Да ме на нађе!.. *(Вири кроз прозор)* Тумара ко луд!..
Оде у собе горе!..

ПОДОЉАЦ Магдалено, не играј се више!.. Са мнош пошла, за њим
гледаш!..

МАГДАЛЕНА За њим, - збиља за њим!.. *(Прене)* С тобом само, на
крај света, ти, зољо, подољска! *(Учини покрет као да ће га*
загрлити, али се само пригушено засмеје) Још да га видим
само, да га чујем кад ме нађе!.. *(Прибије лице уз прозор)*

ПОДОЉАЦ *(отргне је од прозора)* Лажеш ме опет, увијаш!.. Змијо!

МАГДАЛЕНА Јесте, змија!.. Овако се обавијем!.. *(шчепа га у загрљај*
очајнички страшно)

ПОДОЉАЦ *(промукао од страсти)* Не могу без тебе, - умрећу!.. Сад
или никад, побећи!.. *(Повуче је)*

МАГДАЛЕНА *(задихана)* Чекај, стани!.. Да предахнем!.. Мрак ме
гуши!..

ПОДОЉАЦ Прекипеће ми, не увијај више!.. По мраку се бежи!..
Месец само што није изгрејао!..

МАГДАЛЕНА *(при помену месеца тргне се, уздрхти)* Месец!.. Ти
га помену, ти!.. *(Смртно бледа)* Побећи ћу, с тобом само, док
изгреје, иза крова, ено онде!..

ПОДОЉАЦ Мртву ће те огрејати!.. *(Ухвати се за нож, само што га*
није извукао и зарио у њу)

МАГДАЛЕНА (*потурајући му се*) То!..То!.. У срце ме право!

ПОДОЉАЦ (*стресе се, пусти нож, промукло*) Нека те, - још ми ниси на реду!..

МАГДАЛЕНА (*наједном сурова* Или ме уби или ће бити како ја кажем!

ПОДОЉАЦ (*снужден, не помери се, испусти нож*)

МАГДАЛЕНА Онда одлази!.. (*Наједном поколеба се*) Знам, далеко не можеш!- Пројаукаће ти за мном срце!.. А онда, а онда!.. (*Дрхти јој глас*) Ногу пред ногу, дођи!.. Чекаћу те кад изгреје месец,- ено онде!..

ПОДОЉАЦ (*изгубљен, оде ногу пред ногу, не окрене се, нити застане.*)

МАГДАЛЕНА Оде!.. Сад Сирчанина,- и њега!.. Оба или ниједног!.. Кући својој, поштењу!.. Или!.. Или!.. (*Кршећи у очајању руке*) Господе, Господе,- само да месец не изгреје!.. Само то!- само то!..

МУШКИ ГЛАС :

Жаром затамним у предвечерје твар,
и очи: блуду ли, пагуби на руб ил скрушењу.

Исполин анђео
силовито над крововима затруби.

И не виде га, жарки стуб,
и не чују.

Он труби, труби
у предвечерје страховни руб.

И видим,
само што пагубом не букне
кужна олуја.

И чујем,
само што страховно у складу не захори
Алилуја.

СЦЕНА XVIII

Роман и Магдалена

РОМАН *(тихо се појави као сенка, измучен, сед)*

МАГДАЛЕНА *(крикне, посрне, наслони се уз зид)*

РОМАН *(прене на њен крик)* Магдице, ти!.. *(Унесе се у њу дугим савиљеним погледом)* Крикнула си, посрнула, - к'о утврa ти већ изгледам!.. С тобом је све горе, Магдице!..

МАГДАЛЕНА Не гледај ме тако, не зови ме!.. *(Из дубине очајања)* Магдалена сам ти, вереница твоја!..

РОМАН Магдалена, јесте, вереница моја, - порећи зар смем!.. *(Опет се уноси у њу савиљеним погледом)* Пропаст је ово теби, Магдице, ја видим!.. *(Прилазећи јој)* Помоћи теби треба, братске руке!..

МАГДАЛЕНА *(ван себе)* Гроза ме, не прилази, - зло велико ће, - гнусоба!..

РОМАН Гнусоба, зло, - на мене све искали, - тим дубље волећу те, сеју!..

МАГДАЛЕНА *(остане занемела, без покрета)*

РОМАН *(не скидајући савиљени поглед с ње, стане измицати, докле га не нестане у мраку.)*

МАГДАЛЕНА *(беспомоћно за њим)* Романе!.. *(Простре се по земљи, проплаче.)*

МУШКИ ГЛАС :

Пјан тобом,
смешак је врели.

Тамом на зенице
отвори твоју таму,
ја, о једини ја.

Чедну ми пролет,
паклени пламен навестиш,
ти, о једина ти.

Чедни то пресахнути у плоду,
или иза пламена гар
јадовно голотињом у небо,

једно је, о једина:
до у беспуће, знај,
путем је овим грење.

И дубље ли нас нема,
дубље се отвори спасење.

СЦЕНА XIX

Сирчанин, Магдалена, Подољац

СИРЧАНИН (*искрсне, тражећи Магдалену*): Хм!.. Ту ли си!.. По земљи прострла се, плачеш!.. Траг да ми затуриш, погани твој!.. Не може се са мношћом тако!

МАГДАЛЕНА (*скочи бесна*) Може!

СИРЧАНИН Подољска она багра. говори, камо?

МАГДАЛЕНА Појела га к'о и тебе што ћу!

СИРЧАНИН Магдалено, мрак ми на очи пао!.. Мртав ће се неко обрести мајци!.. (*ускода се*) Ноћас има да се преломи, – ја или он!..

МАГДАЛЕНА (*ломећи се у тешкој слутњи*) Само да месец не изгреје, – само то, само то..

СИРЧАНИН Чујеш ли ме, питам, – ја или он?

МАГДАЛЕНА (*преломи се*) Ти једини!.. (*полети му очајнички у загрљај*)

СИРЧАНИН Моја!.. (*Чврсто је стегне у загрљај*) Не пуштам те више!.. До судњег часа!.. Мртве да нас овако закопају!.. 'Ајде, чека мој вранац!.. Ногом копа, зар не чујеш!.. Нестрпљив је, – загрљене да нас однесе!.. 'Ајде!..

МАГДАЛЕНА (*гласом као да више није њен*) Чекај, стани, – мрак ме гуши!.. Не могу!..

СИРЧАНИН Теби је зло!.. Глас ти замро, – бледило те неко, – ладан зној!.. Магдалено, шта ти је?..

МАГДАЛЕНА Дах ми стаје!.. За срце ме шчепало, к'о ледена рука!..

СИРЧАНИН Ти умиреш!

МАГДАЛЕНА О, да је само умрети!.. *(Са неким унутрашњим јецајем)* С Романом још да се поздравим!.. У чело да ме пољуби, - за навек, братски!.. *(Гласом као да и себи и њему изриче смртну пресуду)* А ти, – у мрак се склони, – чекај ме, – овог пута преваре нема, – док изгреје месец, – ено онде!.. *(Оде посрћући као под теретом који не може издржати)*

СИРЧАНИН *(потмуло гласом)* Док изгреје месец... *(Повуче се у мрак на леву страну)*

(Улични фењер гаси се. За неколико тренутака потпун мрак на позорници. Онда, објављујући се најпре зеленом зором, појави се месец иза крова. У тај мах Подољац с десна, Сирчанин с лева, као из земље искрсли, нађу се очи у очи један супрот другом. Онда, истовремено с обе стране, зачује се по узвик дивље мржње, и блеснув на месечини два ножа, зарију се у два тела. Смртно прободен, али жив још, паде Подољац; преко њега мртав Сирчанин)

МАГДАЛЕНА *(појави се на средњи излаз, прилази им палима, ногу пред ногу, избезумљена, опази да је Подољац још жив: Из Сирчанина извади нож, зарије га у Подољца, и с ножем тим у руци завапи над мртвима)* Вежите ме, зла сам, гнусна, – судите ми, људи!.. Пободоше се ножевима, - ја их намамих, - од колена крвнике!.. Живог још Подољца дотукох!.. Крвав ми ево нож у руци!.. Ја сам за крв њину крива!.. Магдалена. Ја!..

(Музика из „Сабора”: завршетак става „Пред циркуском шатром”)

МУШКИ ГЛАС :

И наједном засиви,
као прегорело је све,
а све живи.

Друже у тајни,
чуј, мукотрпно се ово срце,
мимо све језе отисне.

И који за мном,
и у незнању,
греш овај чудни пут:

Сиво је тамо,
сивином прострели бит,
сиве су очи тајни.

И кад умиру дрвета,
ни туга ни опомена, те сухи лист
чудно тишином омиљује патнику чело.

(Музика из композиције „Сиви тренутак”)

СЦЕНА XX

Бабе гробљарке, Незнанац, Мајка, Сељаци

БАБЕ ГРОБЉАРКЕ *(поседале, чинећи као тамни венац око гроба)*

Вредница Бела поранила,
Изворли воду доносила,
И браћу редом поливала,
И браћи рубље порубила,
Вредница Бела.

НЕЗНАНАЦ *(из мрака)*

Мајчице, мајко!

(Бабе се притаје)

НЕЗНАНАЦ *(изиђе на видело свећа)*

Мајчице, ја сам незнанац.

(Бабе скоче накострешено. Мајка му се прикучи, па се гледају неко време)

НЕЗНАНАЦ : Мајчице, прими ме за сина,
Крај Беле да починем.

МАЈКА (*прекрсти се*)

О, часни крсти, тебе зар у моје!
Пречисту зар и у покоју
Да је прогони твоја скврн?

НЕЗНАНАЦ: Спекло у мени, мајчице,
Ни сузе да ороси, сагоре душа,
Пусти ме на гроб да заплачем.

МАЈКА : Огањ пре пакла ужегли,
Огњене сузе да ми опеку рузмарине,
Огњене Белу, одлази!

БАБЕ ГРОБЉАРКЕ:

Гони о гони, мајчице, у кам, у кам!
Земља га не удомила,
Вода га не утопила,
Гони о гони, мајчице, у кам, у кам!

НЕЗНАНАЦ Зна бог и људи, моја је.
У дубљу смрт ми потонула
Кроз гроб ће љубити Белу!

(*Насрне. Бабе заклоне гроб собом.*)

МАЈКА (*Богу*)

Ја морам, Боже, ма језик отпао,
Па немам ако насрне.

(*Незнанцу*)

А знаш ли, спржило те,
Слутиш ли ко је Бела?
Отац њен и твој,
Једна их зачала клица,
Бливанце једна донела мајка
Рођену крв
Без брата никуд не ходио
Без брата не битисао брат:
Бића два, једна душа, немани.

НЕЗНАНАЦ (*за њом*)

Бића два, једна душа!..

МАЈКА И чуј, невесте две једни свати довели.
 Риђа им пресекла змија пут
 И риђа две обавила ложнице прву ноћ.

НЕЗНАНАЦ То, мамо, то ми пој!

МАЈКА (*казује даље*)

То Бели мојој, то теби, немани,
 То у клици вам, још ненађено благо
 Завешта скврни, и чуј:
 Брат с братом, сулудо у једној жеђи, да нађу,
 Дан им не знао за ноћ
 Ноћ за дан, путањама тајним у благо
 И тешким батом пунило се подземље злата.
 А у дому горе трнуле утробе две, плода два.
 И онда, и онда, о, дај да утрне ум:
 Плода два, једно благо,
 Брат брата удави на благу!..

НЕЗНАНАЦ Тако ти ово гробља,
 Истина ли што каза?

МАЈКА Глух ко је не чује:
 Из тебе самог, немани,
 Криче ми на сав глас.

НЕЗНАНАЦ (*у родоскврном бесу*)
 Ха моја, двоструко моја!

(*Насрне. бабе се разбегну с лелелком. Он падне по гробу.*)

Гори, сагори, ја љубим,
 Бела ми Бела до пепела!

(*Гласови сељака: „Еј, хеј, Незнанче, Благо!”*)

НЕЗНАНАЦ (*скочи*)

Благо!
 По глухој ноћи устумарало
 Тражи ме моје благо.

(*Ишчупа свећу с Белина гроба и маше њом кроз мрак*)

Еј, хеј, 'амо благо!

(*Дођу сељаци. Грдно су осакаћени: ко геља, ко завио главу, ко руку,
 а носе свако свој терет блага*)

СЕЉАЦИ Прими, Бане, нек се скине беда.

НЕЗНАНАЦ *(насмеши се)*

Има ли понор где жива не крочи кост?

СЕЉАЦИ *(гракну)*

Има, има, ту на корак, Бане!

НЕЗНАНАЦ У понор Благо!

(Сељаци журно, свако свој део блага бацају у понор. Кад је и последњи терет полетео, Незнанац, јер му је за пупак прирасло, полети за њим и он стрмоглав. Сељаци, како који баци побегну главом без обзира. Стане свитати. Зачују се с далека сељаци. Глас им се, ведар од олакшања, дивно меша с јутарњим жуборима.)

„Текла вода на валове, ој јаворе зелен боре,
Кад је текла, куд се дела, ој јаворе зелен боре”.

МУШКИ ГЛАС *(Глумац који га говори изиђе полако на сцену.)*

И то па то,
и све то,

На кужне међе
пречиста буде,
кад стала.

Нечисти кап
чедно се откинула
и пала.

С месецем
то тихо тек
измили сетна будала.

И то па то,
и све то.

О ОВОЈ КЊИЗИ

Идеју да направим драматизацију Настасијевићевих текстова добио сам 1969. године пошто сам у Паризу видео представу Жан Луја Бароа под насловом *Рабле* у којој је редитељ максимално искористио могућности сценског израза. У представи која није приказивана на сцени позоришта, него у једном боксерском рингу, било је свега, од циркуса до опере, али је она била савршена целина.

Разноврсност дела Момчила Настасијевића, који је писао не само песме већ и драме и либрета за опере (музичке драме) и балет, приче и казивања, подстакла ме је да замислим неку врсту тоталног театра на Настасијевићевом опусу. Композитор Светомир Настасијевић, брат Момчилов, прихватио је драматизацију и предлог да уради музику. Имао је готово све музичке партије већ компоноване. Унео је у мој текст, тамо где је сматрао за потребно, и назнаке за музику.

Једно време је постојало расположење у Српском народном позоришту у Новом Саду да се ова драматизација постави на сцену. То се, међутим није догодило зато што управа позоришта није хтела да ризикује са представом која би морала истовремено да ангажује сва три ансамбла: и оперски, и балетски и драмски.

Моја идеја о „тоталном позоришту” на Настасијевићевом књижевном опусу је пропала. Али неколико година касније, 1974, одбранио сам докторску тезу под насловом *Поетика Момчила Настасијевића*. Теза је на други начин интерпретирала исту основну материју.

Сличан покушај направио сам и десетак година касније, 1981. Тада сам драматизовао већ објављену књигу *Живот песме Лазе Костића* „*Santa Maria della Salute*”. Ова драматизација је имала више среће: 1984. је, у режији Душана Михаиловића, изведена први пут на Радио Новом Саду а после извођена више пута. Текст ове драматизације је штампан у мојој књизи *Триптих о Лази Костићу*, Сомбор, 1991).

Ни моја првобитна идеја да радим докторску дисертацију о Теодосију, аутору *Житија Светог Саве*, није се остварила. Али, написао сам тада, крајем шездесетих година, драму под насловом *Промене у Жичи*. Драма је објављена у *Сцени* бр. 6. 1990. године уз пропратну рецензију Душана Михаиловића.

И трећи драмски текст у овој књизи, *Тебанци* настајао је некако у исто време. Тада сам се нешто више бавио митом. Објавио сам један текст под насловом *Порекло и природа мита* (Летопис Матице српске, књ. 406, св. 6. 1970) и превод одељка о Едипу из књиге Пола Диела *Mithologie greque* (ЛМС, књ. 407, св.4. 1971).

Овај драмски текст и драматизација *Из тамних вилајета* објављују се у овој књизи први пут.

Садржај

ТЕБАЊЦИ	5
ПРОМЕНЕ У ЖИЧИ	69
ИЗ ТАМНИХ ВИЛАЈЕТА	117
О ОВОЈ КЊИЗИ	175